

Univerzita Hradec Králové  
Ústav sociální práce

## **Rozvodové a rozchodové konflikty**

Diplomová práce

Autor: Kateřina Matějčková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové

2017

## Zadání diplomové práce

**Autor:** Bc. Kateřina Matějčková

**Studium:** U15046

**Studijní program:** N6731 Sociální politika a sociální práce

**Studijní obor:** Sociální práce

**Název diplomové práce:** Rozvodové a rozchodové konflikty

**Název diplomové práce AJ:** Divorce and Break-up Conflicts

### Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Hlavním cílem práce bude teoretickou analýzou a empirickým šetřením rozkrýt nejčastější typy rozchodových a rozvodových sporů zaznamenaných na OSPOD MěÚ Kostelec n.O. Práce se bude zabývat sociálními dopady sporů na děti žijící v konfliktním vztahu rodičů. Pokusí se vytvořit náčrt řešení problému za maximálně sociálně přirozeného způsobu života dítěte. Výzkumné metody: indukce, analýza, syntéza, kvalitativní strategie. Výzkumné techniky: rozhovory, obsahová analýza dokumentů, případové studie.

Spisová dokumentace vedená na OSPOD MěÚ Kostelec nad Orlicí, O.Matoušek: Děti a rodiče v rozvodu, E. Teyber: Děti a rozvod, P.Poethe: Dítě v ohrožení, Z.Matějček: Dítě a rodina v psychologickém poradenství.

**Garantující pracoviště:** Katedra sociální práce a sociální politiky,  
Ústav sociální práce

**Vedoucí práce:** PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

**Oponent:** PaedDr. Karel Myška, Ph.D.

**Datum zadání závěrečné práce:** 4.12.2014

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla jsem pod vedením PhDr. Daniely Květenské všechny použité prameny a literaturu.

Ve Vamberku dne:

.....

## **Poděkování**

Děkuji PhDr. Daniele Květenké, Ph.D. za odborné informace během konzultací, které mi laskavě poskytovala, za její cenné rady, čas, trpělivost, ochotu a odborné vedení mé práce. Děkuji také svým klientům, kteří se otevřeně vyjadřovali k mým otázkám a věnovali mi svůj čas.

## Abstrakt

MATĚJÍČKOVÁ, Kateřina. *Rozvodové a rozchodové konflikty*. Hradec Králové, 2017. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá sociálními dopady rodičovských konfliktů během rozvodu a rozchodu, které působí na vnitřní a vnější svět dítěte. Teoretická část seznamuje s obrazem současné rodiny - věnuje se výchovným stylům, problematice výchovy v době rozpadu rodičovského vztahu, popisuje funkční a dysfunkční rodinu. Zabývá se tématem konfliktu rodičů – jeho projevy, reakcemi dětí na ně, dopady konfliktů na děti a navrhuje péči o děti nacházející se ve sporu rodičů. Charakterizuje rozvody a rozchody a jejich dopady na děti. Poslední teoretická kapitola se věnuje problematice sociálně-právní ochrany dětí – poskytuje informace o sociálně-právní pomoci – zejména o odborném výkonu pracovních činností v této oblasti, nabídce pomoci odborných zařízení, uvádí základní data o možných uspořádáních poměrů dětí, vyjmenovává zákonné normy poplatné v této oblasti sociální práce a nezapomíná na sociálně-právní represi, kterou je možno v případě poškozování dítěte uplatnit.

Empirická část prostřednictvím kvalitativního výzkumu, polostrukturovaného rozhovoru a analýzy dokumentů zjišťuje, jak působí nejčtenější rozchodové a rozvodové konflikty zaznamenané oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí na děti – na jejich vnitřní i vnější svět a navrhuje efektivní způsob jejich řešení. Práce chce posílit povědomí laické i odborné veřejnosti o sociálním rozměru rodičů v konfliktu a patologii jeho dopadů na děti s cílem pozitivně ovlivnit jednání rodičů tak, aby směřovali své jednání k nejlepšímu zájmu svého dítěte.

Klíčová slova : děti , rodiče , rodina , konflikt , rozvod, rozchod, péče, výchova, sociálně-právní ochrana dětí, sociální dopady konfliktů.

## **Abstract**

MATĚJÍČKOVÁ, Kateřina.. *Divorce and Break-up Conflicts*. Hradec Králové, 2017. Master Degree Thesi. University of Hradec Králové. Leader of the Master Degree Thesis: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

The thesis deals with the social impacts of the parental conflict during the divorce and the separation, which acts on the inner and outer world of the child. The theoretical part of the contemporary family image - dedicates to the educational styles, the issues of education at the time of the collapse of parental relationship, describes the functional and the dysfunctional family. It deals with the theme of parents conflict – its shows, children's reactions to it, the impacts of conflicts on children and proposes the childcare of located in the dispute parents children. Thesis characterizes the divorces and the break-ups and their impacts on children. The last theoretical chapter is devoted to the child protection – it provides information about the social and legal protection - especially about the professional performance of the work in this area, offer of assistance of help organizations. It presents basic data about its possible configurations of conditions of children. It lists the indebted to this social work laws and the tools of the social and legal repression, which is applicable in case of work with a harm child.

The empirical part uses the qualitative research, the semi-structured interviews and the document analysis and it determines how the most frequent Breakup and divorce conflicts recorded by separating the child protection Municipality of Kostelec nad Orlici affects on children - on their inner and outer world and it proposes an effective way to solve them. Thesis wants to strengthen the public and experts awareness about the social dimension of the parents conflict and its pathologic impacts on the children in order to positively influence the issue of their parents, so that they made for the best interest of your child.

.

Keywords: children, parents, family, conflict, divorce, breakup, care, education, child social-legal protection, social impacts of conflict.

## **OBSAH**

|                                                                |           |
|----------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ÚVOD.....</b>                                               | <b>9</b>  |
| <b>1 SOUČASNÁ RODINA .....</b>                                 | <b>13</b> |
| <b>1.1 VÝCHOVNÉ STYL, PROBLEMATIKA VÝCHOVY V ROZPADU</b>       |           |
| <b>RODIČOVSKÉHO VZTAHU, PRINCIPY EFEKTIVNÍ VÝCHOVY .....</b>   | <b>15</b> |
| <b>1.2 OBECNĚ DEFEKTNÍ JEDNÁNÍ RODIČŮ.....</b>                 | <b>19</b> |
| <b>1.3 VYMEZENÍ POJMU FUNKČNÍ RODINA .....</b>                 | <b>22</b> |
| <b>1.4 POPIS RODINY DYSFUNKČNÍ ČI RODINY S DEFEKTNÍMI RYSY</b> |           |
| <b>23</b>                                                      |           |
| <b>2 KONFLIKTY Z POHLEDU ROZPADU VZTAHU S DĚTMI.....</b>       | <b>26</b> |
| <b>2.1 RODIČOVSKÝ KONFLIKT, REAKCE DĚTÍ NA SPOR.....</b>       | <b>26</b> |
| <b>2.2 PROJEVY KONFLIKTŮ BĚHEM ROZVODOVÉHO A</b>               |           |
| <b>ROZCHODOVÉHO OBDOBÍ.....</b>                                | <b>29</b> |
| <b>2.3 DOPADY ROZVODOVÝCH A ROZCHODOVÝCH KONFLIKTŮ NA</b>      |           |
| <b>DĚTI 31</b>                                                 |           |
| <b>2.4 PÉČE O DÍTĚ V KONFLIKTNÍ SITUACI .....</b>              | <b>33</b> |
| <b>3 ROZVODY A ROZCHODY.....</b>                               | <b>35</b> |
| <b>3.1 CHARAKTERISTIKA ROZVODU .....</b>                       | <b>35</b> |
| <b>3.2 CHARAKTERISTIKA ROZCHODU.....</b>                       | <b>37</b> |
| <b>3.3 DOPADY ROZVODŮ A ROZCHODŮ NA DĚTI.....</b>              | <b>38</b> |
| <b>4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ .....</b>                    | <b>41</b> |
| <b>4.1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ POMOC .....</b>                         | <b>44</b> |
| <b>4.1.1 ODBORNÝ VÝKON PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ ORGÁNU</b>          |           |
| <b>SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....</b>                       | <b>45</b> |
| <b>4.1.2 POMOC ODBORNÝCH ZAŘÍZENÍ RODINĚ A DĚTEM.....</b>      | <b>47</b> |
| <b>4.1.3 SOUDNÍ USPOŘÁDÁNÍ ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK DÍTĚTE... 50</b> |           |
| <b>4.1.4 ZÁKONNÉ NORMY .....</b>                               | <b>52</b> |
| <b>4.2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ REPRESÉ .....</b>                       | <b>53</b> |
| <b>5 SHRUTÍ – VÝCHODISKO PRO EMPIRICKOU ČÁST .....</b>         | <b>55</b> |
| <b>5.1 VÝCHODISKO BIOLOGICKÉHO A PSYCHOLOGICKÉHO</b>           |           |
| <b>MODELU</b>                                                  | <b>55</b> |

|                                                         |           |
|---------------------------------------------------------|-----------|
| 5.2 VÝCHODISKO SOCIÁLNÍHO MODELU.....                   | 56        |
| <b>6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....</b>                          | <b>58</b> |
| 6.1 TRANSFORMAČNÍ TABULKA.....                          | 60        |
| 6.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....                | 62        |
| 6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....             | 64        |
| 6.4 ORGANIZACE A PRŮBĚH VÝZKUMU .....                   | 65        |
| 6.5 ETICKÁ OTÁZKA A PŘÍPADNÁ SLABÁ MÍSTA VÝZKUMU .....  | 65        |
| <b>7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....</b> | <b>67</b> |
| 7.1 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....                       | 82        |
| 7.2 DISKUZE.....                                        | 86        |
| <b>ZÁVĚR .....</b>                                      | <b>89</b> |
| <b>SEZNAM LITERATURY .....</b>                          | <b>91</b> |
| <b>SEZNAM TABULEK .....</b>                             | <b>93</b> |
| <b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>                               | <b>94</b> |



## ÚVOD

Pro magisterskou práci jsem si vybrala téma rozvodových a rozchodových konfliktů, jejichž závažnost sleduji z pohledu sociálně právní ochrany dětí. Děti v této problematice vnímám jako ohrožený a ochrany potřebný prvek, protože mají velmi omezenou možnost vstupu do řešení záležitostí, které se jejich budoucnosti bezprostředně týkají, a na jejichž oslabené postavení je třeba poukázat.

Rozvod nebo rozchod rodičů je těžkou sociální událostí, která má dopad na všechny členy rodiny, dospělí jsou zpravidla kompetentní vzhledem ke svému věku si adekvátní pomoc v určitém kvalitativním stupni zajistit, děti však tuto situaci vnímají obvykle velmi těžce a patologicky jí vztahují k sobě. Sociální práce v sociálně právní ochraně dětí má napomoci přiblížit děti a jejich rodiče k normalizovanému stavu v nově vznikajících společnostech, mírnit negativní následky zániku rodičovské koalice směrem k dětem a působit ozdravně na funkci rodiny, v které nadále dítě bude zůstat. Tuto práci vnímám v dnešní době, kdy se statistická čísla pohybují kolem 50% rozvodovosti jako velmi důležitou a společností prospěšnou. Budoucnost společnosti je postavena na mladé generaci, která musí být zdravě sebevědomá, vědomá si vlastní hodnoty a zdravé hodnoty ctící, štěstí mladých lidí a společnosti je závislé na jejich sociální úspěšnosti. Vnímám silnou potřebu ochránit děti před egoismem dospělých – rodičů, kteří ve stresem nabitých situacích vedoucích ke zpravidla i dlouhodobým konfliktům - často neberou ohledy na nositele své genetické výbavy – své děti. Vnímám potřebu tyto děti nejen prostřednictvím úpravy jejich sociálních poměrů chránit, rodičům podávat a trpělivě vysvětlovat objektivní obraz dané situace a pomoci nastavit takové podmínky k rozvoji dětí, které budou v nejlepším zájmu jejich vývoje.

Do osobní základny práce se promítá i profesní rozměr - působím jako referentka sociálně právní ochrany dětí – se sociálními dopady rozvodů a rozchodů na děti se v praxi denně setkávám a řeším je z díky svého profesního zařazení. Tuto práci považuji za příležitost, jak poukázat na patologii rodičovských konfliktů působící na děti. Její důsledky považuji za hrubé selhání rodičovské zodpovědnosti a jsem názoru, že by měly být široce diskutovány a veřejnost by s nimi měla být

seznamována v zájmu prevence jejich vzniku. Mým záměrem je přesně specifikovat na základě jasně definovaných identifikátorů nejčastější druhy konfliktů, vybrat typický příklad a sociopatologii konfliktu přednést s návrhem na řešení v nejlepším zájmu dítěte. Tuto práci bych ráda nabídla začínajícím pracovníkům a pracovnícím v oboru, neboť praxe v sociálně právní ochraně dětí vyžaduje zpočátku velmi důsledné vedení zkušených kolegů, jelikož právě zkušenost je nenahraditelnou hodnotou v této práci.

Protože rozvod nebo rozchod je zpravidla spojen se sporem rodičů, rozhodla jsem se pro toto hlavní téma práce. Jak píše Teyber (2015) – konflikt je nebezpečný zejména v tom, že rodičovskou rozlukou nekončí, ale zpravidla přetrvává i nadále a může tak poškozovat děti dlouhodobě. V tom také tkví jeho škodlivost.

Hlavním úkolem práce je odhalit povahu nejčtenějších rozchodových a rozvodových sporů, které byly zaznamenány na Městském úřadě v Kostelci nad Orlicí. Je postavena na bio-psycho-sociálním dopadu na děti přítomné v problematických vztazích mezi rodiči. Soustředí se na nalezení sociální opory v přirozených zdrojích i pomáhajících subjektech a dalších institucích či zákonných postupech a opatřeních. Zabývá se sociálními aspekty narušené péče rodiny o děti, zobrazuje vnitřní a vnější sociální omezení dětí, zrcadlí jejich emoční i fyzický stav, pozici v rodině i mimo ni. Teoretická část obsahuje informační základ o rozchodových a rozvodových sporech – zabývá se jejich projevy, dopady a péčí o dítě v konfliktní situaci, jsou definovány defekty rodinných společenství, patologická jednání rodičů, je rozebrána problematika výchovy v končících partnerských vztazích s dětmi, vymezeny principy efektivní výchovy – a to s ohledem na obecné funkce rodiny. Jsou odkryty dopady rozvodů a rozchodů na děti, je podán nástin teoretického základu opřeného o základní normu sociálně právní ochrany dětí – zákon 359/1999 Sb. v aktuálním znění.

Empirickou část tvoří případové studie reflektující zadanou problematiku bio-psycho-sociálního dopadu konfliktu na děti. Hlavní výzkumná otázka zní: Jak působí nejčteněji zaznamenané rozvodové a rozchodové konflikty oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení? Dílčí výzkumné otázky hledají odpovědi na otázky: Které typy rozvodových a rozchodových sporů

s negativním vlivem působícím na děti přítomné v rozpadajícím se vztahu zaznamenané na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kostelec n.O. jsou nejčtenější? Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte? Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnější svět dítěte? Jaký by mohl být efektivní způsob řešení rodičovského sporu? Otázky jsou zodpovězeny z pohledu bio-psycho-sociálního dopadu sporu na dítě.

Jsou zde zaznamenány výsledky a průběh výzkumu odrážejícího defektní péči a výchovné postupy a účelové jednání k dětem v konfliktním vztahu rodičů, jsou odhaleny sociální vlivy sporů a navržena možná pomoc dětem či ochranná opatření ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí směřující k zamezení poškozujících dopadů konfliktů. Druhotným výstupem práce je reflexe na postoj rodičů k péči a výchově dětí ve zkoumaných rodinách. Práce chce posílit povědomí laické i odborné veřejnosti o sociálním rozměru rodičovských konfliktů ovlivňujících zdravý vývoj dětí.

Z výše uvedených důvodů jsem se rozhodla námět řešit jako případovou studii, metodou kvalitativního výzkumu. Použiji tyto výzkumné metody: indukci, analýzu, dotazování, syntézu a tyto výzkumné techniky: rozhovory, obsahovou analýzu dokumentů, případovou studii.

V minulosti nebyla v Ústavu sociální práce UHK zpracovávána problematika rozvodů a rozchodů v kontextu konfliktů. V předchozích letech byl zkoumán fenomén rozvodu z pohledu gender, vztahů otců a dětí po rozvodu, mediace, z pohledu sociálního pracovníka, kolizního opatrovníka, dětí, sociální práce, bylo rozebíráno téma střídavé péče.

Informačním základem a hlavními zdroji mé práce byly tyto publikace - od Oldřicha Matouška a kol.: Děti a rodiče v rozvodu, Oldřicha Matouška a Hany Pazlarové: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny, Edwarda Teybera: Děti a rozvod, Vladimíra Täubnera: Rodiče v krizi?, Ilony Špaňhelové: Dítě a rozvod rodičů, Terezie Pemové a Radka Ptáčka: Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi, od Marie Vágnerové: Psychopatologie pro pomáhající profese, Mgr. Evy Dobrušové, Mgr. Petry Večerkové, JUDr. Ivany Hrdličkové, Mgr. Evy Šilarové, Mgr. Kateřiny Hollé, Marie Vavroňové a MUDr. Martina Hollého: Sociálně-právní ochrana dětí

v případech rozvodových a rozchodových konfliktů, od Petra Pötheho Dítě v ohrožení.

Použitá literatura z pera Oldřicha Matouška a kolektivu je návodem, určitou formou učebního materiálu pro sociální pracovníky činné v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a další pomáhající profese, ukazuje cesty pomoci dětem na základě ustanovení základní normy sociálně-právní ochrany dětí, kterým je zákon č.359/1999 Sb. v aktuálním znění, prostřednictvím zkušeností referentů sociálně-právní ochrany dětí a dále prostřednictvím odborné práce dalších pomáhajících zařízení, důkladně rozebírá psychické zatížení dětí a věnuje se správnému postupu hodnocení rodičů i rodiny. Teyberova práce je zaměřena na důkladný rozbor fenoménu rozvodu v celé jeho patologii, obvyklý vývoj této události, prožívání dětí i rodičů, dopady na děti s cílem poskytnout dítěti co nejefektivnější pomoc v různých případech konkrétních nežádoucích vlivů působících na děti či konkrétního zármutku, který dítě cítí. Špaňhelová svou knihu opírá o praxi Prekopové, na typických a čteně se vyskytujících záporných jevech podává příklady vhodného postupu pomoci. Matějček – světově uznávaný dětský psycholog - věnuje pozornost dětské deprivaci a strádání. Pöthe se zabývá dítětem v ohrožení. Dále je použita literatura popisující právní možnosti v sociálně-právní ochraně dětí. Odborné texty byly vybrány tak, aby poskytly řešení, jak nad nežádoucí sociální situací získat kontrolu a zabránit rozvoji defektů ovlivňujících děti v dané době i do budoucího vývoje.

# 1 SOUČASNÁ RODINA

Cílem této kapitoly je vymezit rodinu v konceptu, ve kterém dnes existuje – v podobě zdravé rodiny i v podobě dysfunkčního celku, kde jsou obecné funkce rodiny narušeny nebo fungují patologicky, zdravé funkce rodiny také kapitola formuluje. V kapitole nejsou opominuty druhy uplatňovaných výchov a rovněž taková forma efektivní výchovy, která může pomoci dítěti projít rodičovským konfliktem bez chorobných změn na osobnosti a chování projevujících se v určité formě v budoucnu i aktuálně. Lze konstatovat souhlasně s Špaňhelovou (2010), že současná rodina je formována řadou vnějších vlivů, prošla řadou změn. Pokud bych se na ní podívala z dnešního hlediska, konstatovala bych, že se rodina vyznačuje těmito znaky:

- Růst zaměstnanosti žen i mužů – také jejich pobyt v pracovním procesu – v dnešní době rodiče stráví daleko víc času v práci, než tomu bylo dřív. V některých případech je tento růst především ze strany muže, žena v určitých letech plní funkci ženy a matky v domácnosti, později se vrací do pracovního procesu.
- Růst vzdělanosti žen.
- Stírání rozdílů mezi mužskou a ženskou rolí.
- Omezení časového prostoru kontaktů rodičů a dětí – děti nejsou tak často s rodiči, mnohé jejich zodpovědnosti zastávají prarodiče nebo někdo jiný nebo jsou v tom děti ponechány samy (chození na kroužky, vyzvedávání ze školy).
- Činnosti, které dřív dělala a vykonávala rodina, se posunují do společenských služeb (čistírna, prádelna, mandlovna, jídelny, školní družiny, jesle, mateřské školy, ...).
- Omezení vícegeneračních vztahů - v dnešní době nežijí tak jako dřív rodiny pospolu s prarodiči, děti tedy nevidí, jak se jejich rodiče starají o svoje rodiče, nemají zkušenost s těmito vztahy nebo jen omezeně.
- Migrace obyvatel z venkova do měst nebo do satelitních městeček.
- Velký technický rozvoj (tím se omezují mezilidské vztahy), dítě je zvyklé používat internet, mail, icq, skype .... Protože s protějškem nekomunikuje

přímo – pošle zprávu na facebooku – čeká mnohdy dlouhou dobu, kdy mu přijde odpověď. Bere tuto možnost v mnoha případech jako normu, v danou chvíli s druhou osobou nemluví, mohou se omezovat jeho komunikační schopnosti.

- Snížení vlivu náboženství (možný úpadek morálky).

Matoušek (2014) sděluje svůj názor, že práce se dnes stala velkou konkurentkou rodiny, rodinu kolonizuje doma tím, že lidé pracují z domova. Přidává také genderový kontext k formátu současné rodiny, když říká, že současnou českou rodinu charakterizuje zaměstnaná matka. Zaměstnání ženy zde není volbou ženy, ale nutností, protože jen málokterá rodina by dnes vystačila jen s jedním platem. Ženě tak vznikají dva pracovní úvazky – v místě výkonu své práce a v domácnosti. Je pak nasnadě, že je v rodině častěji nespokojena než muž a také dává podnět k rozvodu. Jako referentka sociálně právní ochrany dětí mohu potvrdit, že mnohem častěji podává návrh k rozvodu žena.

Není ve společnosti neznámé Matouškovo (2003) další tvrzení, že mužovo pracovní postavení je provázáno větší odpovědností, muž má v průměru více podřízených, je za svou práci výrazně lépe placen, je v ní spokojenější a očekává od ženy pochopení pro jeho pracovní zaujetí a její výraznou podporu. Žena naopak předpokládá, že jí muž krom pomoci v domácnosti a hmotného zajišťování rodiny poskytne především citový souzvuk, vztahové porozumění. Oba - muž i žena nemají vizi, že by se žena měla výrazněji angažovat v mimorodinných sférách – v zaměstnání a politice. Poslední průzkumy Sociologického ústavu Akademie věd svědčí o tom že, přestože se některé ženy úspěšně věnují podnikání a veřejné činnosti, není jich mnoho a očekávání mužů zůstávají tradiční, konzervativní.

**Obecné funkce rodiny** jsou základními znaky, které rodina soudobé společnosti nese. Jedná se o rysy, které společnost od rodiny očekává. Z hlediska sociální psychologie přináší členění Špaňhelová (2010). První funkci označuje jako *biologicko-reprodukční*. Nazývá jí právo i povinnost rodičů plodit děti. Druhou funkci pojmenovává jako *ekonomicko-zabezpečovací*. Tato funkce zahrnuje povinnost rodiny ekonomicky zabezpečit děti do té míry, jak je to pro ni možné. Důležité je, aby tato nestála před funkcí emocionální. Z hlediska dalšího zdravého růstu dítěte, by ji v žádném případě neměla zastiňovat. Třetí funkce je již zmíněná

*funkce emocionální.* Obsahuje emoční zabezpečování dítěte, sdílení pocitů, pomoc s jejich vyjádřením, mluvení o nich i ze strany rodičovské. Tato funkce je naplněna, pokud je dítě zahrnováno jistou láskou, která má i mantinely, vytvářející jistotu, jež mu rodiče přinášejí do života. Čtvrtá funkce –*socializačně výchovná* – uzavírá poslání rodiny a nabádá - vychovávajíte děti k tomu, aby si byly jisté v prostředí, kde se pohybují, rozuměly různým jevům v životě, uměly fungovat mezi jinými dětmi a ve společnosti druhých dospělých.

Lze konstatovat, že rodina je funkční rodinou tehdy, pokud jsou role partnerů vyvážené, partneři jsou k sobě tolerantní a respektují se, zastávají role dané jejich možnostmi a schopnostmi. Prospěšné dětem je, pokud uplatňují principy jednotné výchovy. Výchovou se zabývá následující podkapitola:

## **1.1 VÝCHOVNÉ STYLY, PROBLEMATIKA VÝCHOVY V ROZPADU RODIČOVSKÉHO VZTAHU, PRINCIPY EFEKTIVNÍ VÝCHOVY**

Člověk je vychováván celý svůj život, měl by reflektovat ve svém příštím jednání všechny reakce lidí, se kterými přišel v různých situacích do styku. Rodiče by měly své děti výchovou připravovat na úspěšné fungování ve společnosti, aby jejich konání nemusela být regulována negativními odezvami okolí. Následující text přiblíží různé typy výchov, složitost edukace dětí v době rozchodu a způsob jejího nejefektivnějšího řešení:

Matějček (1992) hovoří o tom, že výchovné postupy rodičů souvisí s celým vývojem jejich osobnosti, kterou utvořily: jejich vlastní dětství, vztah k vlastním rodičům, citový a psychosociální vývoj, inteligence, vzdělání, jejich hodnoty, ideály, konflikty, napětí a úzkosti. Rozlišuje **typy výchov**, které jsou popsány v níže uvedených odstavcích.

Nejprve hovoří o *výchově zavrhuje* – ta má spíše skrytou formu. Jedná se o nevraživý postoj k dítěti, které je pro ně nezdarem, zklamáním. (Jsou to nechtěné děti, děti nesplňující očekávání pro duševní či tělesné nedostatky.) Dítě je

utlačováno, trestáno, omezováno, zaháněno do protestu či vzdoru, pasivity nebo rezignace.

Další negativně laděnou výchovou je *výchova zanedbávající* – tato má rovněž spíše skrytou formu. Je nejvíce přítomna v rodinách s nízkou socioekonomickou úrovní, rodinách zatížených asociálností. Děti jsou ponechávány samy sobě, netvoří si vědomí povinnosti, vyhýbají se škole, mají nevhodný příklad v dospělých, v rodinách často dochází k vnitřnímu rozvratu, dítě se ocitá v konfliktech a otřesech.

Následujícím typem výchovy, který Matějček zmiňuje, je *výchova rozmazlující*. Rodiče praktikující toto vedení dítěte na dítěti nezdravě lpějí, prožívají nadšení nad každým fyziologickým projevem, brání osamostatňování dítěte, přejí si, aby setrvalo v trvalém dětství, nekladou na něj nároky, odstraňují všechny překážky, podřizují se mu. Ztrácí autoritu, nedodávají dítěti sebejistotu, sebedůvěru, což vede k jeho sociální neúspěšnosti.

*Výchovou úzkostnou* Matějček nazývá nezdravou závislost na dítěti, přílišnou ochranu před nebezpečím, zbavování dítěte iniciativy vedoucí až k neurotizaci dítěte. Dítě je frustrováno z odpírání potřeby aktivity, volnosti, z této situace uniká agresí proti rodičům, zvýšenou aktivitou mimo dohled, vkupováním se do part. Děti takto vychovávané se neumí sociálně začlenit, přizpůsobit se, bojí se, trpí ústrky.

*Výchovu perfekcionista* představuje jako snahu o formování dítěte v dokonalou bytost, jejímž úkolem je naplnit hodnotu dospělého, který selhal. Dítě je přetěžováno, přílišně stimulováno, staví se do obranných postojů.

*Výchovou protekční* Matějček uzavírá výčet nesprávných rodičovských praktik, kdy rodiče vychovávají dítě, aby dosáhlo hodnot, kterých si rodiče váží bez ohledu na způsob dosažení. Dítěti ve všem pomáhají, pracují za ně, odstraňují překážky, jejich zájem má prioritu nad vším. Zpravidla takto vychovávají rodiče nespokojení s vlastní kariérou, starší rodiče, rodiče postižených dětí.

Teyber (2015) připomíná, že ačkoliv rozvodem se snaží rodiče změnit svůj partnerský vztah, mění se i jejich vztah s dětmi – mění se i způsob výchovy. Sděluje, že po rozvodu se snižuje schopnost rodičů zajistit kázeň, důslednost ve výchově, pečovat o děti, projevovat jim citovou vřelost, zajistit plynulou organizaci rodiny a předvídatý řád. Příčinou bývá ztráta rodičovské kontroly nad dětmi, ztráta podpory druhého rodiče, podryvání autority zodpovědného rodiče druhým rodičem. Dítě



zpravidla situace využívá, žádá o změnu výchovného prostředí ve prospěch mírnějšího rodiče, to však nemívá dlouhého trvání, neboť děti pochopí, že tento rodič není zárukou jejich bezpečí a ochrany. Je důležité, aby rodiče dělali to, co je pro dítě dobré, nikoliv to, co dítě chce. Dítě k manipulujícím rodičům zpravidla necítí žádný respekt, mívá problémy se sociálním začleněním se do vrstevnické skupiny. Problémy s výchovou mají zejména matky, které projevují značnou nedůslednost, bojují zejména se syny o moc v rodině, mají potíže s kázní a kontrolou, nedostatečně s dětmi komunikují. Zásadní problém s adaptací dětí na rozvod či rozchod je však chybné výchovné vedení a ne rozvod jako takový. Nejzásadnějšími problémy efektivního rodičovství po rozpadu rodiny jsou: změna interakcí v rodině, vztek dítěte, nová úloha primárního rodiče zajišťujícího kázeň (zpravidla matky), klesající angažovanost sekundárního rodiče (zpravidla otce).

Teyber (2015) uvádí tyto **principy efektivní výchovy**: zaprvé je to *zajištění laskavé, ale důsledné výchovy* – dítě tak získá pocit bezpečí a jistoty. Pokud si děti nejsou jisty, že rodiče dokážou výchovné hranice nastavit a vyžadovat jejich dodržování, překračují zákazy, aby si platnost daného ověřily. Také zdůrazňuje důležitost *efektivní komunikace*, jež je založena na faktu, že děti ochotněji poslouchají, jsou-li oceněny za úspěchy, vědí-li, že je rodiče mají rádi, ať zlobí nebo ne. Chtějí-li však rodiče efektivní výchovy dosáhnout, musí dětem jasně a konkrétně sdělit, co od nich očekávají.

Dobrým výchovným **prostředkem** je *oddychový čas*. Jedná se o tzv. odchod na hanbu, který rodičům umožňuje udržet situaci pod kontrolou, zamezit nežádoucímu chování dítěte, aniž by se oni sami přestali ovládat. Jde o místo bez podnětů (televize, hraček, mazlíčků), ale nikoliv o místo bez oken. Rodiče oddychový čas využívají okamžitě po přestupku dítěte (do 10-ti sec) a vysvětlí mu, proč k němu přistupují. Čas strávený na oddychu je počítán takto: 1min = 1 rok dítěte. Dítěti na oddychu není reagováno na jeho protesty. Po jeho skončení dítě musí vědět, proč k němu bylo přistoupeno. Vše se vrací do normálu. Je využíván pro zamezení nepřijatelného chování.

Rodiče by měli nechat pocítit dětem *přirozené důsledky* jejich chování, např. neprotestovat proti uložení trestu dítěti být po škole, apod., pokud jejich důsledky nejsou nebezpečné. Je přesvědčen o potřebě dítěte pocítit *logické důsledky*, které

přímo vyplývají ze špatného chování dítěte. Musí být důsledné, nesmí být aplikovány se vztekem a odtazitostí – jedná se o předem definované tresty.

Důležité rovněž je, aby rodiče dokázali aplikovat *předvídání*. To znamená, vyhýbali káznění dětí tím, že se naučí preventovat dětské přečiny – např. jdou-li nakupovat do supermarketu, nejprve dají dětem svačinu, aby se vyhnuli dožadováním se sladkostí v obchodě nebo pokud vědí, že se děti po vypnutí pohádky začnou pošťuchovat, vymyslí jim zaměstnání, než pohádku vypnou,... Teyber zmiňuje, že podstatný vliv na výchovu dítěte má i *povaha dítěte*, kdy musí být bráno v potaz také to, že některé děti přišly na svět s fyziologickými znaky, které činí výchovu náročnější – např. děti můžou být plačtivější, nemají pravidelné biorytmy, jsou aktivnější – naneštěstí tyto děti přispívají k partnerským rozkolům, měly by však být považovány za děti, které jsou osobnostmi, mají charakter a vyroste z nich zajímavý člověk.

*Uspokojování potřeby lásky a pozornosti* je nezbytným aspektem efektivní výchovy a to proto, že dítě až rok po rozvodu či rozchodu rodičů potřebuje zvýšeně pocítit útěchu a bezpečí, děti mohou mít zvýšenou potřebu náklonnosti. Je třeba na tyto pokusy reagovat vstřícně a ochotně, být dítěti dostupní. Nesmírně důležitý je i *společně strávený čas* – dítě a rodič by si měli vyhradit pravidelnou dobu k nerušeně strávenému společnému času- bez televize, e-mailu, telefonu, kdy si dítě užije plnou pozornost rodiče, lépe pak bude zvládat čas osamění, kdy se primární rodič bude muset věnovat domácím povinnostem či výtěžné činnosti. Ve společných chvílích by měla být praktikována pozitivní výchova, dítě by mělo být pochváleno alespoň za jednu věc, měla by být nabízena fyzická blízkost. Tento druh láskyplné interakce snižuje výchovné problémy.

V dnešní době někteří rodiče zapomínají nastavit a po té vyžadovat *každodenní organizaci a řád*. Rodiče by měli mít na paměti, že děti potřebují rutinu, pomáhá jim totiž zvládat změny spojené s rozchodem rodičů. Proto by každý den měly vědět, kam půjdou, co budou dělat a s kým budou, změny by měly být minimální a děti by o nich měly dopředu vědět. Posiluje to v nich pocit bezpečí a urychluje adaptaci na změnu v jejich životě.

Domnívám se, že výchova dětí je velkým problémem současné doby. Rodiče na výchovu nemají čas z důvodů pracovních a existenčních nebo si dopřávají tolik

podnětů, že dítěti zajišťují jen základní potřeby. Druhým extrémem je to, že dítě nechávají růst v dostatku, jehož součástí je i absence výchovy. V sociálně-právní ochraně dětí se setkáváme s dětmi, na kterých je uplatňována nejednotná výchova, je jimi manipulováno, dítě se pak chová k druhému z rodičů nečestně nebo dochází k tomu, že rodiče záměrně ignorují prohřešky dítěte vůči druhému z rodičů. Často přicházíme do styku s bezostyšnými požadavky rodičů či prarodičů k nápravě dítěte, které opakuje v druhém sekundárním prostředí nevhodné výrazy či tvrzení, která slyšelo ať už doma nebo u sekundárního rodiče. Každopádně každé nevhodné a nevychované nakládání s dítětem přinese časem své nežádoucí dopady v podobě defektního jednání dítěte. To by si rodiče měli uvědomit a chovat se zodpovědně ke svému potomstvu. To také důkladněji rozpracovává následující text:

## 1.2 OBECNĚ DEFEKTNÍ JEDNÁNÍ RODIČŮ

Za obecně defektní jednání rodičů často přítomné v rozpadu partnerských vztahů považují vleklý konflikt, ve kterém dochází k řadě manipulativních aktů ze strany rodičů, které děti nesmírně poškozují, trápí a souží. Často ve své praxi pracuji s dětmi, které na důsledky dlouho trvajícího konfliktu reagují různě – dle svého temperamentu a osobnosti, dle síly negativního působení ze strany rodičů a dalších vlivů. Patologie těchto nežádoucích tlaků je pak léčena prostřednictvím psychologických intervencí. Mnohdy cítím, že my, sociální pracovníci, nemáme takové kompetence, kterými bychom mohly defektní vystupování rodičů účelně a rychle zastavit, naopak pokud použijeme tvrdší prostředky, čelíme stížnostem, které nás profesně i lidsky postihují. Jak následující text ukazuje, defektní jednání rodičů je tíživým problémem.

*„Nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje dlouhodobou adaptaci, je především množství konfliktů mezi rodiči probíhajících za přítomnosti dítěte, kvalita rodičovství a výchovné kompetence.,, (Teyber, 2015: 12)*

*„Vleklý manželský konflikt je náročný pro všechny děti, nicméně zvláště těžký bývá pro chlapce, u nichž se mohou vyskytnout problémy s chováním. Menší chlapci vyrůstající v disharmonickém prostředí bývají úzkostliví, trpí pocitem nejistoty a v pozdějším věku se u nich projevuje sklon ke vzteku, vzdoru a neukázněnosti. Nezřídka se dostávají do problémů s policií a autoritami ve škole, přičemž v rané*

*dospělosti bývají častěji zatčeni za trestné chování než jejich vrstevníci žijící v příznivějších podmínkách. Trvalý manželský konflikt pochopitelně postihuje i dívky. I u nich se může objevit rostoucí agresivita a neposlušnost. Častěji však reagují úzkostlivostí, uzavřeností nebo perfekcionistickými tendencemi.,, (Teyber, 2015: 22)*

Novák s Průchovou (2004) poukazují na téměř gangsterský trik a to praktikování tzv. *legálního únosu*. Jedná se o právně nepostižitelné jednání, kdy jeden z rodičů dítě odveze z výchovného prostředí druhého rodiče a zamezí mu k němu přístup, pokud v té době rodiče nemají upraveny poměry, jedná se o postup sice nemorální, leč legální.

Lze také souhlasit s Matouškem (2015), že se rodiče dopouštějí defektního jednání, pokud zůstávají v nešťastném svazku a dítě získá dojem, že se tak děje kvůli němu a viní se z neštěstí rodiny. Druhotně také rodiče dávají dítěti chybný vzorec pasivního jednání ve zklamání a rezignaci na štěstí. V některých rodinách dochází i k *přímému obviňování dítěte z rozvodu vlastními rodiči*. To je tragickou rodičovskou chybou, neboť u dítěte nezřídka dochází k rozvoji deprese, pocitu hanby, dítě trpí nízkým sebevědomím a ztrácí sebeúctu. Matoušek (2015) toto jednání považuje za neodpustitelnou slabost rodičů, kteří vlastní selhání přenáší na dítě a činí je zodpovědným za vlastní život. Rodiče by měli sebrat odvahu, převzít zodpovědnost a dítěti se omluvit a vzít vinu na skutečného viníka, na sebe.

Další často používanou zbraní rodičovského sporu je *programování dítěte*, indoktrinace, která vede k rozvoji syndromu zavrženého rodiče – programující rodič druhého rodiče v očích dítěte očerňuje, dítě tak přichází o vše o hmotné, citové statky, výchovné i vzdělávací působení. Jedná se o zhoubné jednání v zájmu vlastního egoismu rodiče. U dítěte brzdí a deformuje emocionální rozvoj, dítě je psychicky vyčerpáváno, viní samo sebe, narušuje se jeho sebedůvěra, neboť jeho vzor je špatný, zavrženíhodný. Do budoucna jsou páčány škody na převzetí sexuální identity a role. Narušuje se jeho přístup k autoritám, dítě se stává manipulativním, může přijít o data k vytváření své identity. (Sociální práce, © 2008)

Teyber (2015) v zájmu zdravého vývoje dítěte upozorňuje na nutnost děti v případě rozpadu vztahu *seznámit s neměnností této situace*, nevtáhnout jej do vlastních marných nadějí, které vedou k citovým problémům dítěte a potížím s chováním. Dítě může získat falešnou představu moci, pokud se stane důvěrníkem

opuštěného rodiče, se kterou si neumí poradit, a kterou se marně snaží druhého z rodičů přimět k návratu. Zdravým přístupem je vysvětlit dítěti rozdíl mezi „věcí dítěte“, a „věcí dospělých“. Zbaví se tak tíživého pocitu zodpovědnosti.

Velmi často je přítomen negativní prvek, kterým je *konflikt loajality*. Je to tlak, kterému dítě rodiče vystavují za účelem jeho přetažení na svou stranu. Dítě pak prožívá vnitřní konflikt, touží totiž po vztahu s oběma rodiči. Pokud rodič nechce, aby jeho dítě bylo frustrováno, ale naopak si přeje, aby bylo vyrovnané a sebevědomé, dovolí mu milovat oba rodiče. Rodiče se tak vyhnou nezřídkačným somatickým potížím dítěte.

Teyber (2015) rovněž odsuzuje vznik *koalic* jednoho z rodičů s dítětem, dítěti tak způsobují problémy pramenící z touhy být v koalici i s druhým rodičem, trápí je *pocit zrady a viny z nenaplněné touhy po druhém rodiči*. Ne zřídka se v praxi setkáváme také se vzájemným *podrývání autority*, což je nejen znevažování pomlouvaného rodiče, ale i patologie, která vede k těžkým problémům dítěte, neboť dítě se s rodičem ztotožňuje, považuje jej za vzor – zejména rodiče stejného pohlaví, takže pokud rodič používá tento nástroj konfliktu, ponižuje nejen rodiče, ale i dítě. Je tedy nereálné, aby takto ponižované dítě vyrostlo v sebevědomou osobnost.

V situacích po konfliktu či u nešťastných matek samoživitelek často lze narazit na *parentifikaci*. Tu Špaňhelová (2010) popisuje jako jev, kdy dítě přebírá příliš mnoho potřeb a povinností dospělých. Z takovýchto dětí se stávají „pseudodospělí“, kteří můžou být okolím chybně vnímány jako dokonalé a úžasné děti. Jejich povinnosti spočívají často v hlídání sourozenců, úklidu, vaření, výchově mladších dětí, pečují o své rodiče trpící alkoholismem, osamělostí, úzkostí, depresemi, jsou schopny se orientovat v záležitostech, které obvykle řeší pouze dospělí, dělají rodičům důvěrníky. V dospělosti tyto děti dospějí k poznání, že byly v dětství zneužity, jejich potřeby nebyly pokrývány, ale samy se ani nenaučily péči přijímat, zpravidla cítí provinění ve chvílích, kdy by samy mohly přijmout uspokojení svých potřeb, pracují v pomáhajících profesích, neumějí se vzdávat kontroly. Mají problémy stát se dospělými, mají potíže citově rodiče opustit a zařídit si vlastní zázemí, nepřipouštějí si právo na vlastní plány a sny. Umějí dávat, ale nejsou schopny přijímat, je pro ně obtížné navazovat rovnocenné milostné vztahy, pokud navážou vztah, bývá jím problematický partner, kterého můžou zachránit.

Konflikt rodičů obvykle také provází tvoření překážek ve styku sekundárního rodiče s dítětem ze strany primárního rodiče, který Täubner (1993) zmiňuje jako velmi rozšířený a rovněž velmi těžce pomáhajícími profesemi odstranitelný - což z hlediska své profesní zkušenosti potvrzuji. Primárně pečující rodič, zpravidla to bývá matka, využívá *blokování kontaktu otce s dítětem* z převážně egoistických důvodů. Hlavním motivem bývá pomsta – zasahuje otce na emocích, brání mu uplatňovat svou výchovu a své vedení, dalším důvodem může být potřeba moci, nově získaný pocit emancipace, ochrana informací o vlastní osobě, přesvědčení o jedinečnosti vlastního výchovného vzoru a modelu, vytvoření nového svazku, ve kterém biologický otec již nemá své místo.

Lze shrnout, že defektní jednání rodičů provází každý konflikt, velmi zřídka lze rodiče přivést k zodpovědnosti, zpravidla je příměří mezi nimi velmi křehké a sociální pracovníce musí spory řešit opakovaně, rodiče její zájem o klid dítěte zneužívají a vtahují ji do sporů.

### 1.3 VYMEZENÍ POJMU FUNKČNÍ RODINA

Tato podkapitola přináší vysvětlení, jak si lze představit funkční rodinu, která všem svým členům tvoří bezpečné, motivující a klidné zázemí v prostředí zajištěném ekonomicky i emočně kladně.

Funkční rodinu pak popisuje Matoušek (2015) jako společenství více lidí, kteří se umějí omezovat ve svých osobních potřebách a upřednostňovat potřeby jiných členů rodiny.

O vzájemném uspokojování potřeb hovoří i Matějček, když tvrdí: „*O rodinném soužití můžeme mluvit tedy tam, kde dítě uspokojuje psychické potřeby rodičů a rodiče uspokojují potřeby dítěte.*„ (Matějček, 1992: 29)

Špaňhelová (2010) souhlasí s Prekopovou, která tvrdí, že páteří funkční rodiny je bezvýhradná láska mezi matkou a otcem, která vytváří osobní svobodu dítěte i dospělého. Za nejdůležitější fakt pokládá učení se dítěte z této lásky příkladem a napodobováním. Konflikty doporučuje Prekopová řešit zásadně empatií a především vyjadřovat své pocity, neklást na druhého vinu, jež povede k únikovým nebo obranným procesům. Špaňhelová prezentuje apely Prekopové, která zdůrazňuje, že je třeba svár vždy ukončit, nikdy neodkládat usmíření na neurčito.

Tvrdí, že tak je vždy láska stvrzena a je nastolena pevnější vztahová linie. Dále obě proklamují, že všechna tvrzení musejí být jasná, vykonatelná a dodržovatelná. Slabé konflikty mohou být řešeny před dětmi a následná smíření musejí být řešena přímo před dětmi, neboť z nich se děti učí. Konflikt se může stát, lze jej vyřešit, aniž by se narušila vzájemná vazba a lze posléze pokračovat v běžných každodennostech rodiny. Funkční rodina je založena na řádu, který respektuje na prvním místě rodiče, jejichž vztah je nejdůležitějším vztahem, dítě požívá druhého místa v rodinné hierarchii, rodiče dávají dítěti lásku, bezpečí, orientaci v hodnotách, vzory, vedou jej k osamostatnění, dítě tento formát přebírá. Rodiče vysílají signály a důsledně vyžadují jejich dodržování, dítě je tak schopno se v každé situaci orientovat, rozumět jí, vytváří se sociální prostředí, které je jisté a bezpečné.

Pöthe (1996) na věc hledí z globálního pohledu, když tvrdí, že fungující rodina je nejenom předpokladem spokojených jednotlivců, ale vytváří i podmínku zdravé, vnitřně svobodné společnosti.

## **1.4 POPIS RODINY DYSFUNKČNÍ ČI RODINY S DEFEKTNÍMI RYSY**

V některých rodinách jsou rozvodové a rozchodové konflikty zapříčiněny nebo provázeny patologiemi, které popisuje tato podkapitola.

*„Každá rodina má svůj hodnotový systém, jenž ovlivňuje chování jejích členů a vede k přednostní volbě některých strategií zvládání problémů. Pokud je rodina v nějakém směru dysfunkční, některé důležité potřeby těchto lidí zůstanou neuspokojeny, a rodina se pro ně stane spíše zdrojem zátěže. Pokud jde o dítě, jehož osobnost se teprve rozvíjí, mohou mu v důsledku narušení rodinných funkcí určité významné zkušenosti chybět nebo jeho další vývoj může být deformován různými negativními vlivy.,, (Vágnerová, 2004 : 589)*

Vágnerová (2004) uvádí, že orientační rodina, do které se dítě narodí, dítěti poskytuje základní sociální zkušenost. Svým chováním dítěti ukazuje svět jako celek, do něhož patří. Dítě z toho usuzuje, zda je svět spíše dobrý či spíše zlý, rodina v něm formuje pocity základní důvěry, dítě v ní získává první zkušenosti, ověřuje si na reakcích své chování, rodina mu má saturovat jeho základní psychické potřeby –

někdy tak však činí patologicky či jen částečně. Dopouští se například níže popsaných jevů:

*Patologie v socializaci dítěte* – výchovného zanedbávání, vštěpování nežádoucích norem dítěti, vedoucích k defektnímu posuzování světa a jednání, chybného hodnocení dítěte rodiči, jež vytváří problematické sebepojetí dítěte. Také dochází k *citovému nepřijetí dítěte*, mající za důsledek celkovou nejistotu dítěte a pocit ohrožení, který vyústí v očekávání odmítnutí a používání agrese. Nezřídka se setkáváme s *podceňováním dítěte*, s pochybováním o něm, deformujícím jeho sebedůvěru. Můžeme pozorovat *poskytování chybných vzorů* v chování rodičů.

Dále se Vágnerová (2004) zabývá rodinou prokreační, kterou člověk vytváří jako dospělý, a v níž má tendenci opakovat jednání svých rodičů – i to defektní nebo jeví tendence praktikovat pravý opak. V rodině prokreační může docházet k tomu, že člověk získává nepříjemné zážitky rodinným životem – např. to může být zkušenost s postiženým členem rodiny, domácím násilím. Vytváří se nepřátelská, nadměrně kritická atmosféra předávaná jako sociální dědičnost, kterýžto termín vytvořil Matějček.

Partnerství a rodičovství je v našich sociokulturních podmínkách potvrzením normality a vytvořit funkční rodinu má značnou sociální hodnotu a prestiž. Sociální předsudky jsou ve společnosti přítomny i dnes – neprovdaná, bezdětná žena ve středním věku pro společnost zůstává na ocet, role svobodné matky přináší nízký sociální status, seberealizace není splněna, pokud se narodí dítě neuspokojující např. postižené nebo v nevhodné situaci, tedy nežádoucí.

Vágnerová (2004) shrnuje, že někteří lidé nemají sociální kompetence k plnění role rodiče a nejsou zcela sociálně kompetentní v mezilidských vztazích obecně a to proto, že mají nedostatky v sociální orientaci – tedy omezenou schopnost empatie, porozumění potřebám druhého, problematicky se sebehodnotí – mají nízkou sebeúctu, jsou nespokojeni s rodičovskou rolí, trpí rizikovým chováním – nedostatečnou sebekontrolou, sebeovládáním, impulzivitou, mají potřebu projevovat negativní pocity, získali špatnou zkušenost ve vlastním dětství – až 70% lidí, s kterými rodiče zacházeli špatně, jejich chování kopírují.

První kapitola vymezila rysy současné rodiny, podala informace o přirozených funkcích rodiny, které by sociálně zdravá rodina měla plnit. Seznámila



s výchovnými styly, poukázala na úskalí výchovy v konfliktech rodičů, odkryla patologické chování rodičů ve sporech, mající vliv na formování osobnosti dítěte, ukázala zdravou cestu výchovy v podobě efektivního vedení dítěte. Vymezila funkční a dysfunkční rodinu, podala základní informace k orientaci v rodinných společenstvích v obou pólech – negativním i pozitivním, představila rodinnou sociopatologii s dopadem na děti přítomné v konfliktech.

## 2 KONFLIKTY Z POHLEDU ROZPADU VZTAHU S DĚTMI

Cílem této kapitoly je přiblížit destrukční sílu konfliktu, jeho projevy a především dopady na nevinné oběti těchto střetů v rodinných skupinách – kterými jsou děti. Soustřeďuje se také na péči o děti žijící v konfliktním prostředí. Pojem konflikt může být vymezen např. takto:

*„Konflikt (z lat. *confligó, conflictum*) je srážka či střet dvou nebo vícerych, do určité míry se vylučujících nebo protichůdných snah, sil, potřeb, zájmů, citů, hodnot nebo tendencí, případně aktérů (jednotlivci, zájmové skupiny, instituce apod.). Konflikt nastává v případě, kdy se tito aktéři setkávají a činí rozhodnutí v rámci stejného systému nebo se musí dělit o společné zdroje. Konflikt je průvodním jevem sociálního života.“ (Konflikt, ©2016)*

Petrusek (1996) uvádí, že konflikt jako sociální jev nelze jednoduše zobecnit. Konfliktní situaci však popisuje jako instinktivní projev agresivity mezi jednotlivci či skupinami.

Následující podkapitola definuje konflikt rodičů:

### 2.1 RODIČOVSKÝ KONFLIKT, REAKCE DĚTÍ NA SPOR

Tato podkapitola popisuje rodičovský konflikt jako původce patologického jednání dětí, jako příčinu poruch chování dětí.

*„Pro dítě představuje jakýkoli typ konfliktu mezi rodiči hrozbu, bez ohledu na fakt, zda rodiče spolu žijí nebo se právě rozcházejí či se rozešli před nějakým časem. Jde totiž téměř vždy o konflikt dvou nejdůležitějších osob v životě dítěte.“ (Matoušek, 2015: 25)*

Matoušek (2015) prezentuje svůj souhlas názory Emeryho a O'Donohua, když sdělují, že jakýkoli konflikt rodičů ovlivňuje děti jak přímo - tím, že vyvolává stres, strach a úzkost, tak i nepřímo - tím, že zhoršuje vztahy mezi nimi a rodiči. Matoušek seznamuje veřejnost s výsledky výzkumných studií výše zmíněných autorů, podle kterých je konflikt pro děti méně zničující za podmínky, když je spor udržen mezi rodiči, střety nejsou časté, nejsou provázeny silnými emocemi a násilím,

spor nepřetržává - je definitivně vyřešen, netýká se dětí a výchovy, nejsou do něj vtaženy děti jako svědci, prostředníci, oběti nebo soudci.

Špaňhelová (2010) uvádí svou zkušenost z praxe, kterou potvrzuje, že rodičovský konflikt přerůstá velmi často v *konflikt rodinný*, když se agrese z počátečního sporu partnerského obrátí proti dítěti, jež se náhodně nachomýtně u sporu nebo chce bránit slabší rodičovskou stranu konfliktu. Důvody rodičovských nesvárů jsou dle Špaňhelové (2010) různé, lze je však shrnout do konstatování: prostě to nefunguje.

**Reakce dětí na boje mezi rodiči**, na riziko rozchodu mohou být takové, jaké uvádí Špaňhelová (2010):

- Jedná se o *lež* – dítě utíká do lži ze světa, který mu nevyhovuje, do situace, v již si přeje, aby ostatní uvěřili, a aby upoutalo pozornost na sebe. Dítě by mělo být s citem uvedeno do reality nejlépe ze strany rodičů.
- Objevují se *drobné krádeže* – jejich cílem je upoutat pozornost rodičů. Rodiče by měli nechat dítě hovořit o pocitech, neútočit, neboť dítě čin vykonalo pravděpodobně demonstrativně.
- Dítě může prožívat *noční děsy* – ze spánku křičí, velmi těžko se uklidňuje, jedná se o psychickou nezpracovaný emočně vypjatý prožitek – nikým nevysvětlený. Je třeba ventilovat pocity rozhovorem, fyzickou aktivitou.
- Také by se rodiče měli postavit *lhostejnosti* – měli by dítě seznámit s tím, co se děje, co prožívá, požádat dítě o pomoc.
- Může rovněž dojít k *útěku z domova* – dítě spíše utíká ze strachu – nepřipravené na útěk, z těžké situace, někdy se jedná i o demonstraci, provokaci. Je zmatené. Okamžitě musí být hledáno, po nalezení ihned uklidněno, obejmuto, ujištěno o lásce k němu, o tom, že s ním je stále počítáno, musí mu být dodána jistota.
- Jestliže se *dítě cítí vinno* za spory rodičů, laskavá komunikace umožní z dítěte vinu sejmut, prostřednictvím ní se mu sdělí, že na vině jsou vlastnosti rodičů, které se pouze nyní projevily, kvůli získání jistoty je dobře pevně toto dítěti opakovat.
- I pokud je *dítě zamlklé* pomůže otevřená komunikace.

- V případě, že se objeví *speciální projevy dítěte spojené se somatickými prvky* – je nutno vyloučit skutečný somatický problém a co nejvíce s dětmi mluvit.
- Velmi nepříjemnou fyzicky znatelnou reakcí na zátěž je *koktání*, dítě ji neumí vyventilovat. Pomůže uvolnění napětí dítěte, nechání ho domluvit, ujištění, že těžkou situaci nese rodič s ním.
- Jestliže dítě začne trpět *pomočováním* – je třeba vyloučit trestání dítěte a udělat vše pro to, aby se snížilo jeho napětí.
- Pokud potomek *zhorší svůj školní prospěch*, měli by rodiče informovat učitele o situaci v rodině a pomoci mu zorientovat se v aktuálním dění, najít způsob efektivnějšího učení.
- Nezletilý také může čelit *zhoršení vztahů* mezi kamarády, spolužáky ve škole – dítěti se změní povaha a temperament, vyhýbá se kamarádům, stydí se, stává se, že spolužáci jej v situaci ponechají bez pomoci. Dítě však nesmí zůstat samotné, kamarád, rodiče, učitel mu musí podat pomocnou ruku.
- V případě, že dítě *nezná hranice*, je zvýšeně rozmazlené, pomůže vysvětlení hodnoty pravých věcí – věnovaného času, prožitků.
- Stává se, že jeví znaky *intenzivnějšího neposlušání*, používání sprostých slov – a aplikuje je obvykle proti slabší straně rodičovského páru – tehdy je nejúčelnější vyventilovat negativní emoce dítěte – fyzickou aktivitou nebo rozhovorem, dítěti vysvětlit jak jeho chování narušuje vzájemný vztah mezi ním a rodičem.
- *Útěkem k partě*, lásce dává dítě najevo, že hledá někoho, kdo by jej měl vroucně rád. Rodiče by proto měli dětem říci, jak oni sami rozchod prožívají, motivovat dítě k tomu, aby vztah s novým protějškem rozvíjelo zvolna, nelamentovat, nezuřit, sdělit dítěti obavy o něj.
- *Zvýšená ukázněnost dítěte*, vzornost poukazuje na případný pocit viny dítěte, je úkolem rodičů, aby jej sňali z dítěte, znovu u dítěte probudili spontánnost a přirozenost, vysvětlili mu důvod jejich rozchodu a neměnnost stavu kladných důležitých věcí.
- *Nechutenství* či mentální anorexie, která může pramenit z již dříve problematického vztahu rodičů k dítěti, je problémem, kdy je třeba zapojit do léčby dítěte odborníky.

- Pokud dítě popírá, že *poměry vnímá jako těžké* – je vhodné nenutit dítě do rozhovoru, ale dát mu nahlédnout do vlastního nitra, aby se jeho neovládající emoce nekumulovaly.
- Při tom je důležité mít na mysli, že *koalice dítěte* s rodičem proti druhému rodiči je nepřijatelná – dítě nesmí být soudcem druhého rodiče a poradcem prvního, takové jednání jej připravuje o dětství, způsobuje mu vnitřní konflikt, neboť má oba rodiče stejně rádo. Rodiče musí v těchto aktivitách okamžitě ustát a sami se obrátit na odborníky.
- Dalším projevem diskomfortu může být *zvýšená agresivita* – vůči sobě samému nebo vůči druhému – zde je důležité přeměnit agresivitu na rozhovor, rodič má být pevný a jistý. Řešení problému přes dítě – dítě dostává roli komunikátora mezi rodiči – tato situace je nepřijatelná - rodiče by měli přijmout odpovědnost za vlastní život.
- Neběžná není ani *separační úzkost* – dítě je nutno zvykat pomalu – mohlo by dojít k výskytu nočních děsů, apatii.

Prekopová (2005) hovoří o cti, říká, že jeden z partnerů druhého partnera, který ho zranil, může nemít rád, ale úcta k druhému člověku je důležitá a nezastupitelná, v její moci je totiž zvrátit spor. Je k tomu však potřeba notná dávka dospělé logiky, životní vytrvalost.

## 2.2 PROJEVY KONFLIKTŮ BĚHEM ROZVODOVÉHO A ROZCHODOVÉHO OBDOBÍ

Rozvodové a rozchodové konflikty mají řadu projevů a jeden společný rys – znemožňují spolupráci rodičů na zdárném vývoji dítěte, devastují jeho zájem zničující silou, ničí jeho charakter, jsou projevem rodičovské nezodpovědnosti.

*„Agresivní projevy dospělých během rozvodu by mohly být srovnávány s protestními reakcemi dětí na odchod matky. Profilace rolí dospělých v procesu rozvodu by mohla být popsána jako komplementarita dvou nejistých vazeb, jež mají paralelu ve vazbách deprivovaných dětí. Profesionálové, kteří s lidmi v rozvodu komunikují, jsou nevyhnutelně vtahováni do jejich konfrontací. Vstupují s nimi do vysoce polarizovaného pole. Pokud rozvod probíhá destruktivně, každý z bývalých*

*partnerů hledá spojence do bitvy s druhým, aby se tak vyrovnal se svou vlastní frustrací a zoufalstvím. Všechno, co se děje, se pak hodnotí buď jako vítězství nebo jako prohra.,, (Matoušek, 2015: 23)*

Teyber (2015) uvádí, že konflikty mají nejbolestnější podobu v první fázi rozpadu vztahu. Do této fáze spadají intenzivní hádky, napětí a nespokojenost, které vyvrcholí tím, že jedna strana – až ze 2/3 jí bývá matka – chce vztah ukončit rozvodem, rozchodem, druhá strana – obvykle otec – odchází. Matka zpravidla určitou dobu již o ukončení vztahu spekuluje, otec se fakt dozvídá později, jejich cesta uzdravování a návratu do normálu proto není stejná. Období první fáze je chaotické, plné špatných rozhodnutí, zraňujících interakcí mezi rodiči, které mohou přetrvávat a ovlivňovat spolupráci při výchově dítěte. Děti v tomto období prožívají strach, nevědí, co bude dál, asi polovina dětí se stává svědky hádek, křiku, výhrůžek mezi rodiči, fyzického napadání ústícího z bolesti, pocitu zrad, vzteku. Rodiče jednají impulzivně, vrhají se do pomíjivých milostných poměrů. Pro děti je to velmi náročné období. Toto období může trvat od několika měsíců až po 2 roky.

Konflikt přímý může také přejít, jak uvádí Novák a Průchová (2004), ve válku psychologickou, kdy dochází ke ztrátám cenných věcí, výběrům financí z kont apod. – tomuto jevu se nedá účinně bránit, pokud manželé nemají upraveny majetkové poměry formou notářského zápisu. Žalovaný se může snažit získat podporu rodičů z obou stran, což se mu obvykle dočasně daří. Rodiče si vyhrožují vyděděním, vrácením darů a vyhozením z bytu. Vydědění či vrácení daru lze považovat za zastrasování, nicméně vyhození z bytu reálně hrozí a je praktikováno, neboť právo je v určitých případech umožňuje.

V praxi sociálně právní ochrany se lze setkat s rozličnými druhy známek konfliktů. Velmi nebezpečným projevem rodičovských konfliktů je komodifikace dítěte, kdy rodiče směřují dítě za hmotné statky, pokud nesouhlasí s rozhodnutím soudu, kladou překážky ve styku s druhým nereziduálním rodičem, využívají času k negativnímu ovlivňování dítěte proti druhému rodiči, jsou neústupní, zahlcují orgány sociálně-právní ochrany spory o banální záležitosti, které chtějí rozsoudit ve vlastní prospěch, v případě neúspěchu jejich snah si na pracovníci stěžují, stížností využívají k diskreditaci názoru pracovníce orgánu sociálně- právní ochrany dětí (tzv. OSPOD), aby dosáhli změny rozhodnutí, zejména živnostníci či podnikatelé udávají

zkreslené výdělků při jednáních opatrovnických soudů, aby dosáhli co nejnižšího výživného, účelově platí sporadicky – obvykle jednou za 4 měsíce výživné, aby nebyli zákonně postižitelní, očerňují druhého rodiče v očích dětí i OSPOD a řada dalších.

Rozvodové a rozchodové konflikty mají rozličné formy, jejich patologie působí velkou silou, možné dopady na dětský organismus popisuje následující text:

## **2.3 DOPADY ROZVODOVÝCH A ROZCHODOVÝCH KONFLIKTŮ NA DĚTI**

Dopady rozvodových a rozchodových konfliktů na děti jsou zpravidla řešeny prostřednictvím sítě odborných zařízení. Odborné vedení za účelem pomoci dětem je nezbytné z důvodů uvedených v této podkapitole níže.

O dlouhodobých či celoživotních dopadech konfliktů rodičů na děti hovoří Matějček, když rodiče varuje těmito slovy: *„Ať rodiče chtějí či nechtějí a ať si to uvědomují či ne, je dítě vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či jinými blízkými osobami. Nejde totiž o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale o takové mechanismy, které se začnou projevovat ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti. To lze dokázat například tím, že do extrémně mladých manželských svazků vstupují mladé dívky a muži především z rozvedených rodin, kde matka sama se vdávala ve velmi mladém věku – často na hranicích zletilosti. Dalo by se hovořit o zvláštním psychosociálním „epidemiologickém„ fenoménu.“* (Matějček a Dytrych, 1994: 134)

Matějček spolu s Dytrychem (1994) se soustředí na předchozí zátěž dítěte, když také připomínají fakt, že mnohem komplikovanější situaci prožívají děti, které již před rozkolem vztahu rodičů trpěly nějakými poruchami psychického vývoje.

Rovněž oba výše zmínění autoři nezapomínají na specifikum naší sociokulturní oblasti – a to péči prarodičovskou a péči širší rodiny. Tato může být vlivem konfliktu násilně přerušena v rozporu se zájmem dítěte. Rozpadem partnerského vztahu se totiž ruší vnitrorodinné vztahy, ruší se zázemí, které má dítě rádo, kde má pocit bezpečí a jistoty. Četní prarodiče se začnou nenávidět a přestanou akceptovat i dítě, dochází i k tomu, že dítě milují dál, chtějí se s ním stýkat, ale druhý

z rodičů jim v tom brání. Dítě ztrácí představu, kdo je dobrý a kdo je zlý, kdo je má či nemá rád, ztrácí sebevědomí a projevuje nedůvěru ke všem obecně. Stresy, kterým jsou děti vystavovány, vedou k antisociálnímu jednání.

*„Jak uvádí Elliot a Place (2002), před dětmi je šest úkolů, které musí zvládnout, aby se minimalizoval dopad rozchodu rodičů: přijmout realitu rozchodu rodičů, distancovat se od konfliktu rodičů a jejich potíží, znovu zavést běžný denní režim, vyrovnat se se ztrátami, zbavit se pocitu zlosti a sebeobviňování, přijmout fakt trvalosti separace, stanovit si realistické cíle pro budoucí vztahy s rodiči (a novými partnery).“* (Dobrušová, Večerková, Hrdličková, Šilarová, Hollá, Vavroňová a Hollý, 1992:15)

Dobrušová, Večerková, Hrdličková, Šilarová, Hollá, Vavroňová a Hollý (1992) se zabývají konkrétními dopady na dětské prožívání, když uvádějí, že většinou v reakci na neshody a odloučení rodičů děti cítí zlost, zmatenost a strach. Mohou vyžadovat více pozornosti nebo se do sebe uzavírat či propukají v záchvaty vzteku či pláče, mohou mít také psychosomatické potíže, regresní projevy – pomočování, šišlání, dumlání palce. Mají potíže v sociálních vztazích ve vrstevnické skupině, trpí poruchami chování, učení.

V předchozím odstavci zmínění autoři specifikují dopady partnerských rozkolů na děti takto:

*Děti do tří let věku* jsou sebestředné, pokud dojde k rozchodu rodičů a jeden z nich ze společné domácnosti odejde, viní se z této situace a dostanou strach, že odejde i druhý. Děti se vrátí k vývojově překonanému chování, nadměrně na rodičích lpí. Mohou se přestat vyvíjet, nemají dostatek verbálních prostředků, jak vyjádřit, co cítí, proto tak činí nepřímě, např. zvýšenou plačtivostí.

*Děti v mladším školním věku* vnímají rodinu jako základ, rodiče jsou pro ně základní autoritou. Odchod jednoho z nich způsobí velký smutek a ránu ve stabilitě dítěte. Střídavě věří v zázrak, kdy se rodiče usmíří a střídavě chápou definitivnost situace. Trápí se a projevují hněv, pokouší se chovat nezvladatelně, aby se otec musel vrátit a napravit je. Někteří uvíznou v nižším vývojovém stadiu, mají problémy s uplatněním se mezi vrstevníky, touží po trestu za domnělou vinu na rozpadu rodičovského páru, dělají si o rodiče starosti.



*Dospívající děti* trpí strachem, zda ony samy budou schopny navázat funkční vztah, mají tendence se z komplikované rodiny uvolnit a navázat na vrstevnické skupiny, těžce prožívají nové sexuální vztahy svých rodičů.

## **2.4 PÉČE O DÍTĚ V KONFLIKTNÍ SITUACI**

Péče o děti v konfliktní situaci odpovídá systému používání efektivní výchovy, zdravé rodičovské strategie, přísnému zákazu používání manipulativního a jinak děti poškozujícího chování a citlivého vnímání aktuálního stavu dítěte.

V zájmu ochrany psychického a potažmo i fyzického zdraví dítěte Matějček a Dytrych (1994) definují pravidla péče o dítě a jeho výchovu v době rozchodu či rozvodu. Radí nepodceňovat vnímavost dítěte vůči rozvodu a pokračujícímu konfliktu – jde o to, že na straně rodičů dochází ke snížení vnímavosti vůči potřebám dítěte a nezdá se, kdy si nevšimnou reakcí dítěte na rozvod či konflikt, rodiče rovněž nemají ve vypjaté době sebereflexi a nejsou si vědomi toho, že se k dítěti chovají nezvykle, nepřiměřeně a zvláště.

Oba autoři apelují na setrvání rodičů v rodičovské roli – tj. nezaměňování citových potřeb dítěte za materiální potřeby, zabezpečování dítěti zdravých potřeb a podnětů, nestavění dítěte do středobodové role ve vesmíru.

Dále trvají na zabránění v pokračování rozvodového konfliktu. Uvádějí, že prolongovaným konfliktem rodiče dítěti zakládají na neurotismu, poruchy chování, nepříznivý vývoj osobnosti. Dítě je stavěno do konfliktu loajality, kdy ho zraňují protichůdné informace rodičů, rozhořčené emoce a nevyslovené požadavky loajality.

Prosazují zásadu nemanipulování s dítětem, nepoškozování druhého rodiče poskytováním lživých tvrzení dítěti – nestavění dítěte do role soudce, neboť tato poškozuje utváření mravních zásad, zasazené lži do výchovy dítěte mají tendenci se množit a jsou později odhaleny a obvykle se vrací nazpět k původci. Druhý pomluvami očerňovaný rodič se stává nositelem syndromu zavrženého rodiče spíše však za okolností, kdy i v minulosti nebyl dostatečně empatický k dítěti a byl více méně pasivním rodičem. Tato přílišná identifikace dítěte s rodičem, který s ním probírá manželské potíže, např. i sexuálního charakteru, může v budoucnu poškodit rodičovskou roli identifikujícího se dítěte.

Vedou rodiče k potvrzování bývalého partnera, zajištění jeho podpory v očích dítěte – dítě si potřebuje rodičů vážit, jeho sebevědomí posiluje přesvědčení, že jeho rodiče jsou hodnotní lidé.

Upozorňují rodiče, že nový partner rodiče je pro dítě kamarádem ne vychovatelem, takže vhodnější je, když si dohodne podmínky výchovného prostředí s pokrevním rodičem, ale neprosazuje je, ponechává tento krok na pokrevním rodiči. Připomínají rodičům, že jsou povinni spoluprací nad výchovou a směřováním dítěte, že ukončení jejich partnerství neznamena ukončení rodičovství. Vysvětlují rodičům důležitost zachování širšího rodinného prostředí dítěti – tj. například péči prarodičů.

Tato kapitola podala informace o rodičovském konfliktu a podrobně referovala o negativních reakcích dítěte na něj, které by některý z rodičů nemusel dávat do kontextu s rozlukou rodiny a dítě by mohlo být případně chybně vedeno či dokonce trestáno. Jsou popsány možné projevy konfliktů a jejich dopady na děti, je vysvětleno, co vše musí děti překonat, aby byly dopady minimalizovány – na čem je nutno pracovat a je podáno členění dopadů na děti dle jejich věku. V poslední části kapitoly je zpracován zdravý výchovný postup v rozchodové situaci, který dítěti pomůže co nejrychleji a s nejmenšími důsledky překonat obtížnou situaci a vyrovnat se s ní.

### 3 ROZVODY A ROZCHODY

Cílem této kapitoly je uvést znaky rozchodů a rozvodů, jež jsou v mnohém - vyjma právní oblasti - obdobné a seznámit s dopady rozchodů a rozvodů na děti, které byly počaty v těchto později se rozpadajících vztazích. Krátkodobé i dlouhodobé dopady na dětskou psychiku byly popsány v kapitolách výše, proto v této části práce nebudou dále specifikovány. Kapitola se však zaměří na trauma jako možný efekt zániku vztahu rodičů při nevhodném zpracování této situace dětským vnímáním.

Jak bylo v předchozí větě řečeno, rozvody a rozchody mají obdobný popis, to, co charakterizuje rozvod, charakterizuje i rozchod, pokud nejde o právní stránku věci.

Rozvod a rozchod rodičů pokrývá v sociálně právní problematice totožnou oblast. Vždy by dle mého názoru mělo jít o poskytnutí poradenství z oblasti efektivního rodičovství, aby na dítěti nebyly páčány nenapravitelné škody plynoucí z rodičovských konfliktů, diagnostiku sociální situace v rodině, vyhodnocení situace, poskytnutí náležité sociálně právní ochrany dítěti, využití dostupných odborných zařízení, poskytnutí doprovodu rodiny v rámci statutu opatrovnictví k uspořádání takových poměrů dítěte, které jsou a do budoucna budou v souladu s jeho blahem.

#### 3.1 CHARAKTERISTIKA ROZVODU

Rozvod či rozloučení představuje právní akt ukončení manželství. Rozvod je složitý etický, právní a společenský problém, který přesahuje z oblasti rodinného práva i do dalších oblastí. Dotýká se nejen života manželů a jejich majetkových poměrů, ale též dětí, které případně manželé mají, kulturních a náboženských zvyklostí manželů a celé společnosti. (Rozvod, ©2016)

*„Rozvod manželství a rozpad rodiny má své aspekty etické, sociální, právní, emoční, ale také velmi důležité aspekty mentálně hygienické. Četnými autory je rozvod řazen mezi projevy tzv. sociální patologie. Rozvod má četné rozporné charakteristiky, protože může být považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manžely, má skončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto základní*

*předpoklady, pro které je rozvod obecně akceptován, se však ne vždy naplňují a očekávané pozitivní změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozvodu.*“ (Matějček a Dytrych, 1994: 133)

Matějček a Dytrych (1994) rozlišují **tři stadia nadcházejícího rozvodu**. Jedná se o *manželský (rodinný) nesoulad*, který zahrnuje rozpory podstatné i nepodstatné, jež partneři nechtějí řešit. V této fázi může být patologie ukončena, ale může se rozvinout i dále v *manželský (rodinný) rozvrat*, který je podstatnějším postižením některé ze základních rodinných funkcí. Může být akutní nebo dlouhodobý. Stane se, že pokračuje do konečné fáze *rozvodu* – jako formálně právního ukončení manželského vztahu. Tento je deklarován a z věci rodinné se stává věc úřední.

*„Rozvod zdaleka není takové společenské stigma, jaké představoval v minulosti. Tolerance rozvodu jako řešení manželského nesouladu je v sekulární společnosti vysoká, tolerance v současnosti stoupá dokonce i v nejrozšířenější domácí církvi, v církvi římskokatolické. V rovině osobního prožitku dospělých partnerů se dají příčiny rozvodů popsat změnou následujících postojů, které se nevylučují:*

*Dosavadní partner přestal být přijatelný, případně je jiný partner atraktivnější a je dostupný, odchod od partnera je vnímán jako „menší zlo,, než pokračující soužití s ním.*“ (Matoušek, 2015: 20)

Matoušek (2015) také upozorňuje na fakt, že svrchovanou autoritou je vždy ten, který posuzuje přijatelnost partnera. Rozhodují tu jeho osobní citlivosti, osobní zájmy, osobní bilance. Ty má každý nastaveny autonomně, jak připomíná. Rozvody znamenají jednu z nejnáročnějších životních situací – přetínají spojení na hlavní podpůrnou vazbu, přehodnocují se a mění se jím i širší sociální sítě, dochází k ekonomickým ztrátám, změnám bydlení, nepříznivým dopadům na vztahy s dětmi, hroutí se hlavní životní projekt.

Pazlarová s Matouškem (2014) se soustředili na *příčinnost rozvodů* a zveřejnili poznatky z Gottmanových výzkumů, které se zabývaly nejrizikovějšími způsoby partnerského chování vedoucí k rozvodům, mezi které patří: opovržení, znechucení – ve verbální i neverbální formě, ofenzivnost – odmítání odpovědnosti, obviňování partnera, přisuzování negací partnerovi bez příčiny, stěžování si,

kritizování - nekonstruktivní hádky, obstrukce – neadekvátní reakce, minimalizace komunikace.

Popsali také **reakce druhého z partnerů** na nepřijatelné chování prvního z nich. Tyto reakce mohou vést k udržení vztahu nebo jeho definitivě. Jedná se o odezvy, jako je *zvýšené pečování* – typické spíše pro období počátku vztahu. Za příčinu nepřijatelného chování je považován stres. Můžeme sem zařadit *zaujetí komplementární role*, které je typické u týraných žen. Necháávají si líbit čím dál více agrese v domnění, že to agresora zklidní. Lze se setkat s *nekritickou identifikací*, kdy druhý z partnerů přebírá bludná přesvědčení od prvního z nich. Vyskytuje se *opouzdření*, které funguje jako vyloučení partnerovy oblasti, jež je nepřijatelná. Dochází k *omezování interakcí* – k redukci kontaktů, testování, zda se nestal partner po určité době přijatelnějším.

### 3.2 CHARAKTERISTIKA ROZCHODU

*„Typů partnerských rozchodů je celá řada, ale jedno mají společné. Předchází jim období, kdy partneři zkoušejí, zda jim to bude společně klapat. Proto investují do vztahu čas, peníze, fantazii, úsilí, ústupky, zkrátka obětují leccos, aby vztahu dali možnost se rozvinout a žít. To je pochopitelně riskantní, ale investují i ti, kteří mají pocit, že nemilují, že je druhý jen uhání, že jsou jen jakoby pasivně vláčeni událostmi. I ti uvažují a představují si, jaký by život s partnerem mohl být. Vlastní rozchod představuje nutnost prostě zapomenout na tuto investici a odejít se ztrátou. Tato ztráta je vždy oboustranná, ale nemusí být symetrická. Jeden z páru může ztratit mnohonásobně více než druhý. Okolo tohoto faktu se mezi protějšky často rozehrávají rafinované manipulace a fantazie o pomstě. „ (Klimeš, 2010: 5)*

Klimeš (2010) definoval typické **znaky rozchodu**. Prvním znakem je *asymetrie rozhodnutí*, která poukazuje na to, že rozchod je jednostranným aktem jednoho z partnerů. Další znak - *manipulace* – označuje jednání, ve kterém se partnerská krize stává válečnou situací, v níž je manipulováno v zájmu získání všech výhodů vzniklých ze vztahu, potomky nevyjímaje – objevuje se myšlení typu „buď-anebo,, , mentální distribuce viny apod. Poslednímu znaku - *podcenění přitažlivých sil* – podléhá navrhovatel rozchodu, který se domnívá, že rozchodem se

zbaví toho, co mu ve vztahu vadí, ale nepřipouští si, že existují také profity, které si opouštějící neuvědomuje – jsou jimi např. dlouhodobé přitažlivé síly.

Jak sděluje Matoušek (2015), pokud soužití dospělých končí, rozchody nesezdaných partnerů mají mnoho shodných charakteristik s rozvody lidí, kteří žili v manželství.

### **3.3 DOPADY ROZVODŮ A ROZCHODŮ NA DĚTI**

Dopady rozvodů a rozchodů na děti mohou být velmi vážné. K tomuto tématu je třeba přistupovat velmi zodpovědně. Je třeba rodičům poskytovat obsáhlé poradenství, vést rodiče k ochraně dítěte před nežádoucími vlivy plynoucími z rozpadu rodičovského vztahu. Mnohdy se však stává, že rodiče podlehnou mstě, rozpoutají nenávistný boj, nejsou schopni kontrolovat své emoce, dochází k prudkým hádkám i napadením mezi rodiči před dětmi. V této souvislosti spatřuji velmi důležitým neprolongovat dobu nejisté péče o dítě a co nejdříve soudně uspořádat poměry. Domnívám se, že je nezbytné informovat soud o kritické situaci mezi rodiči a požádat na opatrovnickém oddělení příslušného soudu o co nejrychlejší projednání případu.

Matějček (1992) uskutečnil dlouhodobý výzkum, během něhož porovnával skupiny dětí žijících v nepříznivých podmínkách – jednalo se o tyto skupiny dětí – děti narozené z nechtěného těhotenství, děti, jehož rodičem je alkoholik, děti narozené mimo manželský poměr a děti z rozvedených vztahů. Dospěl k závěru, že nejdůležitějším aspektem je doba působení nežádoucího vlivu na děti a dále časnost nástupu tohoto působení vzhledem k věku dítěte a zjistil, že rozvod dětem přináší psychická traumata, frustrace, konflikty, které se projevují i na somatické rovině, důležitá však je doba trvání a především délka citového ochuzení od raného dětství. Významné tedy je, aby dítě v rozhodujícím vývojovém období vyrůstalo v prostředí citově stálém a vřelém, pokud mu stálost není zachována, což jistě způsobí otřes, aby uspokojování dalších potřeb bylo dostačující.

Matějček s Dytrychem (1994) doplňují, že neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo, pouze jeho reakce se mění – dle věku a pohlaví. Psychická zátěž, které je dítě vystavováno, přináší důsledky, které rodič obvykle

nerozpozná a to proto, že se projevují ve vzorcích chování mnohem později – v pubertě nebo i na prahu dospělosti, mnohdy se jedná o projevy značně asociální.

Matoušek (2015) je názoru, že dlouhodobé dopady na děti mají přímou souvislost s tím, jak rodiče reagovali na chování dítěte v době rozpadu vztahu a po něm. Nejdůležitějším faktorem je zde množství konfliktů za přítomnosti dítěte, kvalita rodičovství a výchovné kompetence. Dalšími neméně zanedbatelnými faktory jsou sociální faktory a činitelé prostředí – např. kriminální prostředí. Velmi důležitým aspektem jsou také ekonomické faktory, neboť matky samoživitelky jsou vystaveny velkému ekonomickému tlaku, mohou dětem poskytnout daleko méně prostředků a příležitostí k rozvoji po rozvodu. Ekonomické napětí může vést ke změně bydliště a s tím dochází i ke ztrátě sociálního prostředí. Ztráta těchto kontaktů omezuje dítě na sociální rovině, ale omezuje i flexibilitu matky, ztrácí možnost hlídání apod. Dítě trpí osamoceností.

Sociálním dopadem rozvodu na ekonomiku rodiny a tím i na děti se zabývá Matoušek a Pazlarová (2014), když zmiňují, že v čele rodin s jedním rodičem stojí zpravidla matka, která je mnohem více ohrožená nezaměstnaností, pracuje obvykle na plný pracovní úvazek a přesto je její rodina ohrožena chudobou, problémy se získáním zaměstnání, omezenou možností a schopností kombinovat práci a rodinu, vykonává práci za mnohem nižší mzdou, má zhoršené zajištění péče o děti v době pracovního procesu, velmi často nepobírá výživné od druhého rodiče a vymahatelnost tohoto výživného je rovněž diskutabilní.

Levin a Klineová (2014) informují o důležitosti zpracování těžké zprávy o rozpadu rodičovského vztahu dítětem. Zabývají se vznikem traumatu. Uvádějí, že jeho nedílnou složkou je zármutek, emoce vzniklá ze ztráty. Dítě však může prožívat i zármutek bez traumatu. Při traumatu se zpravidla člověku nedostává slov, vzniká ze šoku. Tento vnímá dítě jako nereálnou událost. Může mu předcházet nebo jej doprovázet děsivý strach, pocit ztráty bezpečí, zlost si dítě může vybíjet agresí na sobě či druhých, viní se, ztrácí sebedůvěru, má noční můry, je vyděšené, nadměrně ostražité. Trauma se léčí skrze vybičení a seberegulaci, projevy se mohou i časem zhoršit, může dojít k posttraumatickému stresovému syndromu nebo rozvoji zdravotních problémů. Trauma lze preventovat tím, že dítěti sdělení o rozvodu

pomůžeme zpracovat, pomůže mu objetí a silně projevená láska, kdy dítě pochopí, že rodičovskou lásku neztrácí.



## 4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Cílem této kapitoly je seznámit se sociálně-právní ochranou, která je v našem státě dětem a dospívajícím poskytována formou pomoci, kontroly, opatřeními a možnostmi sociálně právní ochrany dětí týkající se rozvodů a rozchodů. Snahou kapitoly je podat reálný obraz o sociálně-právní ochraně založené na normativním uspořádání, kde není místo pro manipulativní jednání rodičů, vycházející z mylného přesvědčení, že lze přemírou horlivé aktivity osobních návštěv OSPOD či telefonických kontaktů, při kterém dochází k očerňování druhého z partnerů či podávání informací o vlastním vnitřním přesvědčení o nízké kvalitě rodičovství či lidské hodnotě druhého rodiče, předávání kontaktů na další osoby v koalici s rodičem či k jejich osobnímu doprovodu.

Naše společnost zaujímá k dětem ochranný a přátelský přístup. Poskytuje ohroženým dětem či dětem žijícím v nevhodném či poškozujícím prostředí, pomoc, podporu a náležitou ochranu. Domnívám se, že drtivá většina zařízení a institutů pracujících s dětmi a dětmi pomáhajícím tak činí v souladu s právními a etickými normami. Vzhledem k faktu, že my, sociální pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, máme nástroje, kterými můžeme prověřit kvalitu zařízení, nezůstáváme v informačním vakuu, komunikujeme spolu, jsme schopni vybrat pro potřebné dítě pomoc v jeho nejlepším zájmu. Tento zájem je dále v zákonem určené nebo dle situace nastavené časové lhůtě aktualizován a prověřován.

Dobrušová, Večerková, Hrdličková, Šilarová, Hollá, Vavroňová a Hollý (1992) jsou dle mého názoru přesně obeznámeni o realitě skutečnosti, když tvrdí, že pracovní náplň zaměstnanců OSPOD je převážně složena z případů zakládajících se na rozvodech a rozchodech a s tím související problematikou péče o nezletilé, výchovy a výživy dětí po rozvodu a styků s rodiči, jimž děti nebyly svěřeny do výchovy, pomoc a poradenství rozcházejícím a rozvádějícím se rodičům. V řadě případů se pracovníci setkávají se situacemi sociálně, právně i emočně složitými a profesně i časově náročnými, většinou však ne z důvodu vysoké míry ohrožení dítěte (dítě není týrané, zneužívané, zanedbávané či traumatizované), ale především z důvodu konfliktu rozcházejících/rozvádějících se rodičů, kteří na OSPOD přenášejí zodpovědnost za situaci a požadují po jejich zaměstnancích věci nejen nespadající do

jejich kompetencí, ale často i věci zcela nemožné, neakceptovatelné, odsouzeníhodné a zjevně manipulativní. Je třeba zdůraznit, že není v možnostech ani schopnostech OSPOD vyřešit za rozcházející se rodiče jejich konflikty, toto ostatně není v možnosti žádného úřadu či státní instituce, a to ani soudu..... Cílem sociálně právní ochrany dětí je blaho dítěte, nikoliv morálně pokroucený požadavek jednoho či obou rodičů nebo dosažení řešení, při současném respektování práv rodičů – dospět k takovému výsledku je i fakticky vyloučeno. Je nevyvratitelné, že rodičovské konflikty děti poškozují, a pokud již k rozchodu či rozvodu rodičů dojde, je z hlediska sociálně právní ochrany nejpodstatnější, aby se rodiče byli schopni dohodnout na záležitostech spojených s výchovou dítěte, vzájemně respektovali svá práva a eliminovali důsledky rozpadu jejich vztahu. Dítě nutně potřebuje svou situaci co nejrychleji stabilizovat, proto veškerá opatření musí přijít rychle a operativně.

Moderní sociálně právní ochrana dětí je centrálně garantovaná státem prostřednictvím státní správy a přímo realizovaná konkrétními sociálními pracovníky na lokální úrovni (přenesená působnost státní správy na samosprávu). Centralizace zajišťuje rovný přístup v hodnocení rodiny, transparentní a objektivní intervenci včetně kontroly. Lokální praxe zajišťuje reálný obraz o dítěti, rodině, komunitě, sociálních souvislostech regionu, znalost návazných služeb z místních zdrojů.

Základním nástrojem sociálně-právní ochrany dětí je sociální šetření – o něm se Pemová a Ptáček (2012) vyjadřují takto: jeho smyslem je zjistit, v jakém prostředí dítě žije, jak jsou zajišťovány jeho potřeby, případně jaká rizika mohou dítě v domácím prostředí ohrožovat. Během sociálního šetření je třeba bedlivě pozorovat – všimnout si jak prostředí, tak chování členů rodiny, zjišťovat životní styl rodiny tak, aby bylo možné vyhodnotit, kdo o děti pečoval v minulosti, přítomnosti, kdo a jak respektuje vlohy dítěte do budoucnosti, jaké má výchovné kompetence, jaké výchovné prostředky užívá, jaké má s dítětem společné zájmy, jaké jsou jeho ekonomické schopnosti.

Výstup ze sociálního šetření je zaznamenáván do spisové dokumentace, pravidla jejího vedení Pemová a Ptáček (2012) shrnují takto: všechny záznamy jsou pravdivé, podepsané, datované, jsou konfliktní nebo stresové situace, jsou provedeny záznamy o změnách v chování klienta – pokroky, plnění cílů a plánů, zaznamenávají

se všechny kontakty s klientem, nejdůležitější poznámka k věci zní: co není zaznamenáno, to se nestalo.

Je třeba brát v potaz fakt, že sociální pracovníce musí zaznamenat celkový obraz, který může obsahovat citlivá data o klientovi. Někdy se také stává, že sociální pracovníci jsou předány anonymní nebo neanonymní informace velmi choulostivého charakteru. Tato data mnohdy nelze považovat za přístupná dle správního řádu a zákona o sociálně-právní ochraně dětí – z tohoto důvodu jsou ukládána do podkladové složky, která je zveřejňována pouze orgánům činným v trestním řízení. Je také třeba důrazně dbát na objektivitu, na to, že místo sociální pracovníce je po boku dítěte, sociální pracovníce se stává z titulu opatrovnictví advokátem dítěte, stojí uprostřed mezi rodiči, je neutrální a musí i neutrálně vystupovat, její kroky nesmí působit zaujatě a nesmí být promateřské či prootcovské. Diskreditace sociální pracovníce by znemožnila efektivní sociální práci. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že v drtivé většině je z neprofesionálního postupu pracovníce jedním nebo druhým rodičem obviňována záměrně a nepravdivě, neboť rozhodnutí sociální pracovníce je vždy ve prospěch pouze jedné strany a případné nařknutí ze selhání sociální pracovníce má manipulativní charakter.

Sociálně-právní ochrana dětí vychází ze základního pojmu, kterým je *nejlepší zájem dítěte*. Jedná se o odborný pojem, který však nemá jednoznačně podané vysvětlení. Matoušek a kol. (2015) k němu uvádí, že se jedná o práva dítěte vycházející z těchto mezinárodních úmluv: Deklarace práv dítěte a Úmluvy o právech dítěte. Termín nejlepší zájem dítěte by však mohl být osvětlen tak, že zájem dítěte je předním hlediskem jakékoliv činnosti týkající se dětí, jež je uskutečňována veřejnými či soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními či zákonodárnými orgány.

Pojem nejlepší zájem dítěte lze nalézt i v občanském zákoníku § 907 odst. 2, zákon 89/2012 Sb. v aktuálním znění, který soudu ukládá při rozhodování o péči o dítě, aby bral ohled na osobnost dítěte, zejména jeho vlohy a schopnosti vzhledem k jeho vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, na jeho citovou orientaci, zázemí, v nejlepším zájmu dítěte posoudil výchovné kompetence rodičů, stálost výchovného prostředí, kdo dosud o dítě řádně pečoval a dbal o jeho citovou, mravní

a rozumovou výchovu, u kterého z rodičů jsou lepší předpoklady ke zdárnému vývoji dítěte.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon 359/1999 Sb. v aktuálním znění – konkr. §8 respektuje dětskou osobnost i tím, že významně přihlíží k a vyjádření dítěte, bere ohled na jeho psychický a citový vývoj, na jeho přání a pocity, o dítěti, které dosáhlo 12-ti let se uvažuje jako nezletilém, který je schopen si utvořit vlastní názor a formulovat jej. I zákon o sociálně právní ochraně dětí vycházející z ustanovení zákona o zvláštních řízení soudních v klauzuli o výkonu rozhodnutí potvrzuje nejlepší zájem dítěte v tom, že výkon může být realizován jedině tehdy, pokud nebude spojen s fyzickou a psychickou újmu dítěte.

Kapitola charakterizovala rozvody a rozchody, shrnula jejich znaky, stadia, reakce partnera, který vnímá chování svého protějšku jako nepřijatelné. Rozebrala dopady rozvodů a rozhodů na děti, ekonomický vliv na dítě plynoucí ze ztráty přítomnosti druhého rodiče v rodině, psychický dopad na dětskou duši, který často ústí v trauma, jemuž není často věnována pozornost.

## **4.1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ POMOC**

Sociálně právní pomoc je zprostředkovávána nejen prostřednictvím sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí, tzv. OSPOD, ale i s kvalifikovanou dopomocí dalších přizvaných odborníků z oblastí příbuzných oborů sociální práce včetně zdrojů z okolí rodiny.

Sociálně právní pomoc je v této práci chápána jako soustava pozitivních nástrojů, jejichž cílem je posílit rodičovské funkce formou podpory rodiny použitelné v případě, kdy nezletilí nejsou ve svém sociálním prostředí ohroženi nebo jim riziko ohrožení nehrozí.

Cílem následujícího textu je jednoduše informovat o možnostech sociálně-právní ochrany dětí, která funguje jako systém nápravných opatření, jejichž smyslem je uvést rodinný systém do rovnováhy. Jak je z níže podané statě odvoditelné, jedná se o omezený výčet nástrojů určený ke stabilizaci stavu a postupnou regeneraci vazeb. Vždy však nese s sebou důležitou podmínku – spolupráci rodičů. Podkapitola podá informace o odborné činnosti OSPOD a dalších pomáhajících odborníků

v sociálně-právní ochraně dětí, možnostech opatrovnického řízení a zákonných normách.

#### **4.1.1 ODBORNÝ VÝKON PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ**

Základním nástrojem sociálně právní pomoci dítěti je *pohovor s dítětem*, díky kterému můžeme zjistit pozici dítěte v rodině, kvalitu funkcí rodiny, kvalitu rodičovských funkcí, hodnotu péče rodičů v minulosti, přítomnosti a odhadnout ji i do budoucnosti, věnovat pozornost přání dítěte a učinit prognózu vhodnější péče do budoucna z hlediska zájmů dítěte, jeho směřování a jeho vloh. Souhlasím s Matouškem a kol. (2015), že při vedení rozhovoru s dítětem je třeba brát v potaz věk dítěte, inklinování k fantazijní produkci či účelovému lhaní – dítě může preferovat více rozmazlujícího rodiče nebo může být rodičem i vydíráno, je třeba se tedy orientovat ve vývojové psychologii a při známkách nejistoty využít poradenského zařízení – např. služeb psychologa. Rovněž kvituji Matouškův názor a názor jeho kol. (2015), že vznik dohody mezi rodiči nemá být překážkou k projevení přání a názoru dítěte, je třeba zjistit, zda dítě bylo seznámeno s rozpadem rodičovského vztahu, zda je tedy fakticky připraveno na změnu ve svém výchovném prostředí, zda je schopno ji při udržení svého zdraví a pohody absolvovat. Pokud tomu tak nebude, nelze v opatrovnickém řízení pokračovat, je třeba do péče zapojit rodinnou poradnu, dětského psychologa apod., o čemž referuje práce v dalším textu práce.

Rovněž ve své praxi aplikuji Matouškova doporučení (2015), aby nejprve sociální pracovník seznámil dítě s jeho (pracovníkovou) rolí a to adekvátně jeho věku, vysvětlil mu situaci, v které se nachází a pomohl mu ji zpracovat – tj. sdělil mu, že jeho situace není jedinečná, že není „divný“.

Cílem pohovoru je zjistit vhodně volenými otázkami nejlepší zájem dítěte tak, aby mohl být naplněn § 907 obč. zák., zákona č. 89/2012 Sb., v aktuálním znění popsaný výše. Souhlasím s Matouškem (2015), že vždy je třeba vést hovor tak, aby dítě nemuselo volit mezi dvěma rodiči, hodnotit kvalitu své vazby k nim, aby se později nevinilo ze své zrady, jak bylo popsáno v kapitolách výše. Nikdy si dítě

nesmí myslet, že ono rozhodlo, ono bylo soudcem – mělo by tedy dostat věku náležitou instruktáž o roli reálného soudce a rodičů.

Pohovor s dítětem je třeba vést nanejvýš citlivě, věnovat mu čas, nejprve si s dítětem popovídat, vysvětlit mu, kým sociální pracovník je, dát dítěti prostor a čas, aby situaci pochopilo a mělo podmínky pro to se otevřít a projevit svůj skutečný názor a podat obraz situace vnímaný jeho očima. Rozhodně nesmí být prováděn ve spěchu a musí být realizován s citem pro vnitřní prožitek dítěte.

Dalším nástrojem pomoci rodině je *individuální plán ochrany dítěte* – tzv. *IPOD*. Toto opatření je časovým harmonogramem pomoci dítěti, kde jsou stanoveny úkoly nejen dítěti, rodičům, OSPOD, ale i pomáhajícím organizacím a dalším osobám ze sociálního prostředí dítěte, vychází ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který ukládá do jednoho měsíce od založení spisové dokumentace vyhodnotit situaci dítěte. Pokud po podrobném vyhodnocení vyjde najevo, že se jedná o nezletilce spadajícího pod sociálně-právní ochranu dětí – tj. §6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999 Sb. v aktuálním znění, pak je IPOD vypracován. Je následně revidován a hodnocen nejméně každých 6 měsíců. Obsah IPOD se řídí § 2 prováděcí vyhlášky k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí, č. 473/2012 Sb. v aktuálním znění.

Prostředkem k přijetí správného opatření v rámci sociálně-právní ochrany dětí je *případová konference*. Jedná se o multidisciplinární setkání pracovníků pomáhajících profesí, jehož smyslem je projednat předem stanovený program – cíle a vytvořit schéma pomoci dítěti. Jinými slovy může jít o efektivní pomoc dítěti, neboť: „*Případová konference jako jeden z nástrojů pomoci v systému péče o ohrožené dítě umožňuje, aby dítě stálo skutečně ve středu zájmu. A to nejen odborníků, ale zejména své vlastní rodiny.*„ (Rozum a Cit, Pemová, Ptáček, 2011 : 5) Konferenci řídí moderátor, který má klíčovou roli, neboť musí udržet diskuzi v hlavním tématu, zabránit střetům a nedorozuměním, nevstupovat do jednání svými názory, neutínat plodné rozhovory a vždy musí dát prostor pracovníkovi sociálně-právní ochrany zodpovědnému za případ, neboť on je ze zákona odpovědný a pracovně pověřený výkonem SPOD dané kauzy. Z praxe mohu doplnit, že velmi důležitý je pečlivý výběr odborné veřejnosti zúčastněné na konferenci, protože nedostatečná odbornost může zdržovat průběh diskuze, zavádět zbytečná témata a

vést k nesmyslným závěrům. Je také důležitá určitá razance a zároveň zdatnost v měkkých dovednostech – zejména umění jednat s lidmi, odolnost vůči stresu ze strany zodpovědného pracovníka sociálně-právní ochrany dětí. Závěry případové konference mohou být důležitým podkladovým materiálem pro jednání soudu. Je třeba však zdůraznit ještě jeden fakt, nelze předpokládat účelnou dohodu v případě agresivní války mezi rodiči. Pokud se totiž rodiče nejsou schopni mezi sebou dohodnout, nelze předpokládat, že případová konference jim pomůže. Z praxe mohu potvrdit, že dojde spíše ke konfliktu, který není možný ukončit ani autoritou ani pokutou, kterými disponuje např. soud.

V této části kapitoly je ještě třeba zmínit *kritéria hodnocení výchovných kompetencí rodičů*, je třeba se zaměřit na péči každého z rodičů v minulosti, přítomnosti, potenci úspěšné péče v budoucnosti, schopnosti rodiče dítě ekonomicky zabezpečit, předpoklad zajištění výchovy, vedení dítěte, rozvíjení jeho vloh, kompatibilitu rodiče a dítěte - posouzení, zda mají společné zájmy, odolnost rodiče, jeho psychické zdraví, životní styl rodiče, zachování určitých prvků z dosavadního životního stylu dítěte, pohlaví rodiče a dítěte, zázemí širší rodiny, bezkonfliktnost rodiče – záruky, že rodič nebude mařit spolupráci s druhým nereziduálním rodičem, nebude mu např. bránit ve stycích s dítětem, neméně důležitá je také citová orientace dítěte, vazby dítěte k příbuzným a nepříbuzným. Rozhoduje pochopitelně i přání dítěte.

#### **4.1.2 POMOC ODBORNÝCH ZAŘÍZENÍ RODINĚ A DĚTEM**

V rámci sociálně-právní ochrany dětí je využíváno pomoci odborníků dalších profesí. Je tomu tak proto, že sociální pracovník nemá erudici ke všem možnostem pomoci dítěti a rodině, které lze využít. Jedná se např. o pomoc v dosažení dohody prostřednictvím efektivní komunikace formou mediace či dosažení stavu jakéhosi rodinného příměří formou rodinné terapie apod.

Může se jednat i o *asistovaný kontakt* v celé šíři setkání rodiče s dítětem nebo dopomoc při předávání dítěte v akutní fázi konfliktu mezi rodiči, který pracovník OSPOD není schopen zajistit vlastními silami z ryze praktických důvodů, neboť jeho pracovní doba je omezena úředními hodinami. Můj osobní názor je takový, že konflikt mezi rodiči by ani neměl být dotován státem a konfliktní rodiče by si i měli

hradit svými prostředky asistenci ve sporu při předávání dítěte. Jedná se o záležitost velmi vypjatou, dítě poškozující a velmi nepříjemnou i pro samotného asistujícího pracovníka. Povinnost uloženou rodiči vynaložit finance na asistenci zde může mít kladný dopad na ukončení agresivního jednání. Ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí ani nevyplývá povinnost referenta sociálně-právní ochrany takovouto službu rodičům poskytovat. Asistovaný kontakt je indikován v rodině, kde je třeba monitorovat situaci, zajistit dítěti během kontaktu s rodičem bezpečí, psychickou pohodu, může být spojen s rodinnou terapií. Asistent není ve zcela pasivní roli, naslouchá průběhu kontaktu, může do něj zasáhnout, poskytuje zápis ze setkání, může kontakt, když je třeba, ukončit. Matoušek (2015) uvádí některé z důvodů pro nastavení asistovaného kontaktu: umožnit kontaktujícímu rodiči pokračování kontaktu s dítětem, umožnit dítěti a rodiči znovu navázat vztah po dlouhém odloučení, umožnit dítěti a rodiči vybudovat vztah, pokud zde předtím žádný nebyl, v případě, že se vyskytlo obvinění nebo usvědčení z domácího násilí, týrání či zneužívání dítěte, užívání návykových látek, existují pochybnosti ohledně úrovně rodičovských kompetencí či duševního zdraví rodiče, existuje hrozba únosu dítěte. Asistovaný kontakt lze nařídit dle § 503 zákona 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních v aktuálním znění.

*Mediaci* může poskytovat řada služeb např. některé neziskové organizace jako Fond ohrožených dětí apod., ale dle mého názoru je nejlépe využít služeb zapsaného mediátora v Komoře zapsaných mediátorů a to z toho důvodu, že se jedná o profesionály, kteří disponují složenou zkouškou z oboru mediace. V řadě případů jde o právníky, což se slučuje s nejčtetnějšími předměty hádek, kterými jsou právě nedořešené majetkové záležitosti rodičů. Definice mediace může znít např. takto: „*Mediace je proces, ve kterém třetí nestranná osoba pracuje se stranami konfliktu na tom, aby jim pomohla změnit kvalitu jejich konfliktní interakce z negativní a destruktivní na pozitivní a konstruktivní, zatímco objevují a probírají možnosti řešení.*„ (Matoušek, 2015: 110) Jinými slovy jde o konstruktivní debatu mezi rodiči, kteří se snaží dojít ke kompromisnímu řešení konfliktní situace za odborné asistence a dohledu nad efektivitou a legalitou v neutrálním bezpečném prostředí s jistěním emočního klidu zúčastněných. Nařídit mediaci v rozsahu tříhodinového jednorázového setkání může dle § 13 písm.d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí



Sb. v aktuálním znění OSPOD nebo soud. Názory na vliv dobrovolnosti či nedobrovolnosti na konečný efekt mediace se různí. Vzhledem k faktu, že nařízené je pouze první setkání, jeví se podobná diskuze irelevantní.

*Rodinná terapie* je v sociálně-právní ochraně považována za určitý regenerační proces, jehož cílem je dosáhnout určité výsledku, ke kterému rodina bez psychologické péče nebo doprovodu není schopna dospět. Rodinná terapie bývá indikována v urputných neshodách např. v případě neschopnosti psychicky poškozeného dítěte stýkat se s rodičem. Rodinnou terapii Jitka Prevendárová (2001) definuje jako samostatnou formu psychoterapeutické pomoci zaměřenou na proces navození prospěšných změn v narušeném, patologicky změněném či dysfunkčním rodinném systému prostřednictvím terapeutického vztahu mezi pomáhajícím a členy rodiny a prostřednictvím terapeutických intervencí, specifika kterých závisí na konkrétním směru rodinné terapie. Dále hovoří o kritériu normálnosti rodiny, za kterou považuje společensky integrovanou rodinu v širším sociálním prostředí a její schopnost vychovat prosociálně orientované potomstvo. Rodič v konfliktu zpravidla odmítá jakoukoliv formu pomoci, klade jí překážky a manipuluje, aby bojkotoval výsledek. Proto je důležité rodinnou terapii nařídit dle § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí Sb. v aktuálním znění.

*Psychologická pomoc* je členům rodiny či dítěti poskytována tehdy, když to jejich psychický stav vyžaduje, pokud potřebují podporu, ujasnit si své myšlenky, uklidnit duši. Pracovník OSPOD také může nasmlouvaného psychologa angažovat v případě, že si potřebuje ověřit svůj závěr nebo je závěr třeba stanovit. Je třeba však respektovat nebezpečí, které uvádí Matoušek (2015): psycholog musí znát kompletní situaci, měl by si prostudovat kompletní dokumentaci, osoby, s nimiž nepřišel do přímého kontaktu, by neměl hodnotit. Pokud je třeba znát psychologický profil rodičů, zjistit jejich výchovné kompetence, vztahy k dítěti a naopak, navrhnout formu budoucí péče a budoucího pečovatele, prověřit případnou manipulaci s dítětem, zjistit názor dítěte, je vhodnější nechat vypracovat znalecký posudek na základě návrhu podaného soudem.

#### 4.1.3 SOUDNÍ USPOŘÁDÁNÍ ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK DÍTĚTE

Cílem této podkapitoly je seznámit se soudním uspořádáním životních podmínek dítěte, které je nazýváno *úprava poměrů*. Jedná se o nastavení výchovného prostředí pro dobu před rozvodem a po rozvodu či pro dobu po rozvodu nebo po rozchodu partnerů. Kapitola ukazuje možnosti, kterými mohou rodiče nového stavu dosáhnout, popisuje způsob uvažování soudu a opatrovníka, jehož stanovisko je zásadní pro rozsudek opatrovnického řízení, možnosti úprav.

Smyslem úpravy poměrů je zvolit nejvhodnější podmínky pro zdárný vývoj dítěte na základě kritérií hodnocení. Velmi zásadní pro dobré prospívání dítěte je zachování stabilizačních prvků přenesených z dosavadního života dítěte, přínosné zvyky dítěte, jeho dosavadní sociální ukotvení, z kterých může těžit – např. docházka do stejné školy, školky, bydlení ve stejném bydlišti, kde žijí kamarádi dítěte, je nežádoucí rozbít sourozeneckou vazbu, která by měla zůstat zachována jako základní vztah dítěte. Dítě je postaveno před nutnost vyrovnat se s těžkými změnami, odstěhováním se jednoho z rodičů ze společného bydliště či střídání výchovného prostředí, stavu smutku, stýskání, je proto velmi nežádoucí připravovat mu další výzvy, s kterými se bude muset vyrovnat.

Existuje možnost dohody rodičů mimo soudní jednání, jedná se však o krok, který není soudně vykonatelný, tzn. platí po tu dobu, pokud s ním souhlasí a dodržují jej oba rodiče. Dále je možné uzavřít dohodu před soudem, rodiče zde však přijímají riziko z chybné formulace soudem potvrzené úmluvy, neboť proti dohodě se nelze odvolat. Jde o to že, pokud si rodiče během 15 dní po vystavení rozsudku své rozhodnutí rozmyslí, nemají možnost odvolání, zbývá potom jen možnost podat nový návrh na úpravu poměrů. V dohodě také nejsou upravena pravidla styku s dítětem, což může do budoucna činit problém. Součástí dohody je způsob péče o dítě a je vyměřeno výživné. Zákonné ukotvení dohody nalezneme v občanském zákoníku – konkrétně § 906, odst. 2, zákona 89/2012 Sb. v aktuálním znění.

Péče o dítě může být realizována jako výlučná péče – tj. samostatná péče jednoho z rodičů, přičemž druhý rodič je oprávněn se s dítětem vídat obvykle tak, že se střídají víkendy obou rodičů. Dalším typem péče je péče střídavá, kdy dítě střídá bydliště rodičů v určité frekvenci – tato předpokládá schopnost rodičů se dohodnout a kooperovat, pokud jsou rodiče v konfliktu, tato forma péče je vyloučena, protože

povede k prohlubování sporu za účasti dítěte nebo péče společná, kdy dítě žije ve společném bydlišti s oběma rodiči. Podle § 906, odst.1 občanského zákoníku, zákona 89/2012 Sb. v aktuálním znění soud určí, jak bude každý z rodičů o dítě napříště pečovat, podle § 907, odst. 2 a 3 občanského zákoníku soud rozhoduje, aby jeho rozhodnutí bylo v zájmu nezletilého dítěte.

Pokud se rodiče na způsobu péče nejsou schopni dohodnout, oba např. žádají o svěření dítěte do jejich výlučné péče, bývá nařízen znalecký posudek, aby bylo soudním znalcem doporučeno nejvhodnější výchovné prostředí pro dítě tak, že jsou zkoumány rodičovské kompetence, jejich osobnostní profil. Součástí znaleckého posudku je tedy návrh výchovného prostředí, kterým se soud zpravidla řídí. Znalec z oboru psychologie či pedopsychologie zkoumá opatrovnický spis, hovoří s rodiči i dítětem, používá psychologické nástroje, které také v posudku uvede.

Opatrovník zkoumá názor dítěte dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, zákona 359/1999 – dle § 8, všímá si, zda není zmanipulovaný rodičem nebo dítětem ve snaze zajistit si jednodušší existenci – např. s absencí výchovy. Názor dítěte zkoumá u dětí, které jsou již schopny jej vyjádřit, k jeho názoru se významně přistupuje, je-li dítě starší 12-ti let. Pokud je zjištěno, že ani jedno výchovné prostředí není pro dítě vhodné nebo konflikt rodičů dítě poškozuje, může být dítě svěřeno do péče jiné osoby či zařízení.

Během soudního řízení o úpravě poměrů je také stanoveno výživné, výživné nemusí být stanovováno pouze u společné péče. Ke stanovení výživného neexistuje jednotná zákonná norma, kterou by se mohly řídit všechny soudy v ČR. V Královéhradeckém kraji jsou používány tabulky, které jsou rozděleny dle počtu vyživovaných dětí rodičem, jeho věku a čistého platu. Platí, že dítě by mělo mít stejnou životní úroveň jako rodič a z tohoto faktu se také vychází. Rodiči může být strženo až 25% platu jako výživné, ale zpravidla se tak nečiní. Zkoumají se celkové majetkové podmínky rodiče. Výživné je upraveno zákonně § 910, 911, 915 v občanském zákoníku.

Dítě u soudu je zastupováno opatrovníkem. Obvykle jím je městský úřad místně příslušný. Tj. městský úřad místa trvalého bydliště dítěte. Jedná se o funkci tzv. kolizního opatrovníka. Tento musí důkladně prozkoumat sociální poměry dítěte, zjistit jeho názor. Následně se předpokládá, že jeho potřeby a zájmy mohou být

v rozporu se zájmy rodičů, proto dítě kolizní opatrovník v jeho nejlepším zájmu zastupuje u soudu a navrhuje jeho příští životní podmínky tak, aby byly pro něj nejlepším řešením. V rámci řízení se může vyjadřovat k důkazům, navrhopvat nové důkazy a pokládat dotazy účastníkům řízení, kterými jsou rodiče, mohou jím být i svědci ve složitějších sporech. Rodiče můžou být zastupováni právními zástupci, ti však ve skutečnosti zastupují pouze rodiče, bojují za jejich vlastní zájmy, zpravidla rozdmýchávají konflikt, nepůsobí smířlivě, zastávám názor, že u opatrovnického soudu pro ně spíše není místo – jen možná s výjimkou existence agresivní protistrany. Opatrovník je jmenován na základě § 892/3 občanského zákoníku a § 469/1 zákona o zvláštních řízeních soudních, zákona č.292/2013 Sb. v aktuálním znění.

Jak píše Francová a Dvořáková Závodská (2010) soud (a já dodávám, že i opatrovník) se v případě opatrovnického jednání řídí těmito hledisky: osobností dítěte, jeho zájmy a vlohami se zřetelem na životní poměry rodičů, je přihlíženo k citové orientaci dítěte a jeho zázemí, výchovným schopnostem rodiče, jeho schopnosti se dohodnout s druhým rodičem, ke stabilitě výchovného prostředí, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče, příbuzné, hmotnému zabezpečení a bytovým poměrům. Já bych ještě připojila předpoklad bezkonfliktního umožňování styku s druhým rodičem, pohlaví dítěte a jeho věk v době rozchodu rodičů. Stanovit dobře výchovné prostředí je nezbytné, aby si dítě nemuselo po krátkém čase zvykat na nový režim, pokud starý nefungoval.

V případě, že je dítě akutně ohrožováno či jsou mu odpírána jeho práva, je možné přistoupit k návrhu na předběžné opatření, které musí soud projednat v krátké lhůtě, nejčastěji je využíváno tzv. „pomalého,, předběžného opatření, kdy je soud povinen rozhodnout do 7 dní. Toto je ukotveno v § 76 občanského soudního řádu, zákona 99/1963 Sb. v aktuálním znění.

#### **4.1.4 ZÁKONNÉ NORMY**

Nejdůležitější normou pro sociálně-právní ochranu je zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359 z r. 1999 Sb., v aktuálním znění, Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č.104/1991 Sb., ve věci vyhlášení Úmluvy o právech dítěte, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m.s. o

vyhlášení Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (tzv. Haagská úmluva), Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č.34/1998 Sb. – Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č.91/2005 Sb.m.s. ve věci vyhlášení Úmluvy o styku s dětmi, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č.54/2001 Sb.m.s. ve věci Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č.132/2000 Sb.m.s. – Evropská úmluva o osvojení dětí (Štrasburská úmluva), zákon č. 89/2012 Sb. – občanský zákoník, zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 99/1963 Sb. – občanský soudní řád, zákon č. 218/2003 – o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, zákon č. 40/2009 Sb. – trestní zákoník, vyhláška č. 473/2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

## **4.2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ REPRESÉ**

Orgán sociálně právní ochrany dětí disponuje také negativními opatřeními, kterých může využít, pokud rodiče odmítají spolupracovat nebo nezletilé poškozují. OSPOD může například ve správním řízení nařídít rodinnou terapii, mediaci, napomenout rodiče, pokud tito nedbají doporučení OSPOD, může podat návrhy soudu na nařízení mediace a rodinné terapie, podat návrh na zákaz styku v případě, že je schopen podložit oprávněnost svých návrhů. Za rizikový lze označit styk s rodičem, který se dopouštěl domácího násilí, týrání a zneužívání dítěte, užíval návykové látky, objevují se pochybnosti o duševním zdraví rodiče, existuje hrozba únosu. Důležitým nástrojem je soudní dohled, který může být předstupněm ústavní výchovy, na rodiče má zejména psychologický efekt, soudu umožňuje pravidelnou informovanost o aktuální situaci v rodině. Pro soudní dohled je indikována rodina, v které žijí děti definované § 6 zákona o sociálně právní ochraně dětí Sb., zákona č.359/1999, v aktuálním znění ve smyslu zanedbávání dětí a poškozování jejich zájmů.

Tato opatření se nazývají výchovnými opatřeními a jsou shrnuta v § 13 – 16 zákona o sociálně právní ochraně dětí. Jedná se o tato ustanovení zákona č. 359/1999 Sb. v aktuálním znění:

- Napomenutí, stanovení soudního dohledu nad výchovou a péčí o dítě na základě návrhu OSPOD, uložení určitých omezení rodičům za

účelem zabránění působení škodlivých vlivů na dítě, projednání nedostatků zmiňuje § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

- Dočasně odejmout dítě, svěřit dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, podat návrh na uložení pobytu dítěte v zařízení zdravotních služeb, uložit rodičům odbornou poradenskou pomoc, podat návrh soudu na prodloužení uložení výchovných opatření umožňuje § 13a zákona o sociálně právní ochraně dětí.
- Podat návrh na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, omezení nebo pozastavení jejího výkonu, nařízení ústavní výchovy v zařízení pro výkon ústavní výchovy dává možnost § 14 zákona sociálně-právní ochraně dětí.
- Návrh soudu na vydání předběžného opatření, pokud je dítě akutně vystaveno ohrožení domácím násilím lze podat na základě § 16 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Dle mého názoru by OSPOD neměl být pasivní, měl by využívat represivních opatření stanovitelných ve správním řízení, neboť jeho regulační role pomáhá dítěti. Je nepřijatelné, aby se pracovníci OSPOD báli postupovat negativními kroky ve snaze preventovat případnou stížnost, vždy nad jejich osobními pracovně-právními zájmy, případně kariérou, stojí nejlepší zájem dítěte.

Kapitola popsala sociálně-právní ochranu v souvislosti s konfliktem rodičů, její organizaci, její nejdůležitější nástroj – sociální šetření, smysl sociálního šetření, způsob zaznamenávání dokumentace. Podala vysvětlení pojmu nejlepší zájem dítěte, uvedla prostředky odborného výkonu sociálně-právní ochrany dětí ze strany OSPOD – pohovor s dítětem, individuální plán ochrany dítěte, případová konference. Popsala práce pomáhajících odborných profesí – mediaci, asistovaný kontakt, rodinnou terapii, psychologickou pomoc. Kapitola krátce seznámila s problematikou úpravy poměrů, osvětlila typy úprav, statut kolizního opatrovníka, pojmy výživné a znalecký posudek. Poskytla jednoduchou instrukci o právním uspořádání vztahů po rozvodu či rozchodu, uvedla negativní opatření OSPOD vedoucí k nápravě situace poškozující dítě.

## **5 SHRnutí – VÝCHODISKO PRO EMPIRICKOU ČÁST**

### **5.1 VÝCHODISKO BIOLOGICKÉHO A PSYCHOLOGICKÉHO MODELU**

Rozvodové a rozchodové konflikty byly rozebrány z hlediska vlivu na vývoj osobnosti dítěte. Pozornost byla soustředěna na defektní jednání rodičů s důrazem kladeným na dítě poškozené působením konfliktu rodičů. Byly zde vysvětleny a konkretizovány ničující účinky následujících negativních prvků přítomných ve vzájemných interakcích mezi členy rodiny vztahující se k dítěti jako oběti rodičovského konfliktu a to: přímé vinění dítěte rodiči z rozpadu jejich vztahu nebo přenášení viny na sebe samotným dítětem, kdy dochází u dítěte k rozvoji deprese, pocitu hanby, dítě ztrácí sebeúctu, neváží si samo sebe. Dále vtahováním dítěte do nezpracovaných psychických ran rodiče pocházejících z rozpadu vztahu, rozvoje patologických tlaků na dítě jako: konfliktu loajality, který označuje přetahování se rodičů o dítě a vede k frustraci dítěte a velmi častým somatickým potížím nezletilých. Dalším patogenem dětského vývoje je vzájemné podřívání rodičovských autorit, kdy rodiče dítě nezměrně poškozují, neboť mu nedovolí milovat druhého rodiče, jehož pomlouvají, v nezletilém podporují tvorbu těžkých problémů vedoucích ke snižování jeho sebevědomí, podobně působí i vytváření jednostranných koalic s dítětem, kdy dítě trpí z pocitu zrady druhého rodiče a z nenaplněné touhy po něm. Programování deformuje jeho emocionální rozvoj, dítě je psychicky vyčerpáváno, viní se, jeho sebedůvěra klesá, neboť základní vzor jeho života je mu předkládán jako zavrženíhodné zlo, do budoucna je zakládáno na problémech v jeho sexuální identitě a roli. Je pokřiven jeho přístup k autoritám, dítě se stává manipulativním, jeho přirozený rozvoj identity je narušen. Stejně bolestné dopady má parentifikace, tedy vytváření pseudodospělých z dětí, tyto děti v dospělosti dojdou k uvědomění si faktu, že byly zneužity, byly obrány o dětství, že jejich potřeby nebyly pokrývány a naopak ony samy byly nuceny pokrývat potřeby dospělých. Skutečnost, že nepoznaly saturaci potřeb, umějí jen dávat, nedovolí si brát, mají potíže dospět, opustit zázemí, nedovolí si realizovat vlastní sny a touhy.

Rozvinutý konflikt rodičů, kterého není uchráněno dítě, může u dítěte způsobovat fyzické projevy jako somatické problémy, pomočování, koktání, nechutenství, na psychické rovině zvýšenou agresivitu.

Se všemi popsanými defekty v rodičovské péči či záměrným zneužíváním dítěte se ve své praxi my, sociální pracovníce sociálně-právní ochrany dětí, denně setkáváme. Často se z čteně se opakujících výpovědí rodičů patřících do jedné rodiny, jednoho případu sociálně-právní ochrany dětí, dozvídáme o přítomnosti dítěte v jejich střetech fyzických i verbálních, zjišťujeme, že rodiče své děti zanedbávají a vnímají pouze sebe. Při sociálních šetřeních pak nalézáme smutné děti s nahrbenými zády i vlivem dopadu starostí na ně, sedící u počítače, které se straní okolí a přestávají být schopny s okolím komunikovat. Jsme volány k případům, kdy se děti neuroticky třesou, ukrývají se.

Apeluji touto prací na rodiče, aby reflektovali samy sebe, svá jednání a opustili zúžený pohled na vlastní traumata, aby svůj pohled zaměřili na své děti, svá genetická pokračování a traumata, kterými děti trpí, a které zavinili oni, jejich „pečovatelé,.. Svým dětem rodiče způsobují mnohdy nenapravitelné škody na rozvoji jejich osobnosti, děti se nejsou schopny zdravě sebehodnotit a tímto faktem jsou ovlivněny všechny jejich životní volby, které jsou pak nezřídka kdy k jejich neštěstí chybně stanovené.

## **5.2 VÝCHODISKO SOCIÁLNÍHO MODELU**

V rámci sociálního modelu byla nastíněna typická rodina současnosti dle místně poplatného životního stylu, v němž ekonomika hraje zásadní roli mající vliv na další funkce rodiny, které byly v textu rovněž definovány. Byl zdůrazněn význam výchovy na rozvoj osobnosti, přičemž bylo popsáno jak výchovné vedení s patologickými rysy či nežádoucími znaky, tak princip efektivní výchovy, která by měla vést ke zdravému vývoji dětské osobnosti s potenci pro nezletilé uplatnit se v dnešní společnosti.

Práce charakterizovala funkční rodinu jako zdravou jednotku zdravé společnosti. Bylo v ní lokalizováno přesné postavení dítěte a byl přiblížen správný výchovný postup a předávání správných vzorců jednání tak, aby byly dítěti vštípeny



a staly se základem pro výkon dospělých rolí dítěte v budoucnu. Zároveň uvedla příklady působení nežádoucích prvků v nefunkčních rodinách.

Text zpracoval problematiku konfliktu s jeho dopady na dětská jednání, kdy se můžeme setkat s poruchami v projevech a chování dítěte – dítě se může dopouštět krádeží, útěků, stává se lhostejným, zamlklým, zhoršuje se jeho prospěch ve škole, jeho vztahy, není si vědomo svých hranic, neposlouchá, je úzkostné.

Teoretická část se zabývá manipulacemi rodičů v konfliktu – bránění dítěti ve styku s druhým rodičem, komodifikace dítěte, odpírání styků dítěti se širší rodinou, vystavování dítěte stresům vedoucí k jeho pozdějšímu antisociálnímu jednání. Na druhou stranu byly také definovány ozdravné úkoly pro rodiče vedoucí k minimalizaci dopadů konfliktů na děti. V této rovině byly rovněž specifikovány dopady rodičovských sporů na děti dle věkových kohort.

Práce vede rodiče ke správné péči o dítě v konfliktní situaci – zapovídá jim konkrétní patologická jednání a činy, připomíná rodičům následky jejich nežádoucího chování na dítě v přítomnosti i budoucnosti. Popisuje znaky rozchodu a rozvodu a zaměřuje se zejména na dopady rozvodů a rozchodů na děti.

V závěru teoretické části je krátce rozpracována široká oblast sociálně-právní ochrany dětí – včetně vysvětlení základního pojmu sociálně-právní ochrany dětí, kterým je nejlepší zájem dítěte, postupů v sociálně-právní diagnostice rodinného zázemí nezletilého, pozitivních i negativních opatření sociálně právní ochrany dětí, definování využití dalších odborností v sociálně-právní ochraně dětí. Byly zmíněny také normy sociálně-právní ochrany dětí.

Empirické část práce se modelem bio-psycho-socio rovněž zabývá, neboť v ní bude prakticky zpracován dopad rodičovských konfliktů na tento model, jehož složky se zpravidla prolínají. Budou vybrány kauzy, které v praxi demonstrují zkázonosný vliv konfliktu na jednotlivé části bio-psycho-socio modelu s cílem ukázat možnost správně uchopené cesty nápravy k maximální normalizaci situace poškozovaného dítěte.

## 6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Ve výzkumném šetření se budu věnovat problematice rozvodových a rozchodových konfliktů a především jejich dopadům na děti přítomné v problematických vztazích. Budu šetřit nejčastěji se vyskytující spory mezi rodiči zaznamenané v agendě sociálně právní ochrany Oddělení sociálně právní ochrany Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí.

Téma rozvodových a rozchodových konfliktů jsem si zvolila z důvodu mého přesvědčení, že mu není věnována taková pozornost, jakou by si zasloužilo. Domnívám se, že by mělo dojít ke změně v uchopení rodičovského sporu sociálně-právní ochranou, do popředí by se měl dostat především zájem dítěte, jeho bio-psycho-sociální pohoda, mnohdy egoistické zájmy rodičů by se měly dostat do pozadí. To je možné docílit uvědoměním si sociopatologie spojené s vnějšími a vnitřními omezeními plynoucími z konfliktů dopadajícími na děti – mající zásadní vliv na jejich socializaci, emoční prožívání, tvorbu jejich osobnosti, ekonomické zázemí, sociální úspěšnost.

Problematika dopadů sporů na děti mě začala hlouběji zajímat ve chvíli, kdy jsem zaznamenala určitou frekvenci opakování podobných nežádoucích vlivů na děti rodičů v konfliktech. Jsem názoru, že je třeba vymezit nejčtenější druhy sporů, prozkoumat silně patologické příklady jednotlivých typů střetů ovlivňujících biologické, psychické či sociální prospívání dítěte a ukázat cestu nejefektivnějšího řešení. To pak může být určitým vodítkem pro řešení obdobných kauz v budoucnosti.

Prostřednictvím výzkumného šetření spisové dokumentace vedené na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí bych ráda odhalila nejčtenější charakter rodičovských sporů a v konkrétních kauzách prošetřila jejich dopady na vnější a vnitřní svět dítěte se zaměřením na model bio-psycho-sociální.

**Hlavní cíl výzkumného šetření:** Zjistit, jak působí rozchodové a rozvodové konflikty na děti, jaké nejčtenější rozvodové a rozchodové spory byly v kartotéce OSPOD Městského úřadu Kostelec nad Orlicí zaznamenány, jaká vnější a vnitřní sociální omezení dětem z rodičovských sporů plynou a jaký postup řešení těchto konfliktů by byl efektivní.

Hlavní cíl výzkumného šetření je přetransformován na hlavní výzkumnou otázku.

**Hlavní výzkumná otázka (HVO):** „Jak působí nejčteněji zaznamenané rozchodové a rozvodové konflikty oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kostelec nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení?“

K hlavní výzkumné otázce jsou vytvořeny čtyři dílčí výzkumné otázky (DVO).

**DVO 1:** Které typy rozvodových a rozchodových sporů s negativním vlivem působícím na děti přítomné v rozpadajícím se vztahu zaznamenané na oddělení sociálně-právní ochrany Kostelec nad Orlicí jsou nejčtenější?

Cílem této otázky je identifikovat nejčtenější druhy rozvodových a rozchodových sporů, které mají nežádoucí vliv na děti rozcházejících se rodičů, v kartotéce OSPOD Kostelec nad Orlicí.

**DVO 2:** Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte?

Cílem této otázky je zjistit, čím je ohrožen vnitřní svět dětí nacházejících se uprostřed rodičovských konfliktů v rozpadající se rodině. Otázka se zaměří na sociální dopady.

**DVO 3:** Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnější svět dítěte?

Cílem této otázky je zjistit, čím je ohrožen vnější svět dětí nacházejících se uprostřed rodičovských konfliktů v rozpadající se rodině. Otázka se opět zaměří na sociální dopady.

**DVO 4:** Jaký by mohl být efektivní způsob řešení rodičovského sporu?

Cílem této otázky je navrhnout efektivní řešení rodičovského konfliktu tak, aby minimalizoval negativní dopad konfliktu na děti přítomné ve sporu rodičů.

## 6.1 TRANSFORMAČNÍ TABULKA

| Dílčí výzkumná otázka                                                                                                                                                | Výzk. technika             | Zdroj zjištění    | Tazatelská otázka                                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|-------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| DVO1: Které typy rozvod. a rozchod. sporů s negativním vlivem působícím na děti přítomné v rozpadajícím se vztahu zaznamenané MěÚ Kostelec n.Orl. jsou nejčtetnější? | Obsah. analýza dokumentů   | Kartotéka OSPOD   | TO1: O jaký typ rozvodového či rozvodového konfliktu s negativním dopadem na nezletilé přítomné ve vztahu rodičů se jedná? |
| DVO2: Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte?                                                                  | Polostrukturovaný rozhovor | Otec, matka       | TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?                                                            |
|                                                                                                                                                                      |                            |                   | TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?                                                           |
|                                                                                                                                                                      |                            |                   | TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner dítěti dostatečně?                                                                    |
|                                                                                                                                                                      | Polostr. rozhovor          | Otec, matka, dítě | TO5: Mazlíte se spolu?                                                                                                     |
|                                                                                                                                                                      | Polostr. rozhovor          | Dítě              | TO6: Bije tě rodič?                                                                                                        |
|                                                                                                                                                                      |                            |                   | TO7: Co o sobě tatínek a maminka říkají?                                                                                   |
|                                                                                                                                                                      |                            |                   | TO8: Pál by sis být s matkou/otcem více?                                                                                   |
|                                                                                                                                                                      |                            |                   | TO9: Co by sis přál?                                                                                                       |

|                                                                                                     |                         |                   |                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|-------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| DVO2: Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte? | Polo-struktur. rozhovor | Dítě              | TO10: Hádají se vaši, pokud ano, tak kvůli čemu a jak často?                     |
|                                                                                                     |                         | Matka, otec       | TO11: Podráží Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?                   |
|                                                                                                     |                         |                   | TO12: Nastavujete mantinely svému dítěti?                                        |
|                                                                                                     |                         |                   | TO13: Trestáte své dítě?                                                         |
|                                                                                                     |                         |                   | TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič Vámi nebo nezletilým? Popř. jak? -          |
|                                                                                                     |                         |                   | TO15: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)                          |
|                                                                                                     |                         |                   | TO16: Praktikujete jednotnou výchovu?                                            |
| DVO3: Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnější svět dítěte?  | Polo-struktur. rozhovor | Matka, otec       | TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy? |
|                                                                                                     |                         |                   | TO18: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)                          |
|                                                                                                     |                         |                   | TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?                                            |
|                                                                                                     |                         |                   | TO20: Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?            |
|                                                                                                     |                         |                   | TO21: Jste schopen/a s bývalým partnerem/kou konstruktivně hovořit?              |
|                                                                                                     |                         |                   | TO22: Pomáhá Vám někdo? Osoba či organizace?                                     |
| DVO4: Jaký by mohl být efektivní způsob řešení rodičovského sporu?                                  | Pracovnice OSPOD        | Analýza dokumentů | TO23: Jaký navrhuje postup řešení?                                               |

**Tabulka 1 - DVO1,DVO2,DVO3,DVO4**

## 6.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Zvolenou metodologií je kvalitativní přístup – Švaříček a Šedová (2007) shrnují, že je charakterizován širokým sběrem dat, nemají ale stanoveny předem hypotézy a teorie. Poukazují na to, že cílem je přinést velké množství informací o široce definovaném jevu, dále je pátráno po pravidelnostech, jsou formulovány závěry a hledány další opory. Formulace nové hypotézy či teorie je stanovena v závěru. Nelze je paušalizovat, zobecňovat, jsou platné pro daný vzorek, na kterém byly získány.

Hendl (2016) přibližuje kvalitativní výzkum jako přístup, jak ukázat svět a každodennosti účastníků šetření a pochopit je. Jsou odkryty příčiny jevů, jejich vývoj, otevírá se otázka zodpovědnosti výzkumníka vzhledem k jeho zainteresovanosti. Výsledek vzniká na základě logické konstrukce či adekvátního popisu daného sociálního jevu. Mezi objekty zkoumání patří lidské životy, příběhy, chování, vztahy, chody organizací.

V práci jsou použity tyto výzkumné techniky:

Polostrukturovaný rozhovor, který Miovský charakterizuje jako interview s určitým schématem, jehož pořadí otázek a rozměr není přísně určen. To umožňuje stále pokládat doplňující otázky, žádat o doplnění výpovědi, záměr rozhovoru je sice determinován, nicméně informant může uplatnit svou zkušenost a perspektivu. „*Za hlavní typy hloubkového rozhovoru můžeme označit polostrukturovaný rozhovor (vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek) a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor (může být založen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem).* (Švaříček, Šedová, 2007: 160).

Rozhovory probíhaly v domácím prostředí klientů, přirozeném pro všechny členy rodiny, v klidné atmosféře. Každé interview se odehrávalo odděleně od ostatních členů domácnosti, aby nedošlo k ovlivnění informanta a konalo se v době, která nebyla poznamenána žádnou negativní událostí, jež by mohla nežádoucně působit na relevantnost odpovědi. Můj vztah ke každému informantovi je pouze pracovní, není zde žádná osobní rovina. Ve zkoumaných rodinách zaujímám pozici, která je nezbytná pro správný výkon sociálně-právní ochrany dětí, tj. zastávám neutrální postoj ke všem zúčastněným stranám. Přímo s rodinami nepracuji, neboť

vybrané kauzy patří do terénu mých kolegyň. Působím pouze v roli výzkumníka. Nepůsobí zde tedy žádné vlivy, které by negativně regulovaly platnost názorů informantů. Odpovědi jsem si nahrávala na diktafon a později přepisovala. Délka rozhovoru byla dána rozsahem odpovědí, který souvisel s komunikativností informantů a jejich mentálním věkem.

Výběr zpracovávaných kauz byl proveden následovně: zpracovala jsem tabulku, která odráží typy poskytované sociálně-právní ochrany dětí v katastru obce Kostelec nad Orlicí tak, aby šetření odpovídalo reálné situaci – tj. definovala jsem druhy rozchodových a rozvodových konfliktů tak konkrétně, aby vystihovaly podstatu a hlavní rysy jejich patologie.

Práce byla zpracována technikou případové studie, o které Hendl (2016) hovoří jako o podrobném studiu jednoho nebo několika případů v jeho složitosti nebo celistvosti, kdy díky důkladnému prozkoumání jednoho případu porozumíme obdobným. Je charakteristická sběrem velkého množství dat od nízkého počtu informantů.

*„V odborné literatuře nepanuje mezi jednotlivými autory vždy bezvýhradná shoda ve vymezení případové studie. Hranice mezi jednotlivými pojetími však nejsou příliš ostré a v zásadě lze říci, že případová studie, jak vyplývá z názvu, je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Adjektivum empirický naznačuje klíčovou charakteristiku, kdy základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektům výzkumu (případu).“ (Švaříček, Šedřová, 2007:97)*

Doplňkovou technikou je analýza dokumentů – tzv. obsahová analýza, která směřuje, jak říká Hendl (2016), k rozkrytí jejich vlastností s ohledem na položenou otázku. Tuto techniku používám při práci se spisovou dokumentací.

Výzkumnými metodami jsou:

Indukce, kterou Hendl (2016) charakterizuje jako metodu, jež je založena na tom, že pozorování představitelé neboli instance daného jevu jsou nositeli jisté vlastnosti. Z tohoto poznatku vychází myšlenka, že tutéž vlastnost budou mít také její další instance. Takže z pravidelnosti zkoumaných událostí lze odvodit obecné pravidlo o určité pravidelnosti platné pro další události na jiném místě či v jiném

čase. Indukce se tedy v empirickém výzkumu používá k převodu pravidelností v datovém materiálu do obecné normy.

Analýza, kterou Hendl (2016) uvádí jako metodu spočívající v rozčlenění celku na komponenty a zkoumání toho, jak tyto komponenty fungují jako samostatné jednotky a jaké vztahy mezi nimi existují. Každá analýza je typická určitým stupněm exploração. Tj., že jsou praktikovány průzkumové objevující aktivity.

### **6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU**

Práce se zabývá tím, jak působí nejčteněji zaznamenané rozchodové a rozvodové konflikty oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kostelec nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení. Z tohoto důvodu byla podrobena zkoumání kartotéka spisové dokumentace oddělení sociálně-právní ochrany na Městském úřadě v Kostelci nad Orlicí. Aby byly ve výzkumném vzorku obsaženy všechny formy rozchodových a rozvodových konfliktů, byly šetřením zkoumány všechny aktivní spisy uložené v kartotékovém depozitu výše zmíněného městského úřadu. Spisy byly fyzicky rozčleněny do skupin dle povahy rozvodového či rozchodového konfliktu a spočítány dle charakteru sporu. Základním požadavkem sociálního případu byla přítomnost konfliktu rodičů v rozvodu či rozchodu. Ze třech nejčteněji zastoupených skupin byly vybrány exemplární vzorky, které splňovaly požadavek defektního vlivu na model bio-socio-psycho. Členové vybraných rodin – rodiče a dítě - byli osloveni k odpovědím na výzkumné otázky týkající se sociálního dopadu rozvodových a rozchodových konfliktů na vnitřní a vnější svět dítěte, zároveň byla hledána odpověď na efektivní řešení sporu prostřednictvím sociální pracovnice, jejíž roli jsem zastupovala v šetření osobně. Šetřena byla aktivní kartotéka v měsíci lednu a únoru 2017, která toho času čítala 84 kusů spisové dokumentace, kterou charakterizovaly rozvody a rozchody.



## **6.4 ORGANIZACE A PRŮBĚH VÝZKUMU**

Výzkumné šetření probíhalo od ledna 2017 do února 2017. V tomto období byly z kartotéky aktivních spisů Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí vyjmuty všechny spisy, které reprezentovaly sociální událost typu rozvodového a rozchodového konfliktu. Tyto spisy byly rozděleny do skupin dle konkrétního charakteru sporu. Skupiny byly pojmenovány, spisy ve skupinách byly spočítány a zapsány do tabulky. Ze třech nejčteněji zastoupených skupin byly vybrány extrémní případy – z každé skupiny jeden případ tak, aby respektoval dopad na jednu z poloh bio-socio-psycho. Během měsíce ledna 2017 a února 2017 probíhaly polostrukturované rozhovory s členy vybraných rodin – s matkou, otcem a dítětem z každé rodiny. Schůzky byly realizovány v jejich domácím prostředí tak, aby se informanti cítili dobře a v soukromí. Všichni informanti byli ujištěni, že jejich anonymita zůstane zachována. Komfort dotazovaných byl také zabezpečen tím, že mohli rozhovory kdykoliv ukončit. Rozhovory byly nahrávány na diktafon, přepisovány a podrobeny analýze. Součástí výzkumu byl i návrh postupu v řešení kauzy přátelsky k dítěti. Tento postup jsem navrhovala v roli sociální pracovnice na základě podrobného prošetření kazuistiky a jeho tvorbu jsem uchopila tak, jako bych stanovovala individuální plán pomoci dítěti, který je jedním ze základních pilířů sociálně-právní ochrany ohroženého dítěte.

## **6.5 ETICKÁ OTÁZKA A PŘÍPADNÁ SLABÁ MÍSTA VÝZKUMU**

K úspěšnému praktikování sociální práce neodmyslitelně patří důvěra klienta. V sociálně-právní ochraně je křehkost tohoto tématu ještě povýšena. Sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí musí být objektivní, neutrální a z toho vyplývá, že musí stát uprostřed mezi oběma rodiči – pracuje totiž se dvěma znesvářenými protistranami, nemá tedy v péči pouze jednoho potřebného klienta. Jeho postup je bedlivě oběma rodiči sledován, zejména to, zda není více orientován na protistranu, zároveň se mnohdy ocitá v situacích, kdy si jej rodiče snaží naklonit na svou stranu pozitivními či negativními prostředky – někdy i velmi agresivně volenými kroky. Sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí má v rukou moc změnit způsob života rodiče, musí také v pravý čas energicky zasáhnout, ale vždy

eticky správně, neboť musí mít na paměti, že každý následek má svou příčinu, neboť zpravidla každá rodinná sociopatologie se vyskytuje napříč generacemi jedné rodiny.

Dle mého názoru je správné poukázat na patologii konfliktů v rozvodových a rozchodových sporů, je třeba osvětou působit proti těmto negativním rysům současné doby, ale zároveň je třeba dodržet anonymitu klientů – již z toho důvodu, že tyto konflikty mají své oběti, kterými mohou být nejen děti a není v jejich zájmu jejich problémy ještě více prohlubovat zveřejněním jejich totožnosti.

Z tohoto důvodu byla jména klientů změněna a bylo změněno i sociální prostředí, v kterém se klienti pohybují. Nicméně hlavní aktéři případových studií byli o výzkumné práci informováni, byl jim vysvětlen důvod vypracování práce, souhlasili s šetřením jejich případu a ochotně odpovídali.

Nicméně jsem si vědoma nebezpečí zkreslení odpovědi informanty z důvodu nedostatečné důvěry mezi námi, neboť vybrané případy jsem jako sociální pracovnice nevedla a nebylo mezi námi vytvořeno pouto na základě dlouhodobější spolupráce.

## 7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

**DVO 1: Které typy rozvodových a rozchodových sporů s negativním vlivem působícím na děti přítomné v rozpadajícím se vztahu zaznamenané na oddělení sociálně-právní ochrany Kostelec nad Orlicí jsou nejčtenější?**

První dílčí výzkumná otázka hledá odpověď na nejčtenější druhy rozvodových a rozchodových konfliktů. Odpověď na ni v podstatě potvrdila můj předpoklad o nejčastějších nežádoucích jevech poškozujících děti, které dominují v konfliktech rodičů. Domnívám se, že by bylo vhodné s daty dále pracovat tak, aby bylo možné preventovat konflikty s dopadem na dítě, např. ve spolupráci s psychologem stanovit taková opatření, aby bylo možné odhalit první známky možného výskytu negativního poškozování dítěte, určitým způsobem ošetřit sociopatologický případ – okamžitě směřovat k ukončení nežádoucího konání rodiče např. tím, že by byl rodič seznámen s vyhodnocením situace OSPOD, v kterém poškozující rodič získá záporné hodnocení, jež bude mít do budoucna vliv na zhodnocení jeho výchovných kompetencí a jeho výchovného prostředí, stanovit rodiči sankce, např. určit povinnost platit psychologa dítěti popř. partnerovi. V případě existence jiného závažného problému – např. psychiatrického onemocnění rodiče, které vylučuje výlučnou péči, rodinu terénně sledovat, zabezpečit další odbornou pomoc, při podezření na sexuální obtěžování informovat odborné složky k důkladnému prošetření skutečnosti a faktické pomoci dítěti.

Šetření byla podrobena kartotéka katastru města Kostelec nad Orlicí v období leden – únor 2017, které vedou moje kolegyně. Všechny spisy tohoto rajónu byly vyňaty a byla pečlivě prozkoumána složka podrobného vyhodnocení, která obsahuje anamnézu celého případu. Ostatní dokumenty ve spisu byly šetřeny rychlým čtením. Každý spis byl po prošetření opatřen nápisem definující hlavní patologii konfliktu, která byla nalezena v podrobném vyhodnocení a potvrzena rychlým čtením. Stejně spisy se stejnými druhy konfliktů byly skládány na kupičku a následně byly kupičky spočítány.

Výsledky, které byly seznány, respektuje následující tabulka s názvem:

**Počet rodin v konfliktu s uvedenými znaky sociopatologie, indikace k pomoci, či kriminálního jednání rodiče ve sledovaném období leden-únor 2017.** (celkový počet spisů v kartotéce čítá 84 spisů, z nich 15 spisů bylo bezkonfliktních – takže je tabulka neuvádí)

| nefunkční<br>styk<br>rodiče s<br>nezletilým | manipula-<br>ce či<br>programo-<br>vání<br>nezletilého<br>rodičem | podrývání<br>autority | zanedbá-<br>vání dítěte | potvrzené<br>domácí násilí | psychiatric-<br>ké choroby<br>rodiče | poškození<br>dítěte, dítě je<br>ohroženo<br>rozvojem<br>syndromu<br>CAN | podezření<br>na sexuální<br>obtěžování<br>nezletilého |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------|----------------------------|--------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| 16                                          | 13                                                                | 12                    | 8                       | 7                          | 6                                    | 5                                                                       | 2                                                     |

**Tabulka 2 - Rodiny v konfliktu**

**Z každé z prvních tří skupin v tabulce byla vybrána rodina** reprezentující skupinu. Hlavním kritériem výběru rodiny byla extrémnost případu, tj. byl vždy vybrán ze skupiny nejvíce eskalující konflikt. Rodina z první skupiny, pro kterou byl typický nefunkční styk rodiče s nezletilým, byla nazvána **Rodina č.1**. Rodina z druhé skupiny, jež nesla znak manipulace či programování dítěte, byla nazvána **Rodina č.2**. **Rodinou č.3** byla nazvána rodina ze třetí nejčetnější skupiny, která se vyznačovala podrýváním autority. Kazuistiky rodin č. 1 a č. 3 jsou obsáhlé, neboť spisová dokumentace obou spisů obsahuje kolem 300 stran.

**Konkretizace rodiny č.1:** Velmi úzkostná matka pracuje v provozu výrobní firmy na jednu směnu na pozici kontrolorky. Matka vystupuje při jednáních klidně, mírně, není agresivní, nicméně hovor, který jí je nepříjemný rázně ukončuje, nespolupracuje. Zůstává ve své představě problému a nedává prostor pro prořešení nových skutečností, poznatků, kooperuje v oblastech, které jsou ve shodě s její vizí. Otec je agresivní fyzicky i verbálně, je to typ „chlapáka,, , nedokáže se vcítit do druhého, citům svým ani druhých nevěnuje pozornost. Babička (matka otce) je velmi manipulativní osobnost. Rodina má silné rodové zatížení, otec otce se zastřelil, bratr

otce byl přítomen u sebevraždy společně s babičkou. Strýc nezletilého trpěl psychickými potížemi, koktavostí, pomočoval se. Chlapec je spíše bázlivé povahy, matce jeho citlivá nátura vyhovuje, výchovně jej vede spíše jako děvče, otec by rád viděl syna jako pořádného chlapa. Otec po rozchodu s matkou navázal nový vztah s ženou podobných povahových rysů jako je on sám.

**Kazuistika rodiny č.1:** Spis byl otevřen v r. 2013, nezletilému bylo 5 let. Babička s otcem kontaktovali OSPOD z důvodu úpravy styku kvůli otcově změně práce. Matka navázala nový vztah a vyjadřovala se v tom smyslu, že její partner je zcela schopen saturovat chlapci veškeré otcovské role. I otec má novou partnerku. Matka si na OSPOD stěžovala, že se otec se na víkendovém styku odmítal s nezletilým učit, a že jej otec potrestal, protože chlapcovi unikla stolice do kalhot. Od r. 2013 se u chlapce objevuje pravidelně únik stolice. Matka objednala syna k psychologovi, otce ke spolupráci přizvala později. Babička projevila snahu soudně upravit své styky s nezletilým tak, aby prostřednictvím jejího styku byl realizovatelný i styk s otcem. Matka vyjadřovala nesouhlas se styky s babičkou z důvodu kouření cigaret, chrápání babičky a pomluvám matky, babička je popírala. Otec byl názoru, že chlapcovi enkoprézu (pokakávání) způsobuje psychické týrání, kterého se má dopouštět partner matky. Psycholog se vyjádřil, že enkoprézou může chlapec naučeně bojovat proti nesouhlasu dospělého, přesto však má chlapec rád všechny členy široké rodiny, důrazně je nabádal, aby upustili od konfliktů. V r. 2014 došlo k soudní úpravě styků ve prospěch babičky a otce. Pokud se otec jako řidič MKD nevrátí z ciziny, matka nedopustí, aby nezletilý realizoval styk u babičky. Matka udává, že otec nezletilého udeřil za únik stolice do hlavy, chlapec při pohovorech není schopen přesvědčivě úder popsat. Z pohovorů OSPOD s nezletilým vyplývá, že nezletilý sice začíná proklamovat, že k otci nechce, ale zároveň o něm s láskou hovoří a přeje si říci soudci, aby rodičům nakázal, aby se všichni přestali hádat a také, aby soudce nakázal tatínkovi, aby dával mamince více peněz, aby byla spokojená. Otec se domnívá, že matka syna proti němu navádí. Otec a babička si přejí provést konzultace u jiného specialisty, OSPOD je nepodporuje. Došlo k dalšímu fyzickému trestání Patrika ze strany otce za schovávání pokakaných trenek a jeho „výchovného“, vyhoštění ze styku nazpět k matce. V rodině se silně projevuje rozdílný přístup k výchově – matka je příliš pečující, otec vyžaduje sebekontrolu

chlapce. Otec si všímá, že by enkopréza mohla souviset s bolestivým vyprazdňováním. Psycholog nedoporučuje styk s otcem, otec se podřizuje. Matka však odmítá předat chlapce na styk s babičkou. Otec se domnívá, že matka nehledá adekvátní lékařskou či psychiatrickou pomoc, že se jí enkopréza chlapce „hodí„. OSPOD podléhá nátlaku matky a žádá babičku o dřívější návrat nezletilého ze styku. Matka si na OSPOD stěžuje na chlapcovu nesoustředěnost po stycích s babičkou. Matka bojkotuje styky. Poč. roku 2015 se psychologovi jeví, že nyní, když chlapec nevidá otce, je ve větší pohodě. Chlapec k otci nechce, protože mu za enkoprézu nadávají. Psycholog doporučuje přerušit styk s otcem na 2 měsíce a pozorovat po tu dobu výskyt enkoprézy. Nikde ve spise se neobjevuje záznam o tom, že by byly vedeny záznamy o výskytu enkoprézy tak, jako se tak činí např. v případě epilepsie. Lékařka nezletilého hovoří o psychickém původu choroby. Matka přestává docházet k psychologovi. I po 2-měsíční pauze OSPOD doporučuje babičce, aby stále nezletilého nekontaktovala. Takto se také vyjádří psycholog z důvodu chybějící relevantní lékařské zprávy a také lékařka doporučuje přerušit styky. Matka tvrdí, že je nezletilý spokojenější. Babička kvůli stykům dochází na OSPOD, radí se s právníčkou, fakticky se o ně pokouší. Chlapec styky s otcem odmítá, bojí se styků s babičkou, aby jej nepředala otci. Matka podává návrh na zákaz styku. Je vypracován znalecký posudek, který doporučuje asistovaný kontakt, jako příčinu enkoprézy definuje před chlapcem neskrývaný konflikt obou rodičů a naprosto odlišné výchovné postupy, znalkyně potvrzuje touhu chlapce se s otcem a babičkou setkávat, ale i jeho obavy z nenaplnění jejich představ, které mohou vést k odmítání obou a je podpořen i jeho snahou chránit matku, jíž miluje, a která je s otcem v konfliktu. V současné době probíhá asistovaný kontakt s babičkou. Objevily se nové informace o těžké rodinné zátěži – dědeček nezletilého se zastřelil, pradědeček zabil babičku, strýc se léčil na psychiatrii a v dětském věku rovněž trpěl únikem moči a stolice. K 17.3.2017 byl OSPOD informován, že dojde k prvnímu setkání otce se synem mimo asistenci psychologického zařízení.

**Konkretizace rodiny č.2:** Matka cizí státní příslušnice pocházející východní země, atraktivní, dokáže se ovládat, je tvrdá a neohrožená v jednání, dokáže se podřídít, ale zároveň jít pevně za tím, co si umíní, má velkou regenerační schopnost, umí naprosto využít dostupných prostředků v maximální míře, je manipulativní.

Pochází z bohaté rodiny, její kulturní zázemí tvrdě ženskou emancipaci potlačuje, matka byla svým otcem několikrát provdána, na rozhodnutí o ženichovi se nepodílela, v podstatě každý ženich si mohl její kvality odzkoušet v den seznámení dle středověkých pravidel. Matka užívala návykové látky – alkohol a prášky, otec nezletilého, její manžel, to toleroval, případně matku vedl k léčbě v době, kdy matka setrvala v manželství. Otec nezletilého je silně manipulativní osobou, zkušený, mezi rodiči je velký věkový rozdíl. Rodina zpočátku žila v místě rodiště matky, kde se živila pěstováním a prodejem marihuany společně s rodinou matky. Za tuto činnost byl nakonec otec uvězněn, celou vinu vzal na sebe. Nezletilý je šikovný, chytrý chlapec, otcovo výchovné vedení spíše odpovídá roli dědečka, matka nezletilého vychovává s velkým citem.

**Kazuistika rodiny č.2:** OSPOD začal s rodinou spolupracovat ve chvíli faktického rozpadu vztahu, když matka byla po oznámení o rozchodu vyhozena z bytu manželem, došlo k fyzické potyčce, syn, 6 let, zůstal u otce. Matka začala spolupracovat s Intervenčním centrem. Následně se nechala dobrovolně hospitalizovat na psychiatrické klinice, kde dříve pobývala z důvodu závislosti na alkoholu a lécích. Od 10/2015 však abstinguje. Následně si matka vyjednala pobyt v azylovém domě. Otec matce zamezuje v kontaktech se synem, uvádí obavy z únosu syna matkou do její země, kde má matka silné zázemí. OSPOD při rozhovorech s nezletilým zaznamenává, že je manipulován otcem. Soud matce zamítá předběžné opatření na svěření nezletilého do střídavé péče. Matka nastupuje do práce. Otec nabízí matce styky s nezletilým pod svou kontrolou. Předběžné opatření na styky nezletilého s matkou je nařízeno pouze přes denní dobu každou sobotu. Rozvíjí se konflikt mezi rodiči, vzájemně se napadají před nezletilým, nahrávají se, nemají dořešeny vzájemné pohledávky a dluhy. Otec stále matce nabízí společné rodinné kontakty se synem, matka je odmítá. Oba mají časté kontakty s OSPOD. Oba rodiče žádají nezletilého do své péče, nezletilý si přeje žít u otce, soud nařizuje znalecký posudek. Dochází opakovaně k problémům se styky, otec nabízí nezletilému atraktivnější varianty, aby zmařil styk s matkou. Matka pokusy o styky realizuje v doprovodu svědků. Matka podává z důvodu změny zaměstnavatele nové předběžné opatření na úpravu styku. To je schváleno upravené, opět se smí stýkat s nezletilým pouze přes den. Otec nejméně po dobu půlroku matce nabízí odpuštění a návrat

původního uspořádání. Matka odmítá. Chlapec matku nabádá k návratu rovněž. Otec matce někdy poskytuje součinnost při kontaktech, vozí jí na vlak. Matka navazuje nový vztah. Rodiče si nedůvěřují, prověřují se, matka má nedůvěru v to, když otec tvrdí, že je syn nemocný. To se později prokazuje, matka pocíťuje citové ochladnutí syna. Pokračují různé konflikty zejména kvůli styku, ty vedou k novému předběžnému opatření podanému matkou. Soud jej schvaluje, styk je povolen nepřetržitě od pátku do neděle. Matka opakovaně proklamuje, že je chlapec manipulován. Matka si přeje ještě častější kontakt, snaží se chlapci telefonovat. Otcí se to jeví jako stalking a chlapce k telefonu nepředává. Matka tedy podává nové předběžné opatření, tentokrát na telefonní styk. To je soudem zamítnuto. Soud matce přiznává právníka PRO BONO. Rodiče se očerňují, soudu podávají odvolání a přípisy reagující na korespondenci druhého rodiče se soudem, sledují vzájemně své didaktické schopnosti, často podávají informace OSPOD. Byl vypracován znalecký posudek, který potvrdil otce jako kompetentnějšího vychovatele. Chlapec byl svěřen do péče otce. Otec se následně odvolal do části rozsudku, která ho povinovala dovážet chlapce matce na styk a do části, která osvobodila matku od soudních poplatků a určila je v celé výši otcí. Problémy se styky přetrvávají, otec stále nabízí synovi lukrativnější podněty na dobu matčina styku.

**Konkretizace rodiny č.3:** Otec je podnikatel, matka pracuje na noční směny jako dělnice a přes den si přivydělává jako manikérka. Oba rodiče se snaží vést nezletilého ke sportu. Nezletilý se chová jako sebevědomý chlapec, má 7 let, trpí těžkými výchovnými problémy, poruchami chování.

**Kazuistika rodiny č.3:** Otec a matka žijí odděleně, chlapec byl svěřen do výchovy matky. Styk není upraven. Otec uvádí, že má spoustu volného času, přál by si ho synovi věnovat, na to zejména pro to, aby se mohl soustředit na výchovu syna - syn má zcela nepřijatelné chování, například po otcí na veřejnosti plive nebo po něm hází puk. Matka mu chlapce údajně nechce půjčovat. Matka musí být OSPOD velmi motivována, aby spolupracovala, otec se na společných jednáních neovládá, matku dehonestuje. Je evidentní, že se oba před dítětem shazují, nepodporují své autority, matka to dokonce OSPOD odmítá. Rodiče nejsou schopni konsenzu, OSPOD nastavuje pořádek ve styku. Přichází vyžádaná zpráva ze školy, která potvrzuje chlapcův vysoký inteligenční kvocient, ale nedostatečnou sociální inteligenci –



chlapec si vybírá slabší spolužáky, které šikanuje, šikanuje i spolužáky extrémně starší, protože mu je známo, že mu nemohou jeho jednání oplatit. Velmi přesvědčivě lže, staví se do role oběti. Lže rád a často, i když není viníkem. Navádí jiné děti a je šťastný, že mají průšvih. Rád by byl středem pozornosti, vychloubá se, často cizími zážitky. Kamarádí s nesocializovaným asociálním téměř vlčím chlapcem. Na napomínání reaguje výmluvami, neuzná chybu, pokyny dodržuje jen pod hrozbou poznámky, velmi ruší třídní kolektiv. Chlapec byl objedнан do střediska výchovné péče a pedagogicko-psychologické poradny. Aby byla prověřena spolupráce matky, matka byla požádána, aby do střediska výchovné péče termín objednání potvrdila, matka součinnost neposkytla. Vedoucí střediska výchovné péče chlapce indikuje spíše než pro ambulantní péči na pobytovou službu v diagnostickém ústavu. Vyšetření ještě neproběhla.

### **Shrnutí DVO1:**

Nejčtenějšími rozhodovými či rozvodovými konflikty jsou nefunkční styk rodiče s nezletilým, manipulace či programování nezletilého rodičem, podrývání autority.

Pod pojmem **nefunkční styk rodiče s dítětem** je myšleno přímé nebo nepřímé bránění dítěti s druhým rodičem ve styku – např. smyšleným tvrzením, že je dítě nemocné, není schopné převozu na kontakt, přeceňování vlivu zdravotní indispozice na normální fungování dítěte, nepřipravování dítěte na styk – např. formou nabízení dítěti atraktivnější zábavy s cílem odvyknout dítě na druhého rodiče, přimknout ho více k sobě. Musíme si položit otázku, zda zájem rodiče je v souladu se zájmem dítěte.

**Manipulací či programováním nezletilého rodičem** se myslí ovlivňování dítěte, podsouvání mu názorů, které regulují jeho myšlení, mění jej, berou mu jeho identitu a svobodnou volbu za sledování vlastních zájmů rodiče. Zájem dítěte se tu může opět dostávat do kolize se zájmem dítěte.

**Podrývání autority druhého rodiče** je pouhým začátkem vzniku různých poruch chování nezletilého, pokřivení jeho osobnosti, dopuštění, aby se dítě změnilo v manipulátora, mělo velikašské sklony, vytvořilo si sociopatické vzorce chování

vedoucí k jeho exkluzi či sociální neúspěšnosti v budoucnu. Zájem rodiče poškodit druhého z rodičů je zde v příkrém protikladu s právy dítěte na zdravý vývoj.

## **DVO 2: Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte?**

Rodiče ze všech popisovaných rodin shodně přiznávají přítomnost konfliktu a ve většině potvrzují příčinu konfliktu. Matka z rodiny č. 1 má problém s výchovou, kterou na synovi uplatňuje otec, jeho agresivní povahou, výší výživného, otec z rodiny č.1 spatřuje věc naprosto opačně – má problém s matčinou výchovou, její přílišným opečováváním syna a rovněž výší výživného avšak v opačném smyslu. Matka z rodiny č.2 má spory s otcem kvůli kontaktům s nezletilým, podrázváním její důstojnosti před synem, nedostatku důvěry otce v její schopnost se dobře se synem připravovat do školy, otec potvrzuje její výpověď v otázce své nedůvěry k matčiným schopnostem k domácí výuce syna, obviňuje jí z manipulace se sociálním a státním systémem, má obavy z možného únosu syna, stále jí nevěří v abstinenci alkoholu a léků. Hádky potvrzují rovněž rodiče z rodiny č. 3. Matka se na otce zlobí kvůli tomu, že jí otec vůbec neakceptuje, smýšlí o ní špatně, otec ve své výpovědi matčino tvrzení potvrzuje a dodává svůj nesouhlas s matčinou výchovou.

Pokud zrevidujeme situaci v rodinách, najdeme shodu v tom, že všichni otcové mají nízké mínění o matkách – otec z rodiny č. 1 a z rodiny č. 3 mají výhrady proti matčiným výchovným schopnostem, otec z rodiny č. 2 matku vnímá jako alkoholičku a feťačku, osobu neschopnou nezletilého připravovat do školy, vnímá jí také jako osobu nebezpečnou pro syna z důvodu únosu do země, kde neplatí Haagská úmluva a není kvalitní vzdělávací systém. Matky z rodin č. 2 a č. 3 nesouhlasí s podrázváním své důstojnosti otcem. Ve dvou z rodin je nalezen problém s výší výživného, dvě z rodin uvádějí problém s nízkým hodnocením bývalého partnera, ve všech rodinách si rodiče nedůvěřují. Vzájemná nedůvěra všech rodičů je vede k vyptávání se dětí na čas strávený u druhého z partnerů.

Nedůvěra v kvalitu stráveného času s dítětem se vzájemně projevuje u rodičů v rodině č. 1 i rodině č. 3, ve všech rodinných anamnézách se vyskytuje určitá forma omezování nebo přímého zamezování kontaktů s nezletilým – např. matka z rodiny č. 1 sděluje: „Otec svým jednáním zavinil synův stav, jeho přítelkyně je rovněž

velmi konfliktní, syn se jich bojí, takže mám pocit, že otec s ním tráví času nadbytek.“ Čas strávený s dítětem se stává ceněnou devizou rodiče.

Co se týká fyzického kontaktu - mazlení s nezletilým, většina rodičů – vyjma jednoho - o něj měla zájem, je však třeba podotknout, že se jedná ve všech třech případech o chlapce z 1.stupně základní školy, tedy ještě přístupné něžností s rodiči.

Pokud jde o podrývání autority či nepodporování druhého rodiče v jeho autoritě – zmiňují ho všichni rodiče ze všech vztahů. Jedná se o velké téma. Všechny matky pociťují oslabování své autority, ale nejvíce si patologický dopad na synovu socializaci uvědomuje otec z rodiny č. 3, z jeho výpovědi je znát, že je z faktu nešťastný: „ .. kluk se chová nejen drze ke mně, ale i ostatním, důležitým lidem, ke kterým by měl mít pokoru a úctu, je to děsný, co z něj roste...“

Z reakcí většiny rodičů se ukazuje, že je prosazení rodičovské autority ve smyslu nastavení mantinelů pro dítě problémem. Matka z rodiny č. 1 nevyvíjí žádnou snahu k výchově syna, zcela opačný názor má otec nezletilého – oba názory se pohybují v extrémní polaritě, pozitivní dopad tento rodičovský přístup mít na dítě jistě nebude. Oba rodiče z rodiny č. 2 jsou k výchově benevolentní, ale každý z jiného důvodu. Rodiče z rodiny č. 3 se staví k otázce do naprosto opozitní pozice, z čehož lze odvodit, že dítě je vystaveno dvěma odlišným výchovným postupům, s kterými se musí vyrovnávat, musí existovat ve dvou protichůdných prostředích, jak tento fakt působí na jeho psychiku je nasnadě.

Pokud byly dotázány rodiny na formy trestů, u rodiny č. 1 se objevila opět velmi silná patologie – zatímco matka jakýkoliv druh trestu odmítla, otec v trestech spatřuje jedinou formu výchovy, oba rodiče svůj diametrálně odlišný způsob výchovy rovněž aktivně konali, čímž dítěti byla způsobena prokazatelná fyziologická újma, rodina č. 2 prezentuje víceméně mezi oběma rodiči totožný výchovný postup, ale rodina č. 3 působí na nezletilého velmi matoucně, zatímco matka je zastáncem křiku i ran, otec je donucen okolnostmi k naprosté pasivitě a velmi patologicky snáší naprosto nepřijatelné chování chlapce: „ Jak jsem řekl, nemůžu si to dovolit. Já nerozhoduju. Rozhoduje syn. Hrůza. ‘‘

Když byli rodiče tázáni na otázku manipulace dítětem či druhým rodičem, byli shodně za jedno, všichni jsou přesvědčeni o manipulaci druhého rodiče. Velmi

subjektivně se rodiče dívají na otázku chování svého dítěte, zpracovávají ji ze svého pohledu, vzhledem k tomu, že jsou protivníky, jejich mínění je také opoziční. Dá se tedy předpokládat, že i vedení dítěte bude v opozici. Rodiče se v mnohých odpovědích vrací k manipulaci. Na otázku existence jednotné výchovy se nevyskytla jediná kladná odpověď, mnohdy rodiče znovu hovořili o nečestném jednání.

V otázce mazlení s rodiči, pokud odpovídaly děti upřímně, tak nebyly jednotné. Naprosto odlišně také děti reagovaly na otázku fyzických trestů, dítě z rodiny č.1 nepřiměřené fyzické trestání otce potvrdilo, dítě z rodiny č. 2 je naprosto popřelo, dítě z rodiny č. 3 se dokonce dostalo do pozice agresora. Z odpovědí dětí na otázku vzájemného očerňování se rodičů lze usoudit, že k němu v rodinách dochází. Ani jedno z dětí neprojevovalo zvýšený zájem o druhého rodiče. Vyjma dítěte z rodiny č. 3 děti myslely ve svém přání na přání svého rodiče otázkou však zůstává zda tomu tak bylo z bezelstné upřímnosti nebo touhy po duševním klidu. Děti potvrdily hádky svých rodičů, z toho lze odvodit, že jsou do nich vtaženy, pokud o nich vědí.

### **Shrnutí DVO2:**

**Přítomnost konfliktu** ve vztahu rodičů je všemi rodiči jednoznačně potvrzena. Rodiče mají jasno v přístupu toho druhého k sobě, jsou v situaci orientovaní. Je tristní, že s problémy nepracují a ponechávají nezletilého v konfliktní situaci, jejíž původ si uvědomují.

Ve dvou rodinách ze tří je psychika dítěte vystavena **podceňování matek** otci, je zde patrná vzájemná **rodičovská nedůvěra**.

Ve všech rodinách se vyskytuje **problém s omezováním či zamezováním kontaktu** nezletilého s druhým rodičem, **podrývání autority** druhého rodiče. Je zaznamenán také v rodinách převažující **problém s nastavením výchovy – určení mantinelů**, většinou je rodiči prosazována naprosto **opoziční výchova**, což dítěti přináší velké problémy s respektováním odlišných představ, tento schizofrenní způsob výchovy musí být pro dítě velmi náročný. V rodinách se liší důvod těchto odlišných postupů, nicméně to nic nemění na výsledku.

**Manipulace** je také velkým tématem, rodiče se navzájem z této patologie usvědčují.

Děti na sociopatologii přítomnou ve svých rodinách reagovaly různě, vzniká tu otázka pro další potřebné šetření, proč tomu tak je. Má na to vliv jejich vlastní osobnost? Nebo to je z důvodu odlišných příběhů rodinných anamnéz? Je to z jiného důvodu?

### **DVO 3: Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnější svět dítěte?**

Protinávrrhy ve smyslu protiakcí namířených proti druhému rodiči ze msty kladně odpověděla pouze rodina č. 1. Rodiče z rodiny č. 2 využívali jiných prostředků – např. odvolání se, stížností apod., aby vývoj kauzy manipulovali ve svůj prospěch. Rodina č. 3 nepovažuje za nutné soudně řešit neshody, matka neposkytuje přílišnou součinnost, otec důvěřuje roli OSPOD.

Školní docházka je zdrojem konfliktů pouze v rodině č. 2. Otec pod vlivem zkušeností ze školní docházky staršího syna matky a údajně nekvalitní přípravy s jejich společným synem si nepřejí, aby matka pomáhala nezletilému s úkoly. Matka zase OSPOD podávala opačné informace o otci, které se jeví jako konstrukt vzhledem k informacím školy, jak vyplývá ze spisové dokumentace. V ostatních rodinách se rodiče dokázali na školní přípravě dohodnout nebo respektovali přístup ke škole ze strany druhého rodiče.

Ani jeden z rodičů nepotvrdil svou schopnost efektivně se dohodnout, všichni přiznali, že toho nejsou schopni, pokud uváděli příčiny, byly různé, všechny však vycházely z konfliktů, které v rodinách byly nebo jsou.

Pokud byli rodiče dotazováni na pomoc okolí, všichni, vyjma jednoho uvedli nějaký zdroj pomoci – rodinu, OSPOD, psychologickou ambulanci, apod. Pouze jedna matka, nepřesvědčená o existenci problému dítěte, pomoc nevyhledala. Nejvíce druhů pomoci vyhledala matka z rodiny č. 2, extrovertní povahy, která se dostala do situace, kdy byla prakticky v rozchodové hádce partnerem vyhozena z bytu a postrádala jakoukoliv formu zázemí.

### **Shrnutí DVO3:**

Z položených dotazů jako největší problém vychází **neschopnost rodičů se dohodnout**. Zůstává zde otevřená otázka na tíhu projevu této neschopnosti – zda jde

o hádky, skryté naschvály ústící v špatný psychický komfort rodiče či jiné zásahy, které dítě vnímá jako konflikt přímo či nepřímo jako nepříjemnou atmosféru.

#### **DVO 4: Jaký by mohl být efektivní způsob řešení rodičovského sporu?**

Na základě pečlivého prozkoumání spisu, který vedla kolegyně, technikou obsahové analýzy jsem došla k těmto závěrům:

##### **Rodina č.1**

Vzhledem k faktu, že prolongovaný spor rodičů byl patrně spouštěčem fyziologického problému dítěte, který je naštěstí v praxi méně obvyklý – enkopréze a v návaznosti na to – vzhledem k faktu, že teprve nyní, po více než dvou letech od nucené distance rodiny otce a otce samotného od dítěte, dochází k prvnímu řízenému samostatnému kontaktu nezletilého s otcem, se domnívám, že je třeba se zamyslet nad efektivnějším způsobem řešení kauzy. Neboť se nabízí filosofická otázka: kdo vrátí otci a nezletilému dva promarněné roky ve vývoji nezletilého, kdy se s ním otec nesměl běžně stýkat, aniž by měl omezenou rodičovskou odpovědnost? Ve svém hodnocení případu se nikterak nad kolegyní, která vedla případ nepovyšuji, neboť „po bitvě je každý generál,, , ale nicméně zde několik profesních opomenutí po prozkoumání kauzy spatřit lze.

Domnívám se, že psycholog, který rodinu v případě vedl k terapeutickému ukončení sporu, měl být pod závazkem písemně přijaté mlčenlivosti podrobně seznámen se spisovou dokumentací a to proto, že mu mohla zůstat rodiči utajena mnohá zjištění OSPOD a zejména proto, že na jeho psychologické zprávy je odkazováno a dle jeho rad je postupováno po dobu nejméně jednoho roku.

Dále se domnívám, že měl být vypracován tzv. IPOD, to jest individuální plán ochrany dítěte, kde jsou ve spolupráci s rodiči nastaveny jednotlivé kroky pomoci, které jsou v určených lhůtách analyzovány, cíle řešení jsou prodlužovány nebo měněny dle aktuální potřeby dítěte. IPOD mimo jiné zajišťuje kontinuální spolupráci rodiče.

Rovněž se domnívám, že nad péčí matky měl být stanoven soudní dohled, respektive OSPOD měl podat návrh soudu na stanovení soudního dohledu nad péčí matky a to z toho důvodu, aby mohl být pečlivě monitorován zdravotní stav dítěte s cílem vysledovat, zda chlapcova enkopréza souvisí s otcovým způsobem agresivní

výchovy nebo je geneticky podmíněna. Ze zpráv uložených ve spisové dokumentaci se jeví, že matka nevedla deník, kde by zaznamenávala chlapcovy příhody enkoprézy, ačkoliv k tomu byla psychologem vyzvána a také fakt, že obvodní lékařka chlapce nemá ordinaci v běžné dojezdové vzdálenosti, je poněkud neobvyklý a měl vliv na to, že lékařka chlapce příliš často nesledovala vzhledem k sociální obtížnosti zdravotního problému.

Alternativou k soudnímu dohledu mohlo být i uspořádání případové konference. Je pravdou, že případové konference se příliš nedoporučují tehdy, když jsou rodiče v konfliktu, nicméně mohou z nich vyplývat pro dotčené osoby úkoly, jež mohou být opakovaně kontrolovány. Je však třeba bedlivě dbát na výběr odborníků účastnících se konference, aby závěry setkání a z nich vyplývající úkoly byly efektivní, smysluplné a v zájmu nezletilého a nikoliv pozvaného zařízení či rodiče.

Domnívám se, že případ prezentuje velmi klasickým způsobem negativní dopad rodičovského konfliktu na biologickou sféru situace dítěte a ve spojení s ní i na sociální a psychickou část modelu bio-socio-psycho. Vzhledem k této skutečnosti se domnívám, že mělo být mnohem dříve angažováno zdravotnické zařízení psychologických služeb, které z principu svého profesionálního zařazení – jedná se o léčebné zařízení - je vázáno mlčenlivostí, a proto mohlo být velmi podrobně do případu angažováno, popř. odborníci z jeho zařízení se mohli účastnit případové konference. Je nám také z praxe známo, že zařízení vede časté klientské supervize, které přispívají ke kvalitě péče. Toto zařízení se také mohlo zabývat faktem, zda nezletilý netrpěl syndromem CAN – syndrom týraného a zneužívaného dítěte.

## **Rodina č.2**

Chlapec z rodiny č. 2 byl konfliktem rodičů zasahován zejména ve sféře psychologické. Otec dle mínění několika sociálních pracovníků, které se s případem na počátku seznámily, byl otcem velmi ovlivňován proti matce. Jakkoliv by otcovy pohnutky k tomuto jednání mohly být pochopitelné – o svěřením nezletilého do péče také žádala matka – alkoholička a toxikomanka, cizinka se silným ekonomickým zázemím v rodné zemi, kde neplatí Haagská úmluva a s nulovými bytovými možnostmi v Čechách, kde také byla se svým mužem povinna platit dluhy. Sociální pracovnice, která vedla případ, se okamžitě dostala do ohniska protichůdných zájmů

rodičů, její funkce kolizního opatrovníka tedy byla naprosto potvrzena, funkce sociální pracovnice zastávající neutrální pozici byla velmi těžko praktikovatelná, neboť otec podával na pracovníci stížnosti, když se domníval, že sociální pracovnice vysloví u soudu pro péči matky, neboť k tomu vedl jeden důvod – a to: jednou z indikací pro péči druhého rodiče je totiž zamezování styku s nezletilým, kterého se otec dopouštěl. Otec své dítě ovlivňoval různými tvrzeními poškozujícími autoritu matky a její osobnost, stavěl dítě do partnerské role, vytvořil s dítětem koalici proti matce.

Domnívám se, že v tomto případě měla sociální pracovnice výhradně psát protokoly z jednání s otcem, které měla otci po jeho seznámení s obsahem dávat k podpisu - tato skutečnost mohla preventovat stížnosti otce, které jí časově vyčerpávaly a zhoršovaly její vztah k otci.

K zamyšlení na tomto případě je fakt, že zákon o vydávání cestovních pasů umožňuje vydání dvou originálů pasů dítěte oběma rodičům, aniž by o tom byli vzájemně informováni. Dále také fakt, že matce bylo umožněno ubytování v azylovém domě pro matky s dětmi, ačkoliv neměla nezletilého v péči, matka rovněž udávala údajné domácí násilí, které však dokládala pouze svou jednostrannou spoluprací s intervenčním centrem, kdy nebyl vyhodnocen dotazník SARA, který je určen ke skutečnému prokázání domácího násilí a rovněž neexistovaly zprávy policie ze zásahů ani lékařské zprávy o případných zraněních, nebylo nijak prokázáno ekonomické či psychické násilí. A velmi důležitá je také skutečnost, že chlapec zvyklý spíše na matku si vlivem odloučení a zamezování v kontaktu s matkou od matky po krátkém čase skutečně odvykl a začal upřímně preferovat otce. Nezajímavé také není, že prokázat záměr rodiče dítě unést není jednoduché, musí opravdu dojít k nějakému kroku rodiče, který plán prokazuje, aby rodiči mohl být soudem vydán zákaz s dítětem vycestovat.

### **Rodina č.3**

V rodině č.3 je přítomna překážka ve zdárném vývoji chlapce v podobě pasivity matky, která odmítá pochopit že, pokud nebude kooperovat na výchově s otcem, nepodpoří jeho autoritu, dopustí, aby otec byl synem šikanován, dojde k závažným změnám v synově osobnosti, které budou vyžadovat odborný zásah



dokonce pobytovou formou ve specializovaném zařízení. Vedoucí tohoto zařízení – po přečtení zprávy o nezletilém podané školou už dokonce nyní vyjádřila názor, že se jedná o dítě indikované pro pobytovou službu. Rodičovský konflikt na úrovni vzájemné totální dehonestace a nespolupráce se přenáší do závadného vývoje dítěte.

Matka by měla být dle mého názoru více motivována pro spolupráci, možná by bylo vhodné jí zprostředkovat pohovor s kurátorem pro děti a mládež, aby pochopila, kam může dítě dovést patologická výchova, pokud by přesto nedošlo ke kooperaci matky, dítě by nadále vykazovalo asociální chování, musel by OSPOD podat návrh na předběžné opatření na umístění dítěte do dočasné péče diagnostického ústavu.

Dítě z této rodiny je typickým zástupcem nezletilého vykazujícího známky negativního zásahu do zdravého vývoje vlivem patologické výchovy vzešlé z konfliktu rodičů a to do sféry socio. Rodiče se obecně velmi soustředí na výkon jejich potomků v oblasti vzdělávání, často zanedbávají složku výchovnou, která však má pro sociální úspěšnost dítěte mnohem větší význam. Podceňování emoční inteligence by se rodiče neměli dopouštět, neboť je mnoha studiemi prokázáno, že mnohem úspěšnější a spokojenější jsou lidé sociálně zdatní a ne ti s vysokým inteligenčním kvocientem.

#### **Shrnutí DVO4:**

Všichni rodiče v konfliktu ze všech tří rodin poškozovali nebo poškozují své nezletilé děti tím, že odmítají spolupráci a setrvávají v konfliktu. Kdyby v konfliktu nezůstávali a pokročili k efektivní spolupráci na správné péči o nezletilé tak, jak navrhuje OSPOD, dali by svým dětem šanci na zdárný vývoj, čím dříve to rodiče pochopí, tím dříve dojde k ukončení poškozování zdraví, psychiky i socializačního procesu jejich dětí.

Konflikt rodičů a jejich nespolupráce vede k poškozování dítěte, jak bylo zmíněno. Z toho vyplývá, že prvořadé je ukončit konflikt rodičů. Zpravidla toto není v samotných silách OSPOD a to již z principu věci, neboť pracovnice OSPOD má zastávat neutrální pozici, kterou by si nemusela udržet v případě vkládání se do sporů rodičů. Nejlepším řešením bývá nařízená terapie ve správním řízení nebo soudem na návrh OSPOD. Někdy jsou vedeny diskuze o vlivu příkazu na zdárný průběh terapie,

já jsem ale názoru, že nezanedbatelnou složkou je platba za terapii, domnívám se, že může působit na rodiče motivačně – vést je k uzavření sporu, neboť cena za psychologické služby není malá.

OSPOD také zpravidla nevyužívá možnosti odejmout dítě z poškozujícího prostředí, ne příliš často jsou děti svěřovány do péče diagnostických ústavů. Naopak diagnostické ústavy působí jako strašáci a veřejnost není dobře seznámena s jejich fungováním. Myslím, že to je na škodu věci. Neboť děti zde nejsou zavřeny a vystaveny smutku, naopak je jim poskytnuta řada podnětů, které si rodiny nemůžou dovolit – např. kontakt se zvířaty - třeba koňmi, návštěvy finančně náročných sportovních utkání, divadel, kin, sportování apod. Tato zábava je dětem předkládána proto, aby mohly být pozorovány při nejrozličnějších činnostech. Doba jejich pobytu také není tak dlouhá, zpravidla činí 8 týdnů. Lze to chápat tak, že děti zde prožijí určitý druh prázdnin, i když jsou během pobytu vyučovány, pracují s nimi zkušení odborníci – etopedi, psychologové, psychiatr, pedagogové. Na závěr pobytu je vypracována odborná zpráva, která navrhuje efektivní cestu pomoci dítěti.

## 7.1 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Skrze výzkumné šetření byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka **(HVO)**, která zní:

„Jak působí nejčteněji zaznamenané rozchodové a rozvodové konflikty oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kostelec nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení?“

Výzkumným šetřením bylo zjištěna odpověď na první dílčí otázku **(DVO1)** znějící: „Které typy rozvodových a rozchodových sporů s negativním vlivem působícím na děti přítomné v rozpadajícím se vztahu zaznamenané na oddělení sociálně-právní ochrany Kostelec nad Orlicí jsou nejčtenější? takto: nejčtenějšími rozchodovými a rozvodovými spory zaznamenanými oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí jsou konflikty provázené nefunkčním stykem rodiče s dítětem v počtu 16 spisů, manipulace či programování nezletilého rodičem v počtu 13 spisů, podírání rodičovské autority v počtu 12 spisů evidovaných v období leden-únor 2017 - přičemž celý vzorek rozvodů a rozchodů činil 84 spisů, to znamená, že u 15-ti spisů nebyl spor zaznamenán. Z každé ze

skupin byla vybrána jedna rodina k výzkumnému šetření, přičemž hlavním výběrovým kritériem byla extrémnost kauzy, rodiny byly pojmenovány jako rodina č. 1, jež zobrazuje patologii nefunkčního styku, rodina č. 2 reprezentuje manipulaci a rodina č. 3 potom podrývání rodičovské autority .

Zkoumáním dotazovým šetřením prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů zaměřených na sociální dopady do dětského vnitřního světa byla zjišťována odpověď na druhou dílčí otázku (**DVO2**) znějící: „Jakými sociálními dopady vycházejícími z konfliktů rodičů je působeno na vnitřní svět dítěte?„: odpověď přináší zjištění, že všichni rodiče si trvalý konflikt uvědomují, ve všech rodinách si rodiče vzájemně *nedůvěřují*, z toho důvodu patrně i všichni rodiče zjišťují, jak proběhl styk nezletilého s druhým rodičem, ve všech rodinách má konflikt podobu určité formy *zamezování kontaktu* s druhým rodičem a rovněž také *podrývání autority* a *nepodporování druhého rodiče* v jeho rodičovských kompetencích a právech. Všichni rodiče žijí v *přesvědčení o manipulaci* druhého z rodičů. Z těchto důvodů není ani s podivem, že *žádný* z párů *není schopen praktikovat jednotnou výchovu*. To, co nelze opominout je fakt, že konflikt rodičů ve všech zkoumaných rodinách je naprosto otevřený, všechny děti v něm žijí, všechny potvrdily, že se *rodiče hádají*. Z šetření vyznělo, že vnitřní svět dítěte je ohrožen také *nízkou kvalitou* nejen rodičovských ale i obecných lidských *vztahů*, ze kterých naprosto *vymizela úcta a považování si jeden druhého*, zejména všichni *otcové mají nízké mínění o matkách*, dva z otců *nevěří výchovným schopnostem matek*, *dvě matky nesouhlasí se snižováním své důstojnosti* ze strany otců. Ekonomické záležitosti jsou také rodiči řešeny, *dvě rodiny mají problém se stanovenou výší výživného*. *Emoční sycení dítěte i rodičů zůstává v podstatě zachováno*, což je jistě v souladu se zájmy nezletilých - jejich vnitřní svět je obohacován o pocit přijetí a lásky, všichni rodiče vyjma jednoho mají zájem se s nezletilým mazlit. Nastavení výchovných pravidel a jejich důsledné vyžadování je však pro většinu rodičů problematické, to je samozřejmě nežádoucí, neboť vnitřní prostředí dítěte se tím hroutí a sociální dopady jeho chování bývají pak velmi těžké, někdy se setkáváme s nutností děti umísťovat do speciálních zařízení vlivem zanedbané socializace. Dětské psychické zdraví je vystaveno rodiči náročným zkouškám - *rodičovské páry ve dvou kauzách zcela nepřijatelně vychovávají své děti naprosto odlišným způsobem*, také rodiče ze dvou

rodičovských párů mají rozdílný názor na tresty a jinak trestů užívají. Všichni rodiče do jednoho *jsou přesvědčeni o manipulaci* druhého bývalého partnera dítětem. Z odpovědí dětí vyznělo, že fyzické trestání není běžným jevem v pozorovaných rodinách, za to *k vzájemnému se očerňování* mezi rodiči běžně dochází. Ani jedno z dětí neprojevilo zvýšený zájem o některého z rodičů, pokud děti byly dotázány na své přání, ve většině hovořily o přání svého rodiče.

Když bylo rozhovory zkoumáno, jaké sociální dopady mají vliv na vnější svět dítěte, tzn. byla šetřena třetí dílčí otázka **(DVO3)** byly položeny i dotazy týkající se procesních věcí, zde bylo zjištěno, že rodiče využívají různé klíčky a dostupné možnosti, aby zvrátili situaci ve svůj prospěch, záměrně na tomto místě zdůrazňují, že jde o jejich zájem, prospěch či výhodu, která vždy nutně nemusí být v souladu se zájmem nezletilého – protinávrh jako odvetné opatření podala jedna rodina a jedna z rodin manipulovala prostřednictvím *stížností, odvoláními se*, kterými prodlužují spor. Z hlediska dopadů na vnější svět dítěte byla také šetřena otázka školní docházky, bylo zjištěno, že v centru zájmu konfliktu škola nebývá, školní docházka byla předmětem sporu pouze v jedné rodině. Zajímala mě také oblast kompetentnosti rodičů vést svůj spor k jeho ukončení, dohodě, v této věci byly rodiče naprosto nekompetentní, ačkoliv jejich *otevřená hádka* je zdrojem silného vlivu na vnější svět dítěte. (i vnitřní) Potěšitelným zjištěním bylo, že problémy rodičů nejsou prohlubovány jejich neschopností nebo případnou nechutí opatřit si pomoc. Vyjma jednoho rodiče odmítajícího existenci problému všichni *rodiče podali informaci o určitém zdroji pomoci*. Je třeba dodat, že se jednalo o rodiče, kteří si přiznali existenci svých potíží. Zdroje pomoci jsou v textu chápány jako skutečné pomáhající organizace nebo subjekty, které mají zájem na ukončení sporu ne jeho dalším třibení či exkalaci.

Práce podala odpovědi na čtvrtou dílčí otázku **(DVO4)**: „Jaký by mohl být efektivní způsob řešení rodičovského sporu?“, Práce podala návrh na efektivní řešení problému na základě zkušeností z oboru sociálně-právní ochrany dětí, studia odborných textů a faktického průběhu sporu. Došlo k uvědomění si závadného faktu, že *přesná metodika k vedení případů de facto neexistuje*. Pokud si tedy sociální pracovnice není jistá svým postupem, zpravidla požádá o klientskou supervizi, projedná případ na poradě nebo požádá o pomoc krajského metodika/čky. Úřady,

kteří mají dokonale zpracovány Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí, mohou využívat tyto. Podrobná analýza dokumentů založených ve zkoumaných spisech dospěla k těmto závěrům:

U rodiny č. 1 byla navržena spolupráce s do případu reálně zasvěceným psychologem majícím přístup k prostudování spisové dokumentace, slabým místem ve vedení případu se totiž jeví angažování do případu dokonale neznalého psychologa. Zároveň byly navrženy postupy sociálně-právní ochrany dětí, vycházející ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí – tj. práce s rodinou dle IPOD, stanovení soudního dohledu nad poškozovaným dítětem či alespoň uspořádání případové konference.

V rodině č. 2 se jeví jako problém, že byl ponechán prostor otci pro stížnosti, tento by se značně zúžil, kdyby sociální pracovnice vyhotovovala záznamy z jednání či šetření jako protokoly tj. spisovou dokumentaci autorizovanou účastníkem jednání.

V rodině č. 3 se jako problematický ukazuje přístup matky k faktickému hodnocení jejího dítěte školou, zájmovými kroužky, otcem. Matka odmítá přijmout fakt, že dítě nemá ve svém jednání hranice, nedodrжуje společenská pravidla, chová se manipulativně, agresivně, asociálně. Je nezbytné matce poskytnout odborné informace např. prostřednictvím kurátora, pokud matka neporozumí a nebude spolupracovat a problémy se budou prohlubovat, bude třeba dítě diagnostikovat ve speciálním pobytovém zařízení k nastavení správné budoucí výchovy vedoucí k socializaci dítěte.

Na hlavní výzkumnou otázku (**HVO**): „Jak působí nejčteněji zaznamenané rozvodové a rozchodové konflikty oddělením sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení?“, lze odpovědět těmito slovy: na nejčteněji zaznamenané konflikty, kterými jsou nefunkční styk rodiče s nezletilým, manipulace či programování nezletilého a podřívání rodičovské autority do vnitřního světa dítěte nejvíce dopadá vzájemná nedůvěra rodičů, zamezování kontaktu s druhým rodičem, podřívání autority, nepodporování druhého rodiče, dokonce očerňování se, přesvědčení o manipulaci, nepraktikování jednotné výchovy, hádky rodičů, obecně nízká kvalita vztahů – vztahy bez úcty, nízké mínění otců o matkách, jejich nedůvěra

v mateřské výchovné koncepty, problémy s výší výživného. Na vnější svět dítěte pak působí zejména prolongování konfliktu různými odvoláními a stížnostmi ze stran rodičů, neschopnost vést konflikt k dohodě. Efektivní způsob řešení sporu v podstatě není možné generalizovat, protože neexistuje jednotná metodika.

## 7.2 DISKUZE

Výzkumný cíl práce jsem plnila prostřednictvím stanovených dílčích otázek, pro jejichž odpovědi bylo získáno dostatečné množství informací. Sběr informací se uskutečnil na základě polostrukturovaných rozhovorů, tato technika se mi zamlouvala z toho důvodu, že se problematikou zpracovávanou ve výzkumném šetření v praxi zabývám, mám tedy určité povědomí o tématu a chtěla jsem mít prostor pro jistou variabilitu rozhovorů, v těch místech, kde budu cítit potřebu si více upřesnit zjištění. Vzhledem k předpokladům o výsledcích výzkumného šetření, které jsem si utvořila, nakonec přílišná volnost v struktuře rozhovorů třeba nebyla, osnova otázek dle mého názoru splnila účel výzkumného šetření.

Teoretická část reflektuje problematiku rozchodových a rozvodových konfliktů, zabývá se tedy negativní součástí téměř poloviny dětských životů – rozvody a rozchody. Tyto jsou z principu věci provázeny konflikty, které se odrážejí svými sociálními dopady na vnějším i vnitřním světě dětí. Z tohoto důvodu byla použita jako základní teoretická výbava literatura renomovaných psychologů, mezi které řadím i Oldřicha Matouška, který přináší cennou metodickou základnu pro sociálně-právní ochranu, jež je zpracována jak odborně tak velmi empaticky – nepostrádá socio-psychologickou rovinu, které v praxi nebývá věnována náležitá pozornost. Do práce jsem Matouškovo dílo zahrnula i proto, že se obšírně věnuje hodnocení rodinného prostředí výchozího, výchovných kompetencí rodičů a ukazuje sociálním pracovníkům cesty, jak přemýšlet v širší rovině a neomezovat se pouze na právní ukotvení problému.

Můj předpoklad, že nejčtetnějšími defekty v rodinné anamnéze spadající sociálně-právní ochrany způsobené konflikty jsou problémy se styky nereziduálního rodiče s nezletilým, se potvrdil. To také zdůrazňovala teoretická východiska, která zmiňovala i výskyt dalších masivně se vyskytujících nežádoucích jevů, které i výzkum objevil jako významně zastoupené – a to manipulace s dítětem a podrývání

rodičovské autority. Z odpovědí členů zkoumaných rodin vyplývají i další zjištění a to ta, že rodiny bojují s vzájemnou nedůvěrou mezi svými členy, otcové postrádají jakoukoliv úctu k matkám, rodiče nejsou schopni se dohodnout. To je potom na překážku efektivní výchovy, kterou zmiňuje Teyber (2015) jako účinné východisko z nežádoucí situace, v které se dítě ocitlo. Zde vzniká prostor pro další typ výzkumu, který by odhaloval cesty, jak dohody dosáhnout. Opoziční výchova, která se ukázala být silným problémem zasahujícím vnitřní složku sociálních dopadů má odraz i do vnější složky, kterým je již zmíněná neschopnost se dohodnout. Nad těmito faktory by nemělo být mávnuto rukou s tím, že rodiče se rozvádějí právě proto, že nejsou schopni efektivního komunikování, ale naopak by s tímto problémem mělo být pracováno. A to i proto, že zákonná povinnost se informovat o dítěti leží na rodičovských bedrech. Co se týká protikladné výchovy, je z hlediska zdravého vývoje nepřijatelná. Dítě nemůže žít v chronicky dvojakém až schizofrenním prostředí, pokud chceme zabezpečit jeho zdravý vývoj. V případě, že bychom jako sociální pracovníce odhalily rodičovské tendence k opačné výchově, neměly bychom přistupovat v zájmu zdravého bio-psycho-socio modelu dítěte na střídavou péči rodičů. Co by se s takovým dítětem stalo, popisuje např. v práci zmíněná Špaňhelová (2010).

Obsahová analýza spisů přinesla v případech rodiny č. 2 a č. 3 určitá doporučení, jak účinněji s podobným typem rodiny pracovat, jednalo se víceméně o specifický druh vedení spisové dokumentace a účinné sociální spolupráce s klientem. U rodiny č. 1 bylo nalezeno pochybení v nedůslednosti ve vedení kauzy a práce s rodinou, neboť nebyly řádně využity nástroje sociálně právní ochrany, které by mohly zabezpečit spolupráci rodičů na ochraně dítěte, prostřednictvím jejich kontinuální kontroly a také bylo odhaleno nebezpečí spočívající v nekvalitní kooperaci s odborníky. V této věci je k zamyšlení, zda fenomén mlčenlivosti, by neměl být v určitých případech prolomen.

Generalizaci zkoumaných sociálních dopadů na dětský vnitřní a vnější svět však nelze beze zbytku provést a to proto, že ve zkoumaných rodinách žijí děti ve věkovém spektru 7-9 let, navíc jsou to všichni chlapi, takže lze předpokládat určité odlišnosti u dětí jiného věkového spektra v kombinaci s druhým pohlavím.

Také reflexi na způsob vedení případu nelze paušalizovat, neboť do našeho způsobu praktikování sociální práce vstupuje naše osobnost, takže každá sociální pracovnice má svůj „rukopis“, kterým vede svou kartotéku. Proto se domnívám, že případy z jiné kartotéky by mohly odhalit jinou rutinu.

Pozitivním závěrem celé práce je zjištění, že všechny zkoumané spisy byly vedeny velmi přehledně, důsledně, bylo velmi jednoduché se v nich orientovat. Vzhledem k faktu, že spisová dokumentace je základním důkazním prostředkem sociálně-právní ochrany je tento nález velmi příjemným signálem vedoucím k ubezpečení se o kvalitě poskytované práce.



## ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jak působí nejčteněji zaznamenané rozchodové a rozvodové konflikty oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kostelec nad Orlicí na vnější a vnitřní svět dítěte a jaký by mohl být efektivní způsob jejich řešení. Byl vzat v potaz bio-psycho-socio model problému dítěte v konfliktu rodičů a dle toho byl i uskutečněn výběr zkoumané rodiny.

Teoretická část práce se zabývala současnou rodinou – popsala výchovné styly, problematiku výchovy dětí v rozpadu rodičovského vztahu, definovala principy efektivní výchovy. Přiblížila obecně defektní jednání rodičů, popsala funkční i dysfunkční rodinu. Ukázala konflikty z pohledu rozpadu vztahu s dětmi, zaměřila se na reakce dětí na spor, dále projevy a dopady konfliktů během rozvodového a rozchodového období na děti, péči o dítě v konfliktní situaci. Byla zpracována charakteristika rozvodu a rozchodu. Byla shrnuta sociálně-právní ochrana dětí z pohledu pomoci a represe. V rámci tématu sociálně-právní pomoci jsem zpracovala problematiku odborného výkonu pracovních činností OSPOD, vymezila pomoc odborných zařízení, soudních uspořádání životních podmínek dítěte, zákonné normy.

V empirické části byla prostřednictvím kvalitativní výzkumné strategie, polostrukturovaného dotazování a obsahové analýzy spisové dokumentace zodpovězena hlavní výzkumná otázka. Jako nejčtenější typy rozvodových a rozchodových konfliktů řešené oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí byly identifikovány nefunkční styk rodiče s dítětem, manipulace rodičem, podřívání autority druhého rodiče. Z těchto nejsilněji zastoupených skupin byly vybrány rodiny, u kterých byly zkoumány dopady těžké sociální situace na vnitřní a vnější svět dítěte přítomného v rozpadajícím se vztahu rodičů. Bylo zjištěno, že v šetřených rodinách děti žijí v prostředí vzájemné nedůvěry rodičů, podceňování matek, je jim odpírán kontakt s druhým rodičem, v jejich socializaci je přítomno patologické působení opoziční výchovy a podřívání rodičovské autority, to vše se odráží na jejich vnitřním světě, na jejich vnější svět dopadají důsledky rodičovské neschopnosti se dohodnout.

Výzkum mě nepřekvapil svými výsledky v oblasti zkoumání nejčastěji zastoupených konfliktů, předpokládala jsem, že na čelním místě bude nefunkční styk rodiče s nezletilým, na dalších dvou místech s nejčastěji zastoupenou patologií byly zjištěny manipulativní techniky – přímá manipulace a podryvání rodičovské autority, ani to není pro mě překvapující. Pro vedoucí pracovníky by mohlo být zjištění signálem k navázání spolupracujícího vztahu s odborným zařízením v oblasti psychologie nebo terapie a očekávání, že bude třeba rodiny vést cestou pomoci nebo kontroly k terapii.

Zásahy do vnitřního světa dítěte spojené s zamezováním kontaktu s druhým rodičem, podryváním rodičovské autority, problémy s nastavením mantinelů výchovy, vedení opozičních výchov, manipulace jsem rovněž očekávala jako výsledné výstupy. V podstatě se potvrzuje opodstatněnost zařazení klauzule o možnosti nařízení rodinné psychoterapie do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Po vnější stránce děti nejvíce trápí neschopnost rodičů se dohodnout. Toto vnímám jako bolestivé zjištění, neboť rodiče, kteří se nacházejí v konfliktu, zpravidla dle mé zkušenosti, tuto bojovnou pozici neopouštějí. Možné řešení tkví v hloubce probíhajícího konfliktu, za nejměkčí východisko lze považovat opět mediaci či terapii, jež byla zmíněna v předchozích odstavcích. Tvrdší postupy spočívají v sociálně-právní represi. Retrospekci prostřednictvím obsahové analýzy byl kontrolován postup ve vedení předložených kauz. Domnívám se, že podněty, které byly navrženy, by mohly pozitivně ovlivnit vývoj případu. Velmi důležitým zjištěním je, že je nutné zavést jednotnou metodiku řešení případů, např. formou pečlivě zpracovaných Standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí.

Celkově mě šetření utvrdilo v tom, že my, sociální pracovnice a sociální pracovníci sociálně-právní ochrany dětí máme povinnost využít v nejlepším zájmu dítěte naše pravomoci, snažit se vyvést rodiče z dítě poškozujícího konfliktu nebo v pravý čas energicky zasáhnout, aby dítě nebylo ohroženo po biologické, psychické ani sociální stránce.

## SEZNAM LITERATURY

DOBRUŠOVÁ, Eva; VEČERKOVÁ, Petra; HRDLIČKOVÁ, Ivana; ŠILAROVÁ, Eva; HOLLÁ, Kateřina; VAVROŇOVÁ, Marie; HOLLÝ, Martin. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. 100 s. ISBN 978-80-7421-048-8.

FRANCOVÁ, Marie; DVOŘÁKOVÁ, ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody, zánik partnerství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 260s. ISBN 978-80-7357-586.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. Praha: Portál, 2010. 240s. ISBN 978-80-7367 -745-9.

LEVINE, Peter A. ; KLINEOVÁ, Maggie. *Prevence traumatu u dětí*. Praha: MAITREA, a.s, 2014. 270s. ISBN 978-80-87249-61-1.

LINHART, Jiří ; PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena ; MAŘÍKOVÁ Hana. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. 214s. ISBN 80-85824-06-X.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál, 2015. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 332s. ISBN-80-247-13-62-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 309 s. ISBN 80-86429-58- X.

NOVÁK, Tomáš; PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Jak přežít rozvodové peklo*. Brno: JOTA, s.r.o., 2004. 198 s. ISBN 80-7217-294-8.

NOVOTNÁ, Věra; BURDOVÁ, Eva; RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí s komentářem*. Praha: ANAG, spol. s r.o., 2014. 800s. ISBN 978-80-7263-914-4.

PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s, 2012. 192s. ISBN 978-80-247-4317-2.

PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. 143 s. ISBN 80-901896-5-2.

PREVENDÁROVÁ, Jitka. *Rodinná terapie a poradenstvo*. Bratislava: Humanitas, 2001. 148s. ISBN 80-968053—6-3.

ROZUM A CIT, občanské sdružení; PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK Radek. *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. 44s. ISBN 978-80-7421-038-9.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára; *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TĚUBNER, Vladimír. *Rodiče v krizi?*. Pardubice: Petr Šorel, 1993. 108 s. ISBN 80-900683-7-5.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod*. Příbram: Návrat domů, 2015. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

#### **Internetové zdroje:**

MPSV [on line]. 2016 [2016-12-29]. Rozvod. Dostupné z WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod>

*Sociální práce* [on line]. 2008 [2016-12-29]. Syndrom PAS. Dostupné z WWW: <http://socialni-prace.webnode.cz/syndrom-pas/>.

Wikipedie [on line]. 2016 [2016-12-29]. Konflikt. Dostupné z WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Konflikt>

*Škola lásky v rodině* [on line]. 2005-2013 [2016-12-29]. Škola lásky v rodině. Dostupné z WWW: <http://www.cevap.cz/index.php/cs/skola-lasky-v-rodine>

Wikipedie [on line]. 2016 [2016-12-29]. Rozvod. Dostupné z WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod>

## SEZNAM TABULEK

|                                       |    |
|---------------------------------------|----|
| Tabulka 1 - DVO1,DVO2,DVO3,DVO4 ..... | 61 |
| Tabulka 2 - Rodiny v konfliktu .....  | 68 |

# SEZNAM PŘÍLOH

|                              |    |
|------------------------------|----|
| Příloha č.1 - rozhovory..... | 95 |
|------------------------------|----|

## **Příloha č.1 - rozhovory**

### **Rodina č.1.**

*Mtka z rodiny č.1:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Neshodli jsme se na výši výživného, na výchově, mám problémy s jeho agresivitou, s přístupem k synovi.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Vždy jsem se ptala, je to důležité zjištění, zda je vše v pořádku. S bývalým partnerem jsem žila, vím, co je za člověka, je mi známa jeho prchlivost, agresivita, je mi známa manipulace ze strany babičky, musím v zájmu mého dítěte se ptát, jak se mu dařilo.

TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně?

Určitě se mu věnuji, chodíme na kolo, беру ho plavat, vždy podle sezóny. Povídáme si. Otec svým jednáním zavinil synův stav, jeho přítelkyně je rovněž velmi konfliktní, syn se jich bojí, takže mám pocit, že otec s ním tráví času nadbytek.

TO5 Mazlíte se s dítětem?

Ano, je hodně citlivý a mazlí se opravdu rád. Rádi si spolu chodíme třeba o víkendu po obědě lehat, večer si s ním také občas lehnu a čekám, až usne.

TO11: Podráží Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?

On si servítky tedy nebere. Víím, že o mně mluví doma urážlivě, nesledují, zda je syn u hovoru, domnívá se, že když bude chlapce fackovat, bude z něj větší chlap. S tím přece nemůžu souhlasit, takže víím, že o mně prohlašuje, že z kluka dělám bačkoru a tak podobně.

TO12: Má nezletilý ve svém výchovném prostředí nastaveny mantinely? Vy mu je nastavujete?

Syn doma i ve škole poslouchá, není s ním potíží, nemusím jej nijak trestat, navíc je ještě malý a potřebuje péči, ne drezúru.

TO13: Trestáte ho? Jak?

Nikdy jsem jej nebila. Je to moje dítě, děti se přeci nebijí. Všechno si vysvětlíme.

TO14: dle Vás druhý rodič s nezletilým?

Na to je spíše expert babička, ta je tedy aktivní..... I když otec také nepřemýšlí, že by mě neměl očerňovat.

TO15 a TO18: Jak se chová Vaše dítě?

Syn se umí chovat, je to hodný chlapec. Ve škole jednou něco paní učitelka říkala, ale to bylo přehnané, svého syna znám, vím, že je slušně vychovaný, a že ví, jak se má kde chovat.

TO16 a TO19 Praktikujete jednotnou výchovu?

No, promiňte, to je černý humor?

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy?

Je pravdou, že jsme si protinávrhy dávali, ale to bylo vždy z dílny babičky. Já jen chránila své dítě.

TO20: Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?

Tato otázka je teď bezpředmětná, navíc nikdy se nechtěli školou zabývat, zdálo se jim to ztrátou času.

TO21: Jste schopen/a s bývalým partnerem/kou konstruktivně hovořit?

Otec je stále v práci, ve všem ho zastupuje jeho přítelkyně nebo babička. Je složité mluvit s oběma, obě jsou nátlčné, jsem ráda, když s nimi mluvit nemusím. Jejich témata jsou stejně strašná – například jejich touhu po výlučné péči o mého syna opravdu nechápu. Chtějí ho doma umlátit nebo co? Já jsem zvyklá se kontrolovat, já to dokážu zpracovat. Já se nehádám a nekřičím.

TO22: Pomáhá Vám někdo? Nějaká osoba či organizace?

Ne, s nikým nejsem ve spojení, z těch organizací mi vyhovovaly konzultace u pana doktora, rozuměli jsme si. Teď jsem se tedy podřídila soudnímu rozhodnutí a chodíme k Mgr. Hornové, ale stále si myslím, že má syn potíže kvůli agresi otce. Nemyslím si, že to je jinak, jak říká babička, že by to snad bylo genetického původu.

*Otec z rodiny č.1:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Mám dluhy, to je pravda, ale kvůli tomu spor není, spor je proto, že se s ní nedá bavit, ve mně chyba není. Všechno co kluk potřebuje, u nás má. Alimenty posílám. Ona neumí hospodařit. Navíc mně se narodilo ještě jedno dítě, alimenty by se mně měly snížit.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Manželka se zeptá, zajímá nás, jak ho bejvalka kazí.



TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně? No, to je teda otázka. Samozřejmě, že nemám možnost se klukovi věnovat. To zavinil už ten psycholog a ta pracovnice, co tady byla. Kluk si odvykl, jak je na tom zdravotně, to nevím. Bejvalka říká, co se jí hodí. A matka? Kluk vyceповanej není, tak asi se mu matka moc nevěnuje.

TO5: Mazlíte se s nezletilým?

Je potřeba, aby byl z kluka chlap. Ona z něj dělá neschopnou, ulhanou babu. Ale záleží mi na něm.

TO11: Podráží Vás partner nebo podporuje Vaši autoritu?

Nesnáším jí a ona mě taky, takže jaká podpora? Navíc, její výchova je příšerná. Dělá z kluka bačkoru.

TO12 a TO13 Má nezletilý ve svém výchovném prostředí nastaveny mantinely? Vy mu je nastavujete? Trestáte ho? Jak?

Já se ho snažil vychovávat, udělat z něj chlapa, když bejvalka z něj dělá chcípáka, ale jakej je výsledek? Zmanipulovala to. Vždyť i psycholog říkal, že si kluk ve svý domnělý nemoci libuje. Sledoval někdo vůbec jak to je? Jestli se fakt podělavá mň, když mě nevidí? Nikde to není ověřený.

TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič s nezletilým?

Od samýho začátku to je zmanipulovaný, zmanipulovala doktora, tu paní před Vámi, doktorku má kluk administrativní.

TO15 a TO18 Jak se chová Vaše dítě?

Kluk má bejt přímej, jsem táta tak, když se zeptám, chci slyšet pravdu. On jen uhejbá. Ty lži mu nebudu přehlížet, dostal za to, že lže, né, že kadí do trenek, i když to dělá určitě naschvál.

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy? Co? Dyť Vám říkám, že musíme napravit, co ona pořád kazí. Všechny problémy, co kluk má, má z ní. Je to můj kluk, já ho chci vidět, chci, aby byl chlap ne pořád malej chlapeček a ještě k tomu ulhanej a ubřečenej.

TO16 a TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?

V žádném případě!! Moje bejvalka vůbec nevychovává. Nejvíc by jí vyhovovalo, kdybysme z jejího života zmizeli. Já to mám tak, že kluk má bejt chlap. Má bejt jednou hlava rodiny, takže musí bejt pevněj a ne bačkora. Máma z něj dělá holku,

ještě k tomu ukňučenou, tím, že mu povoluje, tím, že ho nechává v té situaci, v který je a podle mě mu ten stav vyhovuje, kdyby se matka ohradila, zakázala mu se podělovat, dala by mu najevo, že to, co dělá je hnus, moh by se snažit, takhle si myslím, že mu vyhovuje bejt chudáček a jí taky, protože má záminku nás dva izolovat. Beru to jako obrovskou manipulaci.

TO22: Jste schopen/a s bývalým partnerem/kou konstruktivně hovořit? Na ní se člověk zamračit a houknout musí.

TO23 Pomáhá Vám někdo?

Moje máma a přítelkyně, já jsem za volantem. Snažíme se z kluka udělat kluka, ten prototyp, kterej vytváří moje ex nemá s chlapem co společnýho.

*Dítě z rodiny č.1:*

TO5: Mazlíte se spolu?

S maminkou se mazlím, nechci teda před školou, aby se mi kluci nesmáli, ale doma sem rád, když si s mamkou lehneme a třeba čteme, to je hezký. Babička mě taky ňuchňala, tatka mi říká, že chlapi se nepusinkujou, tak s tátou se nemazlím, asi to nemá rád. Nechci, aby se na mě zlobil.

TO6: Bije tě někdo z rodičů?

Táta, dal mně facku a já se pak bouchnul o stěnu a měl jsem tam strup. Taky jsem měl strupy na puse, máma si myslela, že od táty, ale to bylo od kola. Máma říká, že je moc velký, že určitě ho táta nekoupil mně, táta říká, že jo.

TO7: Co o sobě tatínek a maminka říkají?

Přítelkyně táty někdy něco říká. Maminka se mě na to pak ptá. Babička se taky ptá. Ale teďka je to lepší, maminka je ráda, že teďka je to lepší.

TO8: Přál by sis být s otcem více?

Až budu velkej, tak jo. To budu mít auto a budu moct tátovi ujet, když mě bude bít.

TO9: Co by sis přál?

Kluci ve škole mi někdy říkaj smrad'ochu. Mamce to neříkám, bylo by jí to líto. Tak, aby mi to neříkali a aby maminka byla šťastná a abych byl velkej a mohl se bránit

TO10: Hádají se vaši, pokud ano, tak kvůli čemu a jak často?

Já teď nevím, ale vím, že by maminka byla ráda, kdyby táta peníze poslal a bylo jich víc. A já bych chtěl, aby byla ráda.

## **Rodina č.2:**

*Matka z rodiny č.2:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Ano, hlavně kvůli stykům, zamezoval a ještě i zamezuje mi kontakt se synem. Manipuluje ho proti mně. Nadává mi před ním. Říká mi feťáčko, chudinko. Nechal na mně veškeré dluhy, které jsme měli. Poslední dobou taky kvůli škole, zdá se mi, že ji tatínek zanedbává. Zamezuje mi, abych se se synem učila, tvrdí, že nemám potřebné dovednosti, ale já chci být plnohodnotnou matkou. Jednou chci syna do péče, teď se podvoluji vůli soudu, ale jednou ho chci mít v péči já.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Ano, ptám se, jak se má. Otec si myslí, že vyzvídám, takže ho nedostanu ani k telefonu.

TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně?

Jak se mu věnuje tatínek, to moc nevím. Já se snažím, aby byl malý šťastný. Hodně se spolu mazlíme, vaříme spolu, chodíme na procházky, do bazénu.

TO5: Mazlíte se spolu?

No jasně, mazlíme, můj syn to potřebuje, je to zlatíčko.

TO11: Podráží Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?

Celou dobu manipuluje. Všichni mu na to skáčou. Vůbec mě nebere jako autoritu a nikdy nebral. Vždycky vyžadoval poslušnost, k žádnému respektu ke mně syna nevede. Naopak mě sráží. Byl by rád, kdybych někam zmizela.

TO12: Nastavujete mantinely svému dítěti?

Máme na sebe tak málo času, že na výchovu není moc prostoru, spíše si užíváme jeden druhého.

TO13: Trestáte své dítě?

Můj chlapec nemusí být trestán, je to miláček, nezlobí. Pokud říká něco protivného, tak jen proto, že ho to učí tatínek.

TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič Vámi nebo nezletilým? Popř. jak? –

No, jasně, že manipuluje. Učil ho, jak špatná je moje země, když je špatná moje země, jsem špatná i já? Učil ho, aby mě přemlouval k návratu. Mě manipuloval celý život, nedalo se to vydržet, proto jsem pila. Říkal mi, co mám nosit, co mám říkat,

dokonce se mnou jezdil i na výběrová řízení, museli ho tam okřiknout, ať nechá mluvit mě.

TO15 a TO18: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)

No, má naučené řeči od tatínka, ale já na to nereaguju, to ho pak odradí.

TO16 a TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?

Vůbec ne, on mě nebere jako vychovatelku, spíše se snažil vychovávat mě.

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy?

Ne, já jsem se jen snažila chlapce vidět, musela jsem to udělat skrze soudy.

Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?

Oba tak nějak stejně poslední dobou. Když mám malého, samozřejmě uděláme všechno, co má zadáno. Je to pak v pořádku, ověřuju to ve škole. Tatínek má mezery, vím, že zapomíná psát úkoly nebo je se synem píše dokonce dcera otcovy přítelkyně. Ta je o dva roky starší. To se mi nelíbí.

TO21: Jste schopna s bývalým partnerem konstruktivně hovořit?

Tatínek stále manipuluje. Dohoda není možná. Nechal mě platit naše dluhy a některé jeho. Celý život jsem musela poslouchat.

TO22: Pomáhá Vám někdo? Osoba či organizace?

Pomáhalo mi hodně Intervenční centrum, ubytování jsem našla v azylovém domě, pomáhaly mi kamarádky, doprovázely mě na kontakty se synem, nikdy jsem nevěděla, jak to dopadne, jestli syna dostanu nebo ne, jestli mě muž nenapadne. Také jsem měla právní služby zdarma.

### *Otec z rodiny č.2:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Nemůžu se na ní spolehnout, není schopná se se synem pořádně naučit – hlavně češtinu ne – neumí slabikovat, ani počty nezvládne, ten titul Bc. má koupenej, , musíme pak vždycky dohánět školu po jejím víkendů. Nevěřím jí navíc, myslím, že vyčkává na příležitost, až bude moct syna unést. Dává mi taky nízké výživné. A vůbec celkově zneužila systém, jak je možný, že má právníka zdarma, jak je možný, že bydlela sama v azylovém domě pro matky s dětmi – bez děcka, jak je možný, že neplatila znalecký posudek, lze od začátku včetně toho výmyslu o domácím násilí. Přitom je to feťačka a alkoholička – regulérní.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Ptám, musím vědět, co jeho matka chystá. Synovi by to zničilo celý život, kdyby ho unesla, není u nich přijatý, nedala by mu vzdělání, zase by jí za někoho provdali, co by bylo s ním?

TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně?

Dělám pro něj všechno, je to moje sluníčko, máme zvířátka, který krmíme, jezdíme bobovat, na kole, plavat. Nevím, co mu může nabídnout matka, asi chodí na procházky, vím, že ho má ráda, ale život s ní by mu ublížil do budoucna, její starší syn by bez nás – mě a sestry - neprošel ani základkou, dokáže se mu nárazově věnovat, ale nemá to koncepci

TO5: Mazlíte se spolu?

To víte, že ano, je to můj andílek, žiju jen pro něj.

TO11: Podráží Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?

Umí se držet, ovládne se, plánuje, nesmí se jí dát příležitost, podrazila by nás. Já jsem jí celý život držel nad vodou, pomáhal a ona podrazila mě.

TO12: Nastavujete mantinely svému dítěti?

On se umí přirozeně dobře chovat, má dobré srdíčko, ale po dobrém ho vedu, stačí ho jemně navést, trochu teď máme problémy s dcerkou přítelkyně, ta nemá vedení, to mě znervózňuje, ruší nás to.

TO13: Trestáte své dítě?

Ne, synek je hodný, je chytrý, na něj stačí jít po dobrém.

TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič Vámi nebo nezletilým? Popř. jak? –

Ano, má to dokonce v diagnóze z léčebny. Má to všechno vykalkulované. Jak je možné, že zneužívala systém? Jak je možné, že zabírala místo potřebnějším v tom azylovém domě?

TO15 a TO18: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)

Je to miláček, je šikovnej kluk, má rád zvířata, lidem pomáhá, snaží se nepřidělovat mi starosti, naučil se třeba teď jezdit autobusem.

TO16 a TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?

Ona nevychovala ani prvního syna, zmizela od něj na 4 měsíce, nestarala se o jeho školu, jak by se s ní dala praktikovat jednotná výchova.

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy?

Musel jsem se odvolávat, stěžovat si, ale protinávrhy jsem nedával, jen jsem u soudu nesouhlasil s matčinými tvrzeními.

TO20: Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?

Příprava do školy je náročná, často zapomíná ve škole učebnice, naposledy, když bývalá žena dělala se synem úkoly, museli jsme to předělávat. Chtěl bych to mít celé pod kontrolou, chtěl bych se s ním učit já i před víkendem, dá to pak velkou práci to dohnat.

TO21: Jste schopni s bývalou partnerkou konstruktivně hovořit?

S ní nejde hovořit konstruktivně, dohody s ní neplatěj. Bylo by nejlíp, kdyby se odstěhovala. Někam daleko.

TO22: Pomáhá Vám někdo? Osoba či organizace?

Pomáhá mi právnička, znám jí léta, teď mi taky v poslední době pomohla přítelkyně, když jsem byl ve vězení tak moje sestra.

*Dítě z rodiny č.2:*

TO5: Mazlíte se spolu?

S tatškou i mamkou se mazlíme, mám je oba rád. Oni mě mají taky rádi, tatška mi to říká pořád, mamka taky.

TO6: Bije tě rodič?

Ne, nikdy. Nezlobím je. Mám je rád.ké

TO7: Co o sobě tatínek a maminka říkají?

Tatínek říká, že jsme my dva chlapi, a že si poradíme. Taky říká, že maminka nebude šťastná, dokud se nevrátí. Taky říká, že mamka je z Ukrajiny, a že Ukrajina je fuj, je tam všechno šeredný a všichni tam kradou, není tam nic hezkýho. Maminka nic neříká, jen, že je to na Ukrajině hezký a že mě tam vezme k babě.

TO8: Přál by sis být s matkou více?

No, já mám rád Evku (dcera přítelkyně), Evka je u nás o víkendu. O víkendu mám jezdit k mamce. Tak já ani k mamce nechci, když je tady Evka.

TO9: Co by sis ještě přál?

Já bych si přál, aby se naši nehádali. Aby se tatška nezlobil, když mamka hodně volá nebo když něco zapomeneme udělat do školy. Aby tatška i mamka nebyli smutný.

TO10: Hádají se vaši, pokud ano, tak kvůli čemu a jak často?

Už se hádají mín. Hádají se, když se vidí. To je skoro pokaždé. Nejlepší by bylo, kdyby se neviděli. To by jim nic nevadilo.

### **Rodina č.3:**

*Matka z rodiny č.3:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Je toho hodně. Například mě podráždí, hovoří o mně s mou sestrou, беру to za pomluvy. Von není schopnej vychovávat naše dítě, já jo. Nadává mi taky před klukem, dá se z toho odvodit přímo, že mě má za kurvu. Plete se do toho, jak si já život vedu, do toho mu nic není. Chci, aby měl co nejmenší přístup do mého domu a neustále mě nekontroloval.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Jo, zajímá mě, jestli mě jeho otec nepomlouval. Ptám se ho na to, taky, co dělali.

TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně?

Já rozhodně. Děláme spolu všechno, připojí se ke všemu, třeba, když pečů, tak i k pečení. Snažím se být maximum času s ním, vozím ho na sport, na utkáních mu fandím. Otec je naštvanej, že na něj nezbejvá moc času, ale kluk hraje dobře a taky ten sport – chodí na fotbal i hokej vyhledává a já tam chci být s ním, to vadí mému bývalému, že tam jsem taky. To mně nikdo nemůže zakázat, abych tam nebyla. Někdy tam dojde ke střetu mezi náma.

TO5: Mazlíte se spolu?

Jo, to jo. Je hodně mazlivej, je to ještě malej kluk, chodí do první třídy.

TO11: Podráždí Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?

To víte, že mě podráždí. Hádá se se mnou před klukem. Nadává mě, říká i když jsme u Vás, jaká jsem, i když se ho neptáte. Pořád mě musí korigovat, není to můj učitel, sakra.

TO12: Nastavujete mantinely svému dítěti?

Mě poslouchá, já s tím problém nemám. Když neposlechne, dělám to, co každé, i mí rodiče – křiknu na něj nebo dostane na zadek.

TO13: Trestáte své dítě?

Jak jsem řekla, pár na zadek v nejhorším zabere. Křiknu na něj, ale musím, vychovávám ho já, je mi jedno, že se to mý sestře nelíbí a řeší to s mým bývalým mně pochopitelně vadí. Stavěj se proti mně.

TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič Vámi nebo nezletilým? Popř. jak? –

Jo, třeba ten komplot s mojí sestrou nebo to, že do naší rodiny zaangažoval sociálku, fakt nevím proč.

TO15 a TO18: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)

Je to kluk, tak se chová jako kluk. Na fotbale plivou všichni. Známký má dobrý, tak co. Mě poslouchá.

TO16 a TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?

S bejvalým se nejsem schopná na ničem domluvit, je to kvůli němu, chci si to dělat po svém. Já s ním problémy nemám.

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy?

K soudu nechodíme, táta nechce a já to nepotřebuju.

TO20: Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?

Připravovat do školy dítě by měl jen jeden, takovej je můj názor a funguje to, takže to takhle dělám. Tohle jediný otec respektuje.

TO21: Jste schopna s bývalým partnerem konstruktivně hovořit?

Já ho nepotřebuju, nemám s ním proč mluvit, je líp, když ho nevidím.

TO22: Pomáhá Vám někdo? Osoba či organizace?

Já pomoci nepotřebuju, já to zvládám sama a chci to zvládat sama. Nepotřebuju ani bejvalýho, vlastně pořád překáží, on to nezvládá.

*Otec z rodiny č.3:*

TO2: Máte spory s bývalým partnerem, pokud ano, tak kvůli čemu?

Spory – spíš neposlouchá, dělá si co chce, nekomunikuje, nechá mě vymluvit a stejně si to udělá po svém, její děti jsou neskutečně drzý, tohle fakt nechci, aby vyrostlo z našeho kluka. Je jako teenagerka. Spory jsou kvůli výchově kluka, stravě, jeho volnému času, jeho chování. Nesouhlasím s tím, jak ho vychovává a jí je to fuk.

TO3: Ptáte se nezletilého, jak tráví volný čas u druhého rodiče?

Ano a nejen jeho, mohl by volnej čas trávit kvalitněji a hlavně nevidím důvod, proč je hlídanej cizíma lidma to opravdu doslova hlídanej, nikdo mu výchovu a podněty neposkytuje a on jako had toho využívá. Ptám se ho, ale jeho odpovědi odpovídaj



jeho náladě, takže odpoví si jak chce nebo taky neodpoví. Děsí mě, jak je vzpurnej a hrozně drzej, já jsem v roli podřízený vůči němu, to se skutečně bojím, kam to povede a je mi jasný, že to musím řešit a neustat ve svém úsilí.

TO4: Věnujete se Vy i bývalý partner nezletilému dostatečně?

Já se k synovi příliš nedostanu, myslím si, že to je taky kámen úrazu. Z toho důvodu, že nemám příležitost ho vychovávat – v týdnu ho hlídají cizí lidi, o víkendu nemám nepřetržitou možnost, neboť syn má tréninky, zápasy, bývalá partnerka si je nenechá ujít, dochází tam mezi námi ke sporům, které syn zaznamenává, není schopnej si rychle zvyknout na přechody mezi našema domácnostma a snaží se u mě doma spíš bejt za autoritu on. Když máme ale dost času, je schopnej bejt i milej, úžasnej, je s ním legrace. Co se týká mojí bývalý ženy, čekám, kdy se zhroutl, dělá noční, ráno a vlastně i odpoledne nehty, tvrdí, že nemusí spát, ale je rozmrzelá, protivná i na malýho. A kvalita času, kterej mu věnuje je taky diskutabilní, lítá s děckama sousedů, ty si taky pěkně nadávají nebo ho přetěžuje sportem, tam se kluk vytahuje, zkouší na děcka i dospělý, co vydrže. Já se tak stydím, za to, co z něj roste ....

TO5: Mazlíte se spolu?

Někdy se to stane, jsem pak šťastnej. Málo kdy je tomu přístupnej. Určuje to on.

TO11: Podráží Vás bývalý partner nebo podporuje Vaši autoritu?

Mám z ní pocit, že by mě nejradši vymazala, je jí totálně jedno, co z kluka roste, tvrdí, že ona autoritu má, asi to tak je, ale ona si neuvědomuje, že kluk se chová nejen drze ke mně, ale i ostatním, důležitým lidem, ke kterým by měl mít pokoru a úctu, je to děsný, co z něj roste. Vůbec mojí autoritu nepodporuje, je jí to jedno, neřeší to, nesrovná si v hlavě, že jeho despotismus ke mně bude zkoušet i na další dospělý.

TO12: Nastavujete mantinely svému dítěti?

Je děsný, co řeknu, ale nemůžu si to dovolit. Když budu za týhle situace ke klukovi nátláčej nebo nějak autoritativní, bude mě odmítat. Můžu zapomenout na výchovu, nešel by ke mně. Potřebuju s tím pomoci. Proto jsem i sociálku oslovil. Uvědomuju si, kam syn může dospět.

TO13: Trestáte své dítě?

Jak jsem řekl, nemůžu si to dovolit. Já nerozhoduju. Rozhoduje syn. Hrůza.

TO14: Manipuluje dle Vás druhý rodič Vámi nebo nezletilým? Popř. jak?

Ano, manipuluje. Moc dobře si uvědomuje, že jsem v oslabené pozici, tisíckrát jsem jí řekl, kam to spěje, sociálka jí to taky říká a já se dozvídám z mnoha stran, že jí to je jedno, že nebude spolupracovat. Já mám syna z předchozího manželství šikovného, má bakaláře, vede moji firmu. Mám vážné obavy, co vyrostě z malého.

TO15 a TO18: Jak se chová Vaše dítě? (Váš názor i názor okolí)

Děsně, drze, naprosto nepřijatelně, po mně hází pukem, plive, řve, nadává sprostě na veřejnosti. Chová se jako dítě zralý do polepšovny.

TO16 a TO19: Praktikujete jednotnou výchovu?

O tom tu celou dobu mluvím. Ne. Jednoznačně. Důsledky si uvědomuju.

TO17: Oplácíte na soudní návrhy svého bývalého partnera protinávrhy jiné povahy?

Soudně nic neřešíme vyjma svěřením do péče.

TO20: Jak pomáháte nezletilému s přípravou do školy Vy a Váš partner?

Učit se chce se synem bývalá žena, já to respektuju, co se týká výsledků ve škole, je všechno v nejlepším pořádku, není důvod to měnit.

TO21: Jste schopni s bývalou partnerkou konstruktivně hovořit?

Asi nejsme ani jeden. Ona očividně ignoruje všechno, co já chci a mně to vadí. Je pravda, že jsem k ní kritičej, ona tím pádem není vstřícná ke mně. Je to začarovaný kruh.

TO22: Pomáhá Vám někdo? Osoba či organizace?

Pomáhá mi OSPOD, spoléhám na jeho pomoc, sám si nepomůžu.

*Dítě z rodiny č.3:*

TO5: Mazlíte se spolu?

Já se nemazlím, mazlej se holky.

TO6: Bije tě rodič?

Já bych se nenechal, spíš praštím tátu. Mě nemá co kdo mlátit.

TO7: Co o sobě tatínek a maminka říkají?

Já nevím, asi nic. Hádají se. Já to radši moc nevnímám.

TO8: Přál by sis být s otcem více?

Já chci hlavně hrát fotbal a hokej. To mě baví.

TO9: Co by sis ještě přál?

Chtěl bych dobrou výbavu na hokej.

TO10: Hádají se vaši, pokud ano, tak kvůli čemu a jak často?

Někdy se hádaj, třeba na hokeji a fotbale, kvůli mně, máma mě brání, tak tátu někdy majznu.